

25. Sport Medicine Manual. IOC Medical Commission // J.Roger et all., Lausanne, Switzland., 1990 - p. 504.
26. Swain D.P., Abernathy K. S., Smith C. S. and all Target heart rates for the development of cardiorespiratory fitness. – Medicine and Science in Sports and Exercise, 1994, 26 (1).

На казахском языке

дополнительная:

1. Өтеубаева Р.Д. Физиотерапия.- Оқу-әдістемелік құрал. – Караганда: КГМА, 2008. - 96 б.
2. Шевелева Н.И., Турумбетова Т.Б. Хромотерапия.- Оқу-әдістемелік құрал.– Қарағанды: КГМУ,2009.-20 б.

Қазақстан Республикасы денсаулық сақтау Министрлігі

ҮЛГІЛІК ОҚУ БАҒДАРЛАМАСЫ

РЕЗИДЕНТУРА

СПОРТ МЕДИЦИНАСЫ

мамандығы

Астана 2010

АЛҒЫ СӨЗ

1 Медицина білімі мен ғылымының инновациялық технологиялар Республикалық орталығы **ӘЗІРЛЕГЕН ЖӘНЕ ЕНГІЗГЕН.**

2 АЛҒАШ РЕТ ЕНГІЗІЛДІ.

3 **ҮЛГІЛІК ОҚУ БАҒДАРЛАМАСЫ** 2009 ж. мемлекеттік білім беру стандартына сәйкес «Спорт медицинасы» мамандығы бойынша резидентура үшін әзірленген.

4 **ҮЛГІЛІК ОҚУ БАҒДАРЛАМАСЫ** Қазақстан Республикасы денсаулық сақтау Министрінің м.а. 2010 жылғы 23 қарашадағы № 916 бұйрығымен бекітілген.

- спортом: Учебн. пособие /Мустафина Т.К., Амангельдиева Р.Р., Дунаева З.Н., Жумабекова Л.А.; Казахский институт физкультуры. – Алма-Ата, 1990. - 71 с.
6. Всемирный антидопинговый кодекс. Запрещенный список, 2009. Международный стандарт.
 7. Дидур М.Д. Недопинговые фармакологические средства спортивной медицины. - Пособие для врачей спортивной медицины. – Санкт-Петербург, 2002.-346 с.
 8. Допинг и эргогенные средства в спорте /Под общ. ред. В.И. Платонов. – К.: Олимпийская литература, 2003.-213 с.
 9. Дорохов Р.Н., Губа В.П.- Спортивная морфология. – М.:СпортАкадемПресс.- 2002. -567 с.
 10. Иваничев Г.А. Мануальная медицина: учебное пособие. – М., 2003. – 486 с.
 11. Калинин М.В., Конькова Р.В., Туренков А.Н. и др. Витамины, минералы и другие лекарственные средства в спортивной медицинской практике. – Ростов-на-Дону:Феникс, 2007.- 126 с.
 12. Клячкин Л.М., Щегольков Медицинская реабилитация больных с заболеванием внутренних органов: Руководство для врачей. – М.:Медицина,2000.-328 с.
 13. Колесов А.И., Ленц Н.А., Разумовский Е.А. Соревновательная деятельность и подготовка спортсменов высшей квалификации. – М.:«ФиС», 2003. – 290 с.
 14. Майкели Л., Дженкинс М. Энциклопедия спортивной медицины. – Спб.: «Лань», 1997.- 400 с.
 15. Платонов В.Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения. -Учебник тренера высшей квалификации. – К.: Олимпийская литература, 2004.- 289 с.
 16. Скальный А.В., Орджоникидзе З.Г., Громова О.А. Макро- и микроэлементы в физической культуре и спорте. – М.:МНПЦСМ,2000. -178 с.
 17. Спортивная фармакология и диетология /По ред. С.А.Олейника, Л.М. Гуниной. – М.: ООО «И.Д. Вильямс», 2007. – 390 с.
 18. Фокин В. Н. Полный курс массажа: Учебное пособие.- 2-е изд., испр. и доп. /В. Н. Фокин. – М.: ФАИР ПРЕСС, 2004. - 512 с: ил.
 19. Armstrong L. Performing in extreme environments Conn., Human Kinetics, 2000. – p. 154
 20. Chan K M et alth. Team Physician Manual/ FIMS. / 2nd edition, HongKong. - 2006. – p. 630
 21. FIMS Position Statement. Air travel and performance in sports. O’Connor P. FIMS. – 2004
 22. Hootman J.M., Dick R., Agel J. Epidemiology of Collegiate Injuries for 15 Sports: Summary and Recommendations for Injury Prevention Initiatives /J. Athl. Train. 2007, vol.42, №.2, pp. 311–319.
 23. Maughan R.J. et all. Food, nutrition and sports performance 2/ The IOC./ NY – 2004. – p.24.
 24. Schneider S., Seither B., Tonges S., Schmitt H. Sports injuries: population based representative data on incidence, diagnosis, sequelae, and high risk groups Br /J. Sports Med. 2006, vol. 40, pp. 334–339.

8 Список рекомендуемой литературы

На русском языке

основная:

1. Спортивная медицина: учеб. пособие /под ред. В.А. Елифанова. – М.:ГЭОТАР-Медиа, 2006. -335с.
2. Дубровский В.И. Лечебная физическая культура и врачебный контроль.- М.: Мединформагентство, 2006. - 598 с.: ил.
3. Дубровский В.И. Спортивная медицина 3-е изд. доп. – М.:ГИЦ ВЛАДОС, 2005.- 528 с.: ил.
4. Аулик И.В. Определение физической работоспособности в клинике и спорте. – М.: Медицина, 1990. - 217 с.
5. Бутченко Л.А. Спортивное сердце. – СПб, 1993. - 48 с.
6. Детская спортивная медицина: Руководство для врачей. /под ред. С.Б. Тихвинского, С.В. Хрущева. – М.: Медицина, 1991. – 558 с.
7. Заболевания и повреждения при занятиях спортом. /Под ред. А.Г. Дембо. – Л.: Медицина. Ленингр.отд., 1991. – 333 с.
8. Земцовский Э.В. Спортивная кардиология. – СПб., Гиппократ, 1995.- 448 с.
9. Колесов А.И., Ленц Н.А., Разумовский Е.А. Соревновательная деятельность и подготовка спортсменов высшей категории в различных условиях. – М.: ФиС, 2003 – 292 с.
10. Куленинков Д.О., Куленинков О.С. Справочник фармакологии спорта. – М.: СпортАкадемПресс,2002.-230 с.
11. Макарова Г.А. Практическое руководство для спортивных врачей. – Ростов-на-Дону: БАРО-ПРЕСС, 2002. – 800 с.
12. Макарова Г.А. Спортивная медицина: Учебник. – М.: Советский спорт, 2003 – 480 с.
13. Уилмор Дж.Х., Костил Д.Л. Физиология спорта / Перев. с англ. – Киев: Олимпийская литература, 2001.– 504 с.
14. Спортивная медицина /Под ред. Р. Джексона. - Практическое руководство.- Киев: Олимпийская литература, 2003.-345 с.

дополнительная:

1. Абдуллаев Р.Ф., Гельфгат Е.Б., Бабаев З.М. и др. Нарушения сердечного ритма и изменения интервала QT при синдроме пролабирования митрального клапана // Кардиология. – 1991. - № 12. – С. 74-76.
2. Апанасенко Г.Л., Дегтярев Ю.П., Чистякова Ю.С. ПМК и аномально расположенные хорды у спортсменов // УЦНМИПИР. Метод. рекции. – Киев, 2005. – 18 с.
3. Брызгунов И.П. Симптоматические артериальные гипертензии в практике педиатров. – М.: Медицина. – 2003. – 330 с.
4. Волков Н.И., Олейников В.И. Биологически активные пищевые добавки в специализированном питании спортсменов. – М.:«СпортАкадемПресс», 2005. - 86 с.
5. Врачебно-педагогические наблюдения при занятиях физической культурой и

МАЗМҰНЫ

1 Түсіндірме жазба	6
2 Пән сағаттарының бөлінуі.	10
3 Бейіндеуші пәндердің тақырыптық жоспарының үлгісі және мазмұны.	11
4 Бейіндеуші аралас пәндердің тақырыптық жоспарының үлгісі және мазмұны	44
5 Оқу және оқыту әдістері	65
6 Білімді бағалау	66
7 Клиникалық база	66
8 Ұсынылатын әдебиеттердің тізімі	67

Бұл үлгілік оқу бағдарламасын Қазақстан Республикасы денсаулық сақтау Министрлігінің рұқсатынсыз көбейтуге және таратуға болмайды.

1 Түсіндірме жазба

Кіріспе:

Денсаулық сақтау саласындағы кез келген жүйенің негізгі мақсаты халыққа қол жетерлік, сапалы көмек көрсету, жалпы қоғамның және әрбір азаматтың жеке өмірінің денсаулығын жақсарту болып табылады.

Спорт медицинасы – ол науқастармен ғана емес, сау адамдармен де жұмыс жасайтын жалғыз ғана дәрілерлік мамандық. Оның негізгі бағыты: жоғары жетістіктерге жету үшін спортты; спорттың бұқаралығын және дене тәрбиесін медицинамен сапалы түрде қамтамасыз ету; дене тәрбиесі жабдықтарымен және әдістерімен науқастар мен мүгедектерді сауықтыру; денсаулықты және физикалық белсенділікті күшейту және сақтау мақсатында тұрғындарды дене тәрбиесімен айналысуға шақыру немесе үгіттеу.

Медициналық қызметтермен қамтамасыз ету деңгейіне қойылатын талаптар өте жоғары, себебі кәсіби және коммерциялық қызметтердің қадірін арттыруда, спорт саласында жоғары жетістіктерге жетуде, халықаралық жүйеге кіру рұқсатын алуда спортшыларға жаттығу мен жарыстар кезінде денеге ауырлық көп түседі, сондықтан спортшылардың біртұтас бейімделген жұмысқа қабілеттілігі мен денсаулығының жағдайын бақылау және допинг-бақылау жүргізуде спорт медицинасының алатын орны орасан зор.

Пәннің мақсаты:

Спорт медицинасы бойынша спортшыларды дайындауда медициналық-биологиялық қамтамасыз етуде білікті медициналық көмек көрсетуге қабілетті мамандарды тереңдете даярлау.

Пәннің міндеттері:

- дене тәрбиесімен шұғылданатындардың және спортпен айналысатындардың, соның ішінде балалар мен мүгедектер денсаулықтарын дәрігерлік бақылаудың теориялық негізі мен практикалық дағдыларын меңгеруді үйрету;
- дене тәрбиесімен және спортпен шұғылдану кезінде туындайтын патологиялық жағдайларды диагностикалауда, емдеуде және алдын алуда қазіргі таңдағы, спорттық жұмыстарға қабілеттілікті қалпына келтірудегі жаңа әдістерді меңгеруге үйрету;
- алынған жарақаттар мен туындаған аурулардан кейін спортшыларды сауықтыруда кешенді қадамдардың негізгі принциптері мен практикалық дағдыларын меңгеруге машықтандыру;
- дәлелді медицинаның негізгі принциптерін қолдана отырып кәсіби шешім қабылдауды үйрету;
- тұрғындармен қарым-қатынаста, әріптестермен және әлеуметтік жұмыстың қызметкерлерімен өзара әрекеттер кезінде оларға сәйкес коммуниктивті машықтарды дағдыландыру;
- өз жұмысын ұйымдастыруда менеджмент принциптерін қабылдауға үйрету;

15	Дежурства в приемном покое.
	Итого - 54 часа

5 Методы обучения и преподавания

- **Лекции:** обзорные, проблемные.
- **Семинары и практические занятия:** курация больных, медико-биологическое обеспечение лиц, занимающихся физической культурой и спортом, ведение медицинской документации, работа в различных подразделениях лечебно-профилактических организаций, отделениях врачебного контроля, участие в обходах, разбор тематических больных, медицинское обслуживание спортивных соревнований, проведение врачебно-педагогических наблюдений во время занятий физической культурой, работа в малых группах, дискуссии, презентации, обратная связь, организация научно-практических конференций.
- **Самостоятельная работа резидента (СРР):** курация больных, медико-биологическое обеспечение лиц, занимающихся физической культурой и спортом, ведение медицинской документации, работа в различных подразделениях лечебно-профилактических организаций, отделениях врачебного контроля, участие в амбулаторном приеме, участие в обходах, разбор тематических больных, медицинское обслуживание спортивных соревнований, проведение процедур массажа, лечебной гимнастики, физиотерапевтических процедур, тейпирования, работа в малых группах, работа с учебно-научной литературой и контрольно-измерительными средствами, написание историй болезни, подготовка презентаций, закрепление навыков в учебно-клиническом центре на фантомах и муляжах, формирование портфолио.

6 Оценка знаний

- **Текущий и рубежный контроль:** определяются обучающей организацией образования
- **Итоговый контроль:** экзамен, включающий тестирование/собеседование и оценку практических навыков.

7 Клиническая база

Организации ПМСП (стационары, поликлиники), отделения функциональной диагностики, врачебно-физкультурные диспансеры, центры лечебной физкультуры и спортивной медицины, отделения/кабинеты врачебного контроля/спортивной медицины, медицинские пункты спортивных объектов.

Анестезиология и реанимация	
1	Курация больных.
2	Выполнение регионарной анестезии.
3	Проведение ИВЛ.
4	Отсасывание содержимого из верхних дыхательных путей (с использованием электро- и механического отсосов).
Итого - 27 часов	
Неврология	
1	Курация больных.
2	Ведение медицинской документации.
3	Исследование моторных качеств: поза, мышечный тонус, контрактура, атрофия мышц.
4	Определение чувствительности.
5	Исследование сухожильных рефлексов.
6	Санитарно-просветительная работа по профилактике инсультов.
7	Составление программ реабилитационных мероприятий.
Итого - 27 часов	
Педиатрия	
1	Курация больных в палатах.
2	Ведение медицинской документации.
3	Интерпретация ЭХОКГ.
4	Интерпретация результатов спирометрии.
5	Проведение и интерпретация результатов пикфлоуметрии.
6	Определение группы крови, резус-фактора, проб на совместимость крови донора и реципиента.
7	Все виды инъекций.
8	Катетеризация мочевого пузыря.
9	Проведение очистительных и сифонных клизм.
10	Расчет питания у детей.
11	Измерение артериального давления и определение пульса.
12	Подготовка докладов, презентаций на клинические и патолого-анатомические конференции.
13	Участие в консилиумах и консультациях других отделений.
14	Дежурства в отделении.

- өзінің кәсіби қызметінде барлық уақытта білімі мен дағдысын үздіксіз жетілдіруге машықтандыру;
- деонтологиялық, моралдық-этикалық және құқықтық-мәдениет дағдыларын жетілдіруге үйрету;
- альтруизм, рақымдылық, көңіл білдіру, жауапкершілік, адамгершілік сияқты кәсіби құндылықтарды ұстауды дамытуға және құпиялық принциптерін ұстауға үйрету;
- командада жұмыс істеуге және басқарушылық сапасын нығайтуға үйрету.

Білім берудің түпкілікті нәтижелері

Резидент:

- медициналық-биологиялық камсыздандырудың (МБК) мақсатын, міндеттерін және құрамын;
- денсаулық сақтау саласының емдеу-профилактикалық мекемелерінде және спорт ұйымдарында спорт медицинасын ұйымдастыруды;
- спорт медицинасы бойынша нормативті-құқықтық актілерді;
- дене тәрбиесі мен спорт теориясының негізгі мәселелерін және әдістемелерін;
- бұлшықет қызметінің анатомиялық-физиологиялық негіздерін;
- дене жаттығуының адам организміне тигізетін әсерінің механизмін;
- спорт медицинасындағы зерттеудің функциялық әдістері (қан айналымы, тыныс алу, нервтік-бұлшықеттік, тірек-қимыл жүйелері);
- жасқа және дене даярлығына байланысты дене дамуын және дененің еңбекке қабілеттілігін бағалау әдістерін;
- денеге түсетін ауырлық кезінде қанның және зәрдің негізгі зертханалық тексеру көрсеткіштерін және олардың өзгерістерін;
- спортта биохимиялық бақылау жүргізу әдістерін және организмдегі иммундық жүйенің жағдайын;
- спорттың әр түріне балалар мен жасөспірімдерді іріктеудің жасқа байланысты нормативтерін;
- дене жаттығуының және спорт ғимараттарының гигиеналық жағдайын;
- спортпен шұғылдануға болмайтын көрсеткіштер;
- спортшылардағы және дене тәрбиесімен айналысатын тұлғалардағы терапиялық, хирургиялық, тавматологиялық, неврологиялық және тағы басқа аурулардың этиологиясын, патогенезін, клиникалық симптоматикасын, олардың шекаралық жағдайларындағы профилактикасын, диагностикасын, емдеу принциптерін және клиникалық симптоматикасын;
- спортшыларды тамақтандыру негізін;
- жарақаттар мен аурулардан кейін медициналық және спорттық сауықтыру құралдары мен мерзімдерін;
- допинг-бақылауды;
- дене тәрбиесі мен спорт психологиясының негізін;
- спортшылардың дене еңбегіне қабілеттілігін қалпына келтірудің педагогикалық құралдарын;

- спортшылардың дене еңбегіне қабілеттілігін қалпына келтірудің психологиялық құралдарын;
- спортшылардың дене еңбегіне қабілеттілігін қалпына келтірудің медициналық-биологиялық құралдарын;
- шұғыл жағдайлар мен жарақаттарды диагностикалау және жедел жәрдем көрсету негізін білуі тиіс.

Резидент:

- спортшылардың өз денсаулығы туралы ақпарат алуды, функциялық сынақтардың және қазіргі таңдағы медициналық жана аппаратуралардың көмегімен спортшылардың денсаулық жағдайын тексеруді, дене тәрбиесімен шұғылдануға және спортпен айналысуға дене дярлығы мен организмнің мүмкіншілігін анықтауды, тексерілген тұлғаның спортпен немесе дене тәрбиесімен айналысуына болатынын немесе болмайтынын анықтауды;
- жаттығу және жарысқа қатысу кезінде медициналық қызмет көрсетуді жоспарлау және қамсыздандыру;
- жасқа, жаттыққандыққа және жүргізілген сабақтың жағдайларына байланысты жеке жаттығу режімін физиологиялық жағынан бақылауды жетілдіруді және жүзеге асыруды;
- биохимиялық бақылаудың деректерін бағалауды;
- спортта рұқсат етілетін фармакологиялық дәрілерді емдеу-қалпына келтіру мақсатында тағайындауды;
- алған жарақатының немесе аурудың ауыртпалығы мен сипатына байланысты спортшыны сауықтыру бағдарламасын құрастыруды;
- денеге ауырлық түсірген кезде ЭКГ мәліметін бағалауды;
- функциялық сынақ, дене еңбегіне қабілеттілік және денеге ауырлық түсіру кезіндегі төзімділік реакциясын бағалауды;
- сыртқы тыныс алу функциясының және спирография мәліметтерін бағалауды;
- нервтік-бұлшықеттік жүйенің функциялық жағдайын, буындар қозғалысының, бұлшықет күшінің амплитудаларын және бұлшықет тонусын бағалауды;
- спортшылардың тамақтану режімін бақылауды жүзеге асыруды;
- физиологиялық күштің сызығын түсіндіруді;
- спортпен шұғылданудың тиімділігін мен дене тәрбиесінің бұқаралығын анықтауды үйреніп алуы қажет.

Резидент:

- өмірге қауіп тудыратын жағдайлар кезінде (кардиогенді шок; бронхоспазм синдромы; гипертониялық криз; жүрек ырғағының бұзылуы; «іштеспе»); комалық жағдайлар: гипергликемиялық, гипогликемиялық, гиперосмолярлы; бүйрек функциясының жіті жеткіліксіздігі, бүйрек шаншуы, бауыр шаншуы, бауыр функциясының жіті жеткіліксіздігі, тамырдың жіті жеткіліксіздігі, тыныс алудың жіті жеткіліксіздігі, өкпе артериясының тромбоэмболиясы, өкпеден қан кету) диагностикалау және шұғыл жәрдем көрсету;

4.3 Примерный план самостоятельной работы резидента (СРР) по профилирующим смежным дисциплинам

№	Содержание СРР
Клиническая фармакология	
1	Составление лекарственных формуляров по нозологиям.
2	Составление П-списка.
3	Клинический аудит лекарственной деятельности.
4	Составление таблиц совместимости лекарственных средств.
Итого - 18 часов	
Лучевая диагностика	
1	Ведение медицинской документации.
2	Работа в кабинетах визуальной диагностики.
3	Подготовка больных к диагностическим манипуляциям.
4	Интерпретация результатов визуальных исследований.
Итого - 36 часов	
Нутрициология	
1	Контроль за работой пищеблока.
2	Органолептическое определение качества продуктов и готовых блюд.
3	Забор пробы для направления блюд на лабораторное исследование.
4	Определение калорийности пищи в суточном и недельном рационе, биологической ценности.
5	Анализ эффективности лечебного питания
Итого - 36 часов	
Клиническая лабораторная диагностика	
1	Определение группы крови, резус-фактора, проб на совместимость крови донора и реципиента.
2	Забор крови для исследований.
3	Интерпретация результатов лабораторных исследований.
Итого - 18 часов	
Урология	
1	Катетеризация мочевого пузыря.
2	Пальпация почек, мочевого пузыря, органов мошонки, уретры и кавернозных тел.
Итого - 18 часов	

		ческий (йоддефицитный) зоб. Клиника. Лечение. Профилактика. Состояние зобной эндемии в РК. Аутоиммунный тиреоидит. Этиопатогенез. Клиника. Диагностика. Лечение. Гипопаратиреозы. Гиперпаратиреозы. Этиология и патогенез. Клиника. Показатели фосфорно-кальциевого обмена. Диагноз. Дифференциальный диагноз. Принципы лечения.
23	Патология роста. Ожирение	Оценка роста и пропорций тела. Влияние гормонов на рост и развитие ребенка (гормон роста, тиреоидные, половые гормоны). Нанизм. Наследственные факторы, хронические соматические заболевания в генезе задержки роста. Дифференциальный диагноз различных форм низкорослости. Гипофизарный нанизм. Методы диагностики (костный возраст, исследование секреции гормона роста, компьютерная и магнитно-резонансная томография). Заместительная гормональная терапия. Диспансерное наблюдение. Гигантизм. Дифференциальный диагноз различных форм высокорослости. Диагностика, клиника и лечение гипофизарного гигантизма. Ожирение. Этиология. Патогенез. Классификация. Клиника. Метаболические нарушения. Методы диагностики (краниография, глазное дно, показатели обмена веществ, гормональный профиль). Дифференциальный диагноз различных форм ожирения. Лечение. Диетотерапия. Диспансерное наблюдение. Профилактика.
24	Нарушения полового развития и половой дифференцировки	Преждевременное половое развитие. Определение. Особенности клинической картины и гормонального статуса при истинной и ложной формах ППР.
		Диагностика. Лечение. Диспансерное наблюдение. Гипогонадизм. Определение. Причины, клинические проявления и гормональный статус при первичном и вторичном гипогонадизме. Диагностика. Лечение. Диспансерное наблюдение. Синдром Клайнфельтера. Синдром Шерешевского-Тернера. Клиника. Диагностика. Характеристика кариотипа. Заместительная гормональная терапия. Гермафродитизм. Клиника. Методы лабораторной диагностики. Дифференциальный диагноз. Принципы лечения.
Итого - 66 часов		

- артериялық қысымды өлшеу және аяқта тамыр соғысын анықтау;
- денеге ауырлық түсірген кезде ЭКГ жасау және оның берген нәтижелерін талдау;
- ЭХОКГ нәтижелерін талдау;
- пиклометрия жүргізу және оның нәтижелерін талдау;
- спирометрия жүргізу және оның нәтижелерін талдау;
- медициналық іс-шараларды жүргізу (инъекцияның барлық түрі қуыққа катетер салу; асқазанға сүңгі салу және оны жуу; тазарту және сифон клизмаларын қою; жарақатты алғашқы хирургиялық өңдеу және жұмсақ таңғыштарды тану, трахеотомиялар);
- тәуліктік және апталық рационда тамақтың калориясын, азықтар мен дайын тағамның органолептикалық сапалығын, биологиялық құндылықтарын анықтау;
- новокаиндық блокадалар;
- түтік тәрізді сүйек, бұғана және омыртқа сынған кезде жасалынатын тасымалдау иммобилизациясы;
- күбіртені, фурункулдарды ашу;
- мұрыннан кеткен қанды тоқтату (мұрынның алдыңғы және артқы тампонадасы);
- функциялық сынақты жүргізу және оның мәліметтерін талдау (демін шығармай ұстап тұру, вегетативті, ауырлық түсірген кездегі мөлшерлері);
- дене дамуын және дене еңбегіне қабілеттілігін тексеру;
- нервтік-бұлшықеттік жүйенің функциялық жағдайын, буындар қозғалысының, бұлшықет күшінің амплитудаларын және бұлшықет тонусын тексеру;
- оқу-жаттығу сабақтары кезінде, емдік жаттығу шаралары уақытында дәрігерлік-педагогикалық бақылауды жүргізу;
- дене тәрбиесімен және спортпен шұғылданатын тұлғалардың дене күшінің адекваттығын және дене тәрбиесі сабағының тиімділігін анықтау;
- емдік және спорттық массаждар;
- сауықтыру тобын көрсетумен қатар денсаулық жағдайын анықтау;
- денеге ауыртпалық түсірген кезде алынған қан мен зәрдің клиникалық және биохимиялық көрсеткіштерін талдау;
- спортшылардың жаттығу жүктемесінің тәртібін және спорт сабақтарына және жарыстарға қатысуын немесе қатыспауын анықтау;
- емдік дене тәрбиесі құралдары мен формаларын тағайындау;
- спорттық іс-шараларды жүргізу кезінде алғашқы медициналық-санитарлық жәрдем көрсету;
- дене тәрбиесі жаттығуы өтетін орындардың санитарлық-гигиеналық жағдайларын тексеру;
- спорттық еңбекке қабілеттілігін қалпына келтіру және жоғарлату мақсатында емдік-профилактикалық іс-шараларды жүргізу, жарақаттанған және ауырып қалған спортшыларды сауықтыру;
- спортта фармакологиялық препараттарды қолдануға машықтануы қажет.

2 Пән сағаттарының бөлінуі

Бейіндеуші пәндер

Сағат саны	Аудиториялық сағаттар			РӨЖ
	Барлығы	Дәрістер	Практикалық сабақтар	
Спорт медицинасы -1	396	36	360	198
Спорт медицинасы -2	396	36	360	198
Жалпы хирургия	396	36	360	198
Травматология және ортопедия	396	36	360	198
Терапия	396	36	360	198
Сағаттардың жалпы саны	1980	180	1800	990

Бейіндеуші аралас пәндер

Сағат саны	Аудиториялық сағаттар			РӨЖ
	Барлығы	Дәрістер	Практикалық сабақтар	
Клиникалық фармакология	36	4	32	18
Сәулелік диагностика	72	6	66	36
Нутрициология	72	6	66	36
Клиникалық зертханалық диагностика	36	2	34	18
Урология	36	2	34	18
Анестезиология және реанимация	36	4	32	18
Неврология	36	6	30	18
Педиатрия	72	6	66	36
Сағаттардың жалпы саны	396	36	360	198

		тическая тромбоцитопеническая пурпура (синдром Мошковица). Причины. Патогенез. Клиника. Показатели гемограммы и гемостазиограммы. Дифференциальный диагноз. Течение и исходы. Принципы лечения. Интенсивная терапия, лечение ОПН. Гигантская гемангиома (синдром Казабаха-Меритта). Патогенез гемолиза. Клиника. Диагностика. Лечение.
20	Тромбоцитопатии	Наследственные тромбоцитопатии (болезнь Гланцмана, Бернара-Сулье). Патогенез. Клиника. Диагностика. Болезнь Виллебранда. Тип наследования. Патогенез. Клиника. Диагностика. Показатели гемостазиограммы. Дифференциальный диагноз тромбоцитопатий. Лечение. Приобретенные тромбоцитопатии. Причины. Методы диагностики. Лечение. Профилактика.
21	Сахарный диабет. Несахарный диабет	Сахарный диабет. Несахарный диабет. Частота. Этиология. Патогенез. Классификация (ВОЗ, Мартынова). Особенности клиники в раннем и подростковом возрасте. Лабораторные методы диагностики, тест толерантности к глюкозе. Дифференциальный диагноз. Течение и исходы. Осложнения. Принципы лечения. Диспансерное наблюдение. Организация помощи детям с сахарным диабетом в РК. Несахарный диабет. Диабетические комы. Причины, клинические особенности и биохимические показатели при различных видах диабетических ком. Дифференциальный диагноз. Неотложная помощь. Профилактика.
22	Заболевания щитовидной и паращитовидных желез	Гипотиреоз. Понятие о первичном и вторичном, врожденном и приобретенном гипотиреозе. Патогенез. Особенности клиники у новорожденных, грудных и детей раннего возраста. Диагноз. Лабораторные методы диагностики. Дифференциальный диагноз. Принципы лечения. Диспансерное наблюдение. Скрининг-обследование новорожденных на гипотиреоз в РК. Диффузный токсический зоб. Этиология. Патогенез. Клиника. Лабораторные методы исследования. Дифференциальный диагноз. Течение и исходы. Лечение. Показания к оперативному лечению. Диспансерное наблюдение. Понятие о йоддефицитных заболеваниях. Эндеми-

		проявления и биохимические показатели различных стадий. Дифференциальный диагноз. Лечение ОПН в зависимости от стадии. Хроническая почечная недостаточность. Причины и стадии ХПН. Клинические проявления и биохимические показатели в различные стадии ХПН. Принципы лечения. Диетотерапия (Джордано-Джованетти, Борта). Показания к проведению гемодиализа и трансплантации почки.
17	Железодефицитная анемия	Этиология. Патогенез. Клиника. Показатели гемограммы и обмена железа. Дифференциальный диагноз. Течение и исходы. Лечение. Профилактика. Апластические анемии (депрессии кроветворения). Иммунные апластические анемии. Этиопатогенез. Клиника. Диагностика. Показатели гемограммы, миелограммы и трепанобиопсии. Дифференциальный диагноз. Течение и исходы. Лечение. Показания к трансплантации костного мозга. Наследственные апластические анемии (анемия Фанкони, Блекфена-Даймонда). Патогенез, Клиника. Диагностика. Дифференциальный диагноз. Лечение. Диспансерное наблюдение.
18	Наследственные гемолитические анемии	Наследственные гемолитические анемии. Ферментопатии (дефицит глюкозо-6-фосфатдегидрогеназы, пируваткиназы). Патогенез гемолиза. Клиника. Диагностика. Дифференциальный диагноз. Лечение. Неотложная помощь при гемолитическом кризе. Гемоглинопатии (талассемия, серповидноклеточная анемия и др.). Патогенез гемолиза. Клиника. Показатели гемограммы, морфологические особенности эритроцитов. Дифференциальный диагноз. Течение и исходы. Прогноз. Лечение.
19	ДВС-синдром	ДВС-синдром. Микроангиопатические гемолитические анемии. ДВС-синдром. Причины. Патогенез. Клинические проявления, показатели коагулограммы и лечение в зависимости от стадии. Течение. Прогноз. Профилактика. Гемолитико-уремический синдром (синдром Гассера). Этиология. Патогенез. Клиника. Диагностика. Показатели гемограммы, коагулограммы. Дифференциальный диагноз. Течение, осложнения, исходы. Неотложная помощь. Лечение в восстановительном периоде. Тромбо-

3 Бейіндеуші пәндердің тақырыптық жоспарының үлгісі және мазмұны

3.1 Дәрістердің тақырыптық жоспарының үлгісі

№	Тақырыбы
Спорт медицинасы -1	
1	Спорт медицинасының мақсаты, міндеттері және құрылымы.
2	Дене тәрбиесімен және спортпен шұғылданатын тұлғаларға дәрігерлік бақылау жүргізу.
3	Спорт морфологиясы.
4	Спорт медицинасындағы тестілеу мәселесі. Медициналық тестілерге қойылатын талаптар.
5	Спортшылардың және дене тәрбиесімен айналысатын тұлғалардың дене еңбегіне қабілеттілігін және функциялық дайындықтарын бағалау.
6	Әртүрлі спорт мамандарының өкілдерін дәрігерлік-педагогикалық тұрғыдан бақылау.
7	Спортта жүргізілетін медициналық-санитарлық бақылау.
8	Жарыстарды медицинамен қамсыздандыру.
9	Допинг және антидопинг бақылауы.
10	Спортшылардың дене еңбегіне қабілеттілігін қалпына келтіру және жоғарлату үдерістерін оңтайландыру мақсатында қолданылатын заттар.
Жиыны 36 сағат	
Спорт медицинасы -2	
1	Спортшылардың арасында кездесетін аурушандылық. Спортпен тиімсіз айналысу кезінде туындайтын патологиялық жағдайлар.
2	Спортшылардың мөлшерден тыс жаттығуы және өздеріне артық күш салу.
3	Спортшыларда кездесетін жарақаттар. Жарақаттар мен зақымданулардың жіктелуі, себептері.
4	Спортта қолданылатын фармакологиялық заттар.
5	Сауықтырудың физикалық факторлары (ЕДШ, массаж, физиотерапия, ИРТ, мануалды терапия).
6	Жарақаттарды және ауруларды медициналық сауықтыру. Аурулардан және алынған жарақаттардан кейін спортпен шұғылдануды жанарту мерзімдері.
7	Реаклиматизация және спортшының дене еңбегі қабілеттілігіне тигізетін әсері.
8	Спортта тамақтандырудың өзекті мәселелері.
9	Спортшылардағы тірек-қимыл жүйесі жарақаттары мен аурулары профилактикасының спорттық-педагогикалық бағыты.

10	Спортта көрсетілетін медициналық шұғыл жәрдем.
Жиыны 36 сағат	
Жалпы хирургия	
1	Асептика мен антисептиканың қазіргі таңдағы негізгі принциптері.
2	Хирургиялық операциялар, түрлері. Оперативті емдеудің инновациялық әдістері.
3	Алынған жарақаттардың организмге тигізетін жалпы әсері. Жарақаттық токсикоз.
4	Ауырсындырмаудың жалпы және жергілікті түрлері.
5	Қан кету және оның салдарымен күресудің қазіргі таңдағы принциптері.
6	Жарақатты емдеудің қазіргі таңдағы әдістері.
7	Хирургиялық инфекциялар, профилактикасы және емі.
8	Қанайналымның жіті және созылмалы бұзылыстары.
9	Ауруханаға дейінгі кезеңде көрсетілетін хирургиялық жәрдемді ұйымдастырудың жалпы принциптері.
10	Кеуде және құрсақ қуысы ағзаларының жіті аурулары мен жарақаттары кезінде туындайтын шұғыл жағдайлар.
Жиыны 36 сағат	
Травматология және ортопедия	
1	Тірек-қимыл жүйесінің жарақаттарымен және ауруларымен сырқаттанатын науқастарды зерттеу ерекшеліктері.
2	Комбинацияланған және жанамаласқан жарақаттар мен көптеген жарақаттар
3	Ірі тамырлар мен нервтердің зақымдануы.
4	Тасымалдау иммобилизациясы.
5	Сынықтарды хирургиялық жолдармен емдеу.
6	Сүйектер мен буындардың дегенеративті-дистрофиялық аурулары. Оперативті және консервативті ем көрсетілімдері.
7	Сүйектер мен буындардың қабыну аурулары. Оперативті және консервативті ем көрсетілімдері.
8	Тірек-қимыл жүйесінің туа біткен патологиялары. Оперативті және консервативті ем көрсетілімдері.
9	Сүйектер мен буындардың қатерлі және қатерсіз ісіктері.
10	Травматологиялық және ортопедиялық патологияларды ерте анықтаудың және профилактикасының ерекшеліктері.
Жиыны 36 сағат	

12	Хронический гепатит и цирроз печени. Печеночная недостаточность	Этиология и патогенез хронического гепатита и цирроза печени. Лабораторные и инструментальные методы исследования. Показания и противопоказания к биопсии печени. Течение и исходы. Прогноз. Лечение. Диспансерное наблюдение. Профилактика. Причины и патогенез печеночной недостаточности. Клиника. Диагностика. Дифференциальный диагноз. Течение и исходы. Лечение. Неотложная помощь при печеночной коме. Прогноз.
13	Врожденные и наследственные заболевания почек	Наследственный нефрит. Аномалии развития почек и мочевыводящих путей (агенезия, гипоплазия, поликистоз, гидронефроз). Клиника. Лабораторные и инструментальные методы диагностики. Пренатальная диагностика пороков развития мочевыделительной системы. Дифференциальный диагноз. Осложнения. Консервативное лечение. Показания к хирургическому лечению. Наследственный нефрит. Патогенез. Клиника. Диагностика. Дифференциальный диагноз. Течение и исходы. Прогноз. Лечение. Диспансерное наблюдение. Тубулопатии с синдромом полиурии (почечная глюкозурия, почечный несахарный диабет, почечный солевой диабет). Клиника. Диагностика. Дифференциальный диагноз. Исходы. Диетотерапия. Лечение. Тубулопатии с рахитоподобным синдромом (фосфатдиабет, синдром де Тони-Дебре-Фанкони). Клиника. Диагностика. Рентгенологические данные. Дифференциальный диагноз. Исходы. Течение. Тубулопатии с нефролитиазом (цистинурия, оксалурия, глицинурия, ксантинурия). Клиника. Диагностика. Лечение. Диетотерапия.
14	Приобретенные нефропатии	Рефлюкс-нефропатия. Нефротический синдром. Классификация. Патогенез. Клинические проявления. Диагностика. Лабораторные исследования. Дифференциальный диагноз. Исходы. Прогноз. Принципы лечения.
15	Заболевания мочевого пузыря	Циститы. Этиология, Клиника. Диагностика. Дифференциальный диагноз. Лечение. Профилактика. Диспансерное наблюдение.
16	Почечная недостаточность	Острая почечная недостаточность. Определение. Причины. Патогенез. Стадии ОПН. Клинические

7	Альвеолиты. Бронхообструктивный синдром	Этиология. Патогенез. Классификация: экзогенный аллергический альвеолит, идиопатический фиброзирующий альвеолит (болезнь Хаммена-Рича). Клиника. Диагностика. Дифференциальный диагноз. Течение. Возрастные особенности клиники и течения. Лечение. Исходы. Синдром бронхиальной обструкции. Дифференциальный диагноз. Современные подходы к терапии.
8	Респираторные аллергии	Распространенность. Этиология и патогенез. Роль генетических и внешних факторов (аллергенов). Клиника различных форм по локализации (ринит, трахеит, бронхит, синусит, экзогенный аллергический альвеолит). Диагностика. Дифференциальный диагноз с воспалительными заболеваниями соответствующих участков дыхательных путей. Лечение в острый период и период ремиссии. Профилактика. Диспансерное наблюдение.
9	Плевриты. Дыхательная недостаточность	Плевриты. Этиология и патогенез. Классификация. Клиника. Диагностика. Рентгенологические признаки. Показания к плевральной пункции. Дифференциальный диагноз. Течение, осложнения и исходы. Лечение. Дыхательная недостаточность. Причины. Классификация. Патогенез. Клиника. Методы исследования функции внешнего дыхания. Лечение. Неотложная терапия острой дыхательной недостаточности.
10	Болезни пищевода	Классификация. Функциональные нарушения (гипотоническая и гипертоническая дискинезии, недостаточность кардии, гастроэзофагальный рефлюкс). Аномалии развития (короткий пищевод, халазия кардии, дивертикулы пищевода). Приобретенные заболевания (халазия, ахалазия, эзофагиты, пептическая язва, варикозное расширение вен). Клиника. Диагностика. Методы исследования. Возрастные особенности клиники. Дифференциальный диагноз. Лечение. Профилактика.
11	Хронические неспецифические заболевания кишечника	Хронические неспецифические заболевания кишечника. Гельминтозы. Этиология. Патогенез. Клинические проявления. Лабораторные и инструментальные методы диагностики. Дифференциальный диагноз. Лечение. Диспансерное наблюдение.

Терапия	
1	ҚР терапиялық қызметті ұйымдастыру.
2	Тыныс алу ағзаларының зақымдануы кезінде дәрігердің жүргізу тактикасы.
3	Қанайналымы ағзаларының зақымдануы кезіндегі дәрігер тактикасы.
4	Қанөндіретін ағзаларының зақымдануы кезіндегі дәрігер тактикасы.
5	Асқазан-ішек жолдары ағзаларының зақымдануы кезіндегі дәрігер тактикасы.
6	Зәр шығару жүйесі ағзаларының зақымдануы кезіндегі дәрігер тактикасы.
7	Эндокриндік жүйе ағзаларының зақымдануы кезіндегі дәрігер тактикасы.
8	Дәнекер тіндердің диффузды зақымдану синдромдары кезіндегі дәрігер тактикасы.
9	Аллергология мен иммунологиялардың өзекті мәселелері.
10	Ревматологияның өзекті мәселелері.
Жиыны 36 сағат	

3.2 Семинарлар мен практикалық сабақтардың тақырыптық жоспарының үлгісі және мазмұны

№	Тақырыбы	Мазмұны
Спорт медицинасы - 1		
1	ҚР спорт медицинасы қызметінің құрылымы. Әдістемелік және нормативті-құқықтық құжаттар	Спорт медицинасының негізгі бөлімдері. Спорт медицинасы дәрігері жұмысының формасы. Құжаттамалары.
2	Дене тәрбиесі және спорттың теориясы мен әдістемесі. Адамның дене ширақтылығы туралы түсінік	Дене тәрбиесі жүйесі туралы негізгі түсінік. Денешынықтыру. Дене тәрбиесі. Дене дамуы. Дене жетілуі. Дене жаттығуы. Адамның дене ширақтылығының және дене тәрбиесінің әдістері. Қозғалыс икемі және дағдысы. Оларды қалыптастыру әдістері. Спорт жаттығулары. Спорт жаттығуының құрылымы мен мазмұны. Дененің негізгі ширақтылығы: күш, жылдамдық, жалпы шыдамдылық, икемділік, ептілік. Дене ширақтылығын бағалаудың әдістері. Спорттың нақты бір түрі және сауықтыру дене тәрбиесі үшін белгілі бір ширақтылықтың басымырақ мәні.
3	Бұлшықет қызметінің анатомиясы,	Бұлшықет қызметінің анатомиясы мен биохимиясы. Бұлшықет қызметінің физиологиясы. Бұлшықет

	физиологиясы және биохимиясы	қызметінің нервпен реттелуі. Бұлшықет қызметінің гормоналды реттелуі. Спортшылардың тірек-қимыл жүйелерінің даму ерекшеліктері. Спорттың әр түрінде және дайындықтың әр сатысындағы спортшы-ардың анатомиялық-физиологиялық жас-жыныстық ерекшеліктері. Кәсіби іріктеудің негізгі критерилері және олардың болашағын бағалау. Тегіне тартушылық. Қозғалыс биомеханикасының негізі.
4	Қозғалыс күшінің негізі	Қозғалысты қамтамасыздандыру үшін күш қуат қорын сақтау және жүзеге асыру әдістерінің түрлері. Күш қуатты қамтамасыздандырудың анаэробты алақатты жолдары. Анаэробты гликолиздік жолдар. Аэробты жол. Анаэробты-аэробты өнімділіктің аралас аймағы. Биомакромолекуланың энергиялық құндылығы. Күш-қуаттың жіктелуі. Спорт түрлерінде күшпен қамтамасыз етудің алақатты және лактатты механизмдердің сипаттамасы. Анаэробты-аэробты өнімділіктің аралас аймағы.
5	Дене дамуын зерттеу әдістері және оны бағалау	Дене дамуын зерттеу әдістері. Антропометрия. Соматоскопия. Арқаның, аяқтың және табанның пішіндері. Плантаграфия. Подометрия. Майтабан. Дұрыс мүсіннің белгілері. Мүсіннің бұзылуы. Жас спортшылардың биологиялық жасын бағалау. Дене дамуын бағалаудың негізгі әдістері: антропометриялық стандарттар, корреляция, центиль. Индекстер әдісі. Дене дамуының зерттеу нәтижелері бойынша қорытындысы. Спорттың әр түрінің өкілдеріндегі дене дамуының және дене бітімінің ерекшеліктері.
6	Шеткі нерв жүйесінің функциялық жағдайын бағалау ерекшеліктері	Денешынықтырумен және спортпен жүйелі түрде айналысудың нерв жүйесінің функциялық жағдайына әсері. Нерв үдерісінің тұрақтылығы мен қозғалысын зерттеу. Қозғалысты ұйымдастыру деңгейі. Дене-шынықтырумен және спортпен айналысқан кезде қозғалыс координациясының бұзылуы. Ромберг сынағы. Стабилметриялық зерттеу. Организмнің сезімтал жүйесінің функциялық жағдайы. Анализатор функциясын зерттеу әдістері. Көру функциясының бұзылуы. Сығырлық және қырақтық. Есту қабілетінің бұзылуы. Құлақтың жіті және созылмалы аурулары. Шеткі нерв жүйесі ауруларының ерекшеліктері. Нервтік-бұлшықеттік

		Этиология. Патогенез. Клиника. Диагностика. Лечение. Прогноз. Диспансерное наблюдение.
4	Поражение сердечно-сосудистой системы. Нарушения ритма сердца	Механизмы возникновения аритмий. Причины, разрешающие факторы. Аритмии с нарушением автоматизма синусового узла (тахии- и брадиаритмии). Аритмии с нарушением проведения импульса (синоатриальная и атриовентрикулярная блокады). Феномен Вольфа-Паркинсона-Уайта. Аритмии с нарушением возбудимости (экстрасистолия, пароксизмальная тахикардия, мерцательная аритмия). Причины. Патогенез. Клиника. Диагностика. Данные ЭКГ, холтеровского мониторирования. Осложнения. Течение и исходы. Лечение с позиций доказательной медицины. Показания к назначению противоритмических препаратов и электроимпульсной терапии. Диспансерное наблюдение. Профилактика.
5	Ювенильный ревматоидный артрит (ЮРА)	ЮРА. Патогенез. Классификация. Иммуногенетика. Клинические формы. Поражения глаз. Вторичный амилоидоз. Диагностические критерии ЮРА. Дифференциальный диагноз. Течение, осложнения, исходы. Особенности течения у подростков. Лечение с позиций доказательной медицины. Диспансерное наблюдение.
6	Диффузные болезни соединительной ткани. Системные васкулиты	Организация медицинской помощи детям с ревматическими болезнями в РК. Системная красная волчанка. Этиопатогенез. Клиника. Диагностические критерии СКВ. Дифференциальный диагноз. Течение и исходы. Лечение, показания к пульс-терапии и плазмаферезу. Дерматомиозит. Классификация. Клинические проявления. Диагностические критерии. Специфические лабораторные, электрофизиологические и морфологические методы исследования. Дифференциальный диагноз. Лечение. Прогноз. Системная склеродермия. Патогенез. Клиника очаговой и системной склеродермии. Диагностические критерии. Течение. Лечение. Прогноз. Системные васкулиты (узелковый периартериит, аортоартериит, гранулематоз Вегенера, слизисто-кожный синдром, геморрагический васкулит). Клиника. Диагностические критерии. Лечение. Прогноз.

		тоды исследования вегетативной нервной системы. Гипоталамические синдромы. Периферическая вегетативная недостаточность. Тазовые расстройства.
Итого - 30 часов		
Педиатрия		
1	Поражение сердечно-сосудистой системы. Неревматические кардиты. Кардиомиопатии. Сердечная недостаточность	Неревматические кардиты. Кардиомиопатии. Сердечная недостаточность. Классификация по Н.А. Белоконов. Клиника. Диагностика. Дифференциальный диагноз. Показания к назначению стероидных и нестероидных противовоспалительных препаратов. Течение и исходы. Лечение. Диспансерное наблюдение. Кардиомиопатии (дилатационная, гипертрофическая, в т.ч. гипертрофический субаргальный стеноз, редкие формы). Клиника. Диагностика, показатели эхокардиографии. Лечение. Прогноз. Сердечная недостаточность. Кардиальные и экстракардиальные причины. Первичные и вторичные механизмы адаптации. Патогенез. Классификация. Клинические проявления по лево- и правожелудочковому типу. Осложнения. Лечение в зависимости от стадии. Диспансерное наблюдение.
2	Поражение сердечно-сосудистой системы. Инфекционный эндокардит (ИЭ). Болезни перикарда	Инфекционный эндокардит. Этиология. Первичный и вторичный эндокардит. Клиника. Диагностика. Причины отсутствия роста флоры. Дифференциальный диагноз. Лечение. Показания к применению глюкокортикоидов. Перикардиты. Классификация. Клиника. Условия возникновения тампонады сердца. Диагностика. Дифференциальный диагноз. Течение и исходы. Лечение. Показания к пункции полости перикарда. Прогноз. Невоспалительные поражения перикарда: паразитарные поражения, кисты, опухоли, инородные тела, ранения.
3	Поражение сердечно-сосудистой системы. Вегетативная дисфункция. Артериальная гипертония	Вегетативная дисфункция. Причины. Варианты. Возрастные особенности. Диагностика. Исследование вегетативного тонуса (таблицы, КИГ, КОП). Дифференциальный диагноз. Лечение. Диспансеризация. Артериальная гипертония. Классификация. Первичные и вторичные (нефрогенные, церебральные, сосудистые, эндокринные и др.) гипертонии.

		жүйені зерттеу (электромиография, тепинг-тест). Есту және вестибулалық анализаторларды зерттеу әдістері. Спорт түрлеріндегі диагностиканың ерекшеліктері.
7	Сыртқы тыныс жүйесінің функциялық жағдайын бағалау ерекшеліктері	Бұлшықеттің қарқынды қызметі кезіндегі сыртқы тыныс жүйесінің функциялық ерекшеліктері. Сыртқы тыныс жүйесінің функциялық жағдайын зерттеу әдістері. Негізгі статистикалық көрсеткіштері. Өкпе вентиляциясын динамикалық зерттеу. Сыртқы тыныстың лимитті факторлары. Спирометрия, спирография. Негізгі көрсеткіштер: өкпенің тіршіліктік сиымдылығы (ӨТС), өкпенің күшейтілгендегі тіршіліктік сиымдылығы, күшейтілгендегі дем арудың 1 секундтағы көлемі, өкпенің максималды вентиляциясы, максималды экспираторлы және инспираторлы ағымдар, Штанге, Генчи бойынша жүргізілетін қарапайым функциялық сынақтар. Тиісті көлемін анықтау. Пневмотахометрия. Спорт түрлеріндегі ерекшеліктер.
8	Жүрек-тамыр жүйесінің функциялық жағдайын бағалау ерекшеліктері	Спортшылар жүрегінің құрылымдық және функциялық ерекшеліктері. Миокард гипертрофиясы. Қылтамырланудың жоғарлауы. Спорттағы кардиомиопатии. Даму себептері мен механизмдері. Артериалды гипертензия мен гипотензия. Жүрек-тамыр жүйесінің функциялық жағдайын бағалау және оның анализі. Электрокардиография. Жүрек ырғағының түрленгіштігі. Кардиоинтервалография. Спортшылардағы жүрек-тамыр жүйесінің артық күш жұмсауы. Спорттағы эхокардиография. Диагностиканың күйзеліс-әдісі. Спорттың әр түріндегі спортшылар жүрегінің жас-құрылымдық (қылтамырланудың жоғарлауы, миокард гипертрофиясы, жүрек қуыстарының кеңеюі) ерекшеліктері. Спортшылардағы ЭКГ және ЭхоКГ ерекшеліктері.
9	Функциялық сынақтар	Тесттердің жіктелуі. Функциялық сынақтың физиологиялық негізі. Табиғи орта жағдайында және зертханада тестілеу. Арнайы жүктемілік сынақтар. Жүрек-тамыр жүйесінің жүктемеге реакциясы. Еңбекке жалпы және арнайы қабілеттілікті бағалау. Организмнің біртұтас функциялық жағдайының көрсеткіші жалпы дене еңбегіне қабілеттілігін

		көрсетеді. Спорттық еңбекке қабілеттілігінің кешенді механизмі. Кардиореспираторлы шыдамдылық. Бұлшықеттік төзімділік. Денеге түсетін күштің қуаттылық аймағы. Энергиямен қамтамасыз ету жолдары. Оттегіні барынша көп қолдану (ОБҚ). ОБҚ анықтау. Тесттерге қойылатын талаптар. PWC170 субмаксималды тесті. Оттегілік қажеттілік. Тесттерге қойылатын талаптар. Әртүрлі мамандардың дене еңбегіне қабілеттілігі бойынша орташа мәліметтер. Спорттың әр түрінде еңбекке қабілеттілікті тестілеудің эргометриялық жаттығу құрылғылары. Тестілеудің «аландық» эквиваленттері. Купер тесті. Новакки тесті. Спорттың әр түрінде денеге қайта ауырлық түсіру арқылы зерттеу. Тестілеу хаттамаларын ресімдеу. Тестілеу нәтижелерінің анализі, қорытындысы және берілетін ұсыныстары. Вегетативті нерв жүйесінің жағдайын бағалау үшін жүргізілетін тестер. Дене қалпын өзгерту арқылы жүргізілетін сынақтар. Денеге ауырлық түсіру арқылы жүргізілетін тестердің көрсетілімдері: абсолютті және салыстырмалы. Жүктемені тоқтатудың клиникалық және ЭКГ-критерилері.
10	Асқорыту және зәр шығару жүйелерінің функциялық жағдайын бағалау ерекшеліктері	Дене жүктемесінің асқорыту ағзаларының қызметіне тигізетін әсері. Клиникалық, зертханалық және аспаптық зерттеу әдістерін кешенді түрде қабылдау. Асқазан-ішек жолдарының кең таралған аурулары. Зәр шығару жүйесінің функциялық жағдайын бағалау әдістері. Әртүрлі қарқындылықта берілген денеге түсетін ауырлық кезінде зәр шығару жүйесінің функциялық ерекшеліктері. Протеинуриялық және гематуриялық синдромдар.
11	Эндокринді жүйе мен қан жүйесінің функциялық жағдайын бағалау ерекшеліктері	Қан жүйесінің функциялық жағдайын бағалау әдістері. Бұлшықеттер белсенділігі кезінде қан құрамының өзгеруі. Жүктемеден кейінгі жіті және соңынан болатын өзгерістер. Бұлшықет белсенділігі кезіндегі қанда болатын биохимиялық өзгерістер. Көмірсу, нәруыз және май алмасуларын зерттеу. Эндокринді жүйенің функциялық жағдайын зерттеу әдістері. Бұлшықет қызметіне бейімделудегі гормондардың рөлі. Спорттың түрлеріне тәуелді эндокринді жүйе

		сажа сердца. Медикаментозная терапия. Пути введения лекарственных средств. ЭКГ-диагностика остановки сердца. Лечение фибрилляции сердца.
Итого - 32 часа		
Неврология		
1	Сосудистые заболевания головного мозга и периферической нервной системы	Клинические проявления основных неврологических синдромов. Диагностика заболеваний периферической нервной системы (корешковый синдром, невриты, плекситы). Остеохондроз позвоночника. Заболевания периферической нервной системы: этиология, патогенез, особенности клинической картины в зависимости от уровня поражения, диагностика и лечение. Полиневропатия. Мононевропатии. Невралгии. Острые нарушения мозгового кровообращения. Дифференциальная диагностика ишемических и геморрагических инсультов. Основные методы лечения НМК и профилактика. Понятие о хронической недостаточности мозгового кровообращения.
2	Воспалительные заболевания головного мозга и его оболочек	Острые воспалительные заболевания головного мозга и его оболочек (энцефалит, арахноидит, менингит). Сотрясение (ушиб) головного мозга. Распознавание. Первая врачебная помощь. Показания к госпитализации.
3	Посттравматические энцефалопатии	Отдаленные последствия закрытой травмы черепа и воспалительных заболеваний мозга и его оболочек (диэнцефальный, гипоталамический синдром, энцефалопатии).
4	Опухоли головного и спинного мозга	Классификация опухолей головного мозга по локализации, по этиологии. Общая клиническая картина опухолей головного мозга (гидроцефальный и гипертензионный синдромы; общемозговые, дислокационные и очаговые неврологические симптомы). Клиника поражения отдельных долей головного мозга и различных отделов спинного мозга. Методы диагностики опухолей.
5	Заболевания вегетативной нервной системы	Особенности строения вегетативной нервной системы. Вегетативная нервная система: сегментарный и надсегментарный отделы. Классификация заболеваний вегетативной нервной системы. Ме

		военно-полевых условиях, при катастрофах. Оказание этапной медицинской помощи, осложнения, их диагностика, лечение и профилактика. Особенности оперативного лечения поврежденной почки. Повреждения чашечно-лоханочной системы и мочеточника, комбинированные повреждения, ятрогенная травма, причины, клинические проявления, осложнения, диагностика, лечение и профилактика. Повреждения мочевого пузыря, внутри- и внебрюшинные повреждения, сочетания с переломом костей таза. Патогенез, клиническая картина, осложнения, диагностика, лечение и профилактика. Травма уретры. Причины, диагностика, лечение и профилактика. Последствия травмы уретры. Диагностика и лечение стриктуры уретры, эндоскопические и традиционные хирургические вмешательства, показания, противопоказания, технические особенности операций и их результаты. Повреждения наружных половых органов у мужчин. Причины, диагностика и лечение.
Итого - 34 часа		
Анестезиология и реанимация		
1	Современные фармакологические средства для местной и регионарной анестезии	Местные анестетики, применяемые при регионарной анестезии. Фармакодинамика и фармакокинетика. Методика проведения регионарной анестезии. Патофизиологические эффекты в процессе анестезии. Показания и противопоказания к проведению регионарной анестезии.
2	Шок разного генеза	Шок: травматический, геморрагический, ожоговый, анафилактический. Этиология, патогенез, принципы интенсивной терапии. Этиология, патогенез, клиника шока. Интенсивная терапия и реанимация при шоках.
3	Острая дыхательная недостаточность (ОДН)	Клиника и диагностика ОДН. Интенсивная терапия: обеспечение свободной проходимости дыхательных путей; нормализация и дренирование мокроты; оксигенотерапия, респираторная поддержка (ИВЛ).
4	Сердечно-легочная реанимация на догоспитальном этапе	Диагностика остановки сердца. Восстановление проходимости дыхательных путей. Искусственная оксигенация и вентиляция легких. Наружный мас

		мен қан жүйесінің функциялық жағдайының өзгеру ерекшеліктері.
12	Денешынықтырумен және спортпен шұғылдануда дәрігерлік бақылау жүргізу	Дәрігерлік бақылау – ол тұрғындардың денешынықтырумен, спортпен және туризмен айналысатын барлық контингенттердің медициналық қамсыздандыру жүйесі. Дәрігерлік бақылаудың мақсаты мен міндеті. Дәрігерлік бақылаудың формалары. Диспансерлеу. Денешынықтыру және жарыстар бойынша жаттығу жүргізілетін орындарда санитарлық-эпидемиологиялық қадағалау жұмыстарын жүргізу.
13	Дәрігерлік -педагогикалық қадағалау (ДПҚ)	Оқу-жаттығу үдерісі міндеттерін, контингенттердің жасы мен жынысын, оқу-жаттығу үдерісінің өткізілу жағдайын және спорт медицинасы дәрігерінің аппараттармен қамсыздандыруын ескере отырып дайындық кезеңіндегі ДПҚ мақсаты мен міндеттерін анықтау. Шаршағандықтың сыртқы көріністері. Дәрігер мен жаттықтырушының келісімді жұмыстары. ДПҚ әдістері: үздіксіз қадағалау, организмнің жалпы реакциясын бағалау, қосымша жүктеме салу арқылы және арнайы тесттер бойынша. Спортшылар контингенттіне және оқу-жаттығу үдерісінің міндеттеріне байланысты зерттеу әдістерін қолдану ерекшеліктері. ДПҚ өткізу кезінде дәрігерлік қадағалауда аппаратпен қамтамасыз ету. ДПҚ өткізудің хаттамаларын ресімдеу. ДПҚ нәтижелерінің анализі және бағалау критерилері. Зерттеу нәтижелері бойынша берілетін дәрігерлік-педагогикалық қорытындылар мен ұсыныстар.
14	Сауықтыру дене жаттығуын (СДЖ) медициналық қамсыздандыру	СДЖ шұғылданған кезде көрсетілетін дәрігерлік қадағалау ерекшеліктері. Функциялық жағдайларды бағалау, денеге түсетін ауырлықты реттеу, жаттығудың жүргізу жағдайларын рационализациялау. Жаттығудың жүргізу жағдайларын түзету. СДЖ тиімсіз жаттығу кезінде туындайтын жанама әсерлерді алдын алу. СДЖ құралдарына және СДЖ айналысатындардың жабдықтарына қойылатын талаптар.
15	Орта және егде жастағы адамдардағы сауықтыру дене жаттығуының (СДЖ) ерекшеліктері	Организмнің қартаюы және адам өміріндегі жас ерекшелік өрбуі. Адам организмнің ағзалары мен жүйелерінің жасқа байланысты ерекшеліктері, қартаю үдерісіндегі қалыптасу мүмкіншілігінің тарылуы. Қартайып бара жатқан организмге қозғалу

		белсенділігінің тигізетін әсері. Ағабуынтұлғалардың сауықтыру дене жаттығуымен айналысуының жалпы принциптері. СДЖ тағайындау көрсеткіштері мен қарсы көрсеткіштері. Орта және егде жастағы адамдардағы денешынықтырумен айналысатын медициналық топтар. Қозғалыс тәртібін тағайындау. Орта және егде жастағы адамдардың денешынықтырумен айналысуы кезінде дәрігерлік бақылау жүргізу ерекшеліктері. Аға буынды тұлғалар үшін СДЖ шұғылданудың негізгі формалары. СДЖ кезінде туындайтын жарақаттарды алдын алу.
16	Оқу-жаттығу жиындарын және жарыстарды медициналық қамсыздандыру	Жарыстарды медициналық қамсыздандырудың негізі бөлімдері. Медициналық комиссия жұмысына қатысу. Жарыс және жаттығу өткізетін жерлердің жағдайын, шараға қатысушыларды жайғастыру және тамақтандыруды бақылау. Жарысқа қатысушыларға дәрігерлік қадағалау жүргізу және жарақаттар мен ауруларды алдын алу. Жарыста жарақат алған немесе сырқаттанып қалған қатысушыларға медициналық жәрдем көрсету. Дәрігерлік пункті және оның қызметін ұйымдастыру. Әртүрлі географиялық жағдайларда жүргізілетін жарыстар кезінде медициналық қамсыздандыру ерекшеліктері. Жарыстар кезінде бір елден екінші елге бару кезеңінде бейімделу мәселелері. Медициналық жәрдем.
17	Әйелдер спортында жүргізілетін дәрігерлік бақылау ерекшеліктері	Денеге түсетін ауырлыққа әйел адамдар организмінің бейімделу ерекшеліктері. Әйелдер организмдерінің анатомиялық-физиологиялық ерекшеліктері. Әйелдер организмінің дамуына спорттық жүктемелердің тигізетін әсерлері. Спортшы әйелдердегі функциялық көрсеткіштер. Әр спорттағы спортшы әйелдің анабездік-етеккір циклінің ерекшеліктері. Олиго- және дисменорея. Спортшы әйел аурушандылығының сипаттамасы. Жүктілік және спорт. Әйел спортындағы аурушандылық пен жарақаттылық ерекшеліктері. Остеопороз. Спортшы әйелдердің еркек тәрізденуі (маскулинизация). Спортшы әйелдердегі дәрі-дәрмекпен және дәрі-дәрмексіз түзету ерекшеліктері. Жыныс жолдары арқылы берілетін жұқпалы ауруларды алдын алу.

		(диагностика гемофилии). Основные лабораторные тесты для характеристики конечных этапов системы свертывания (тромбиновое время, фибриноген). Основные компоненты системы первичных антикоагулянтов. Лабораторный скрининг нарушений в системе протеина С, определение активности антитромбина 3. Фибринолитическая (плазминовая) система. Современные лабораторные методы изучения. Маркеры активации сосудисто-тромбоцитарного гемостаза. Общая структура алгоритма диагностики ДВС-синдрома.
5	Иммунологическая лаборатория	Иммунологическая лаборатория, требования к оснащению, штатам и режиму работы. Принципы лабораторной диагностики иммунодефицитных состояний, аллергических и аутоиммунных заболеваний. Специфическая диагностика. Оценка иммунологического статуса в динамике.
Итого - 34 часа		
Урология		
1	Семиотика урологических заболеваний	Симптомы заболеваний почек и мочевых путей, общие и местные проявления урологических заболеваний. Боль, расстройства мочеиспускания, изменения количества и качественного состава мочи, изменение размеров органов и их формы, патологические выделения из уретры, изменения спермы, расстройства половой функции (копулятивной и репродуктивной). Патогенетическое обоснование симптомов заболеваний почек, мочевых путей и мужских половых органов.
2	Современные принципы диагностики и лечения урологических больных	Рентгендиагностика, УЗИ, эндоскопическая диагностика заболеваний мочеполовой системы.
3	Воспалительные заболевания	Цистит, простатит, абсцесс простаты, уретрит, воспалительные заболевания мужских половых органов. Классификация, диагностика, терапия, исход, профилактика. Связь с заболеваниями, передающимися половым путем.
4	Травмы почек и мочевыводящих путей	Повреждения почек, причины, классификация. Особенности диагностики и лечения в зависимости от характера повреждения в мирное время,

		ние показаний и противопоказаний к лабораторным исследованиям. Составление плана лабораторного обследования больного. Клиническая интерпретация результатов лабораторного обследования. Анализ возможных причин ложных результатов, искажений, связанных, в том числе, с фармакотерапией и неправильной подготовкой больного к исследованию (обеспечение доаналитического этапа. Проблема стандартизации лабораторных исследований. Современные аспекты взаимодействия клиники и лаборатории. Современные лабораторные технологии (ИФА, проточная цитометрия, молекулярно-биологические методы и т.д.). Современные возможности бесприборной экспресс-диагностики в клинической практике. Применение компьютерной обработки данных в лабораторной медицине. Взаимодействие лабораторной диагностики с клинической медициной, роль научных изысканий.
2	Клиническая лаборатория	Клиническая лаборатория, требования к оснащению, штатам и режиму работы. Общеклинические исследования различных биологических субстратов. Общеклинические лабораторные исследования: клинический анализ крови, включая лейкоцитарную формулу и СОЭ; все виды клинических анализов мочи; клинический анализ кала (копрология); исследование отделяемого мочеполовых органов на флору; исследование секрета предстательной железы; спермограмма.
3	Биохимическая лаборатория	Биохимическая лаборатория, требования к оснащению, штатам и режиму работы. биохимические исследования: глюкоза, билирубин и фракции, липидный профиль, мочевины, креатинин, мочевая кислота, ферменты, микроэлементы и т.д. гормональные исследования (тиреоидная панель, половые гормоны, гормоны поджелудочной железы и надпочечников); онкомаркеры.
4	Коагулологическая лаборатория	Коагулологическая лаборатория, требования к оснащению, штатам и режиму работы. Лабораторные методы оценки факторов внешнего и внутреннего пути свертывания (АЧТВ, ПТВ/МНО, микст-тесты, ядовитые тесты). Принципы лабораторной диагностики дефицита отдельных факторов свертывания

18	Жас спортшылардың денсаулық жағдайын дәрігерлік бақылаудың ерекшеліктері	Спорттық ширақтылықты қалыптастырудың фило- және онтогенездік ерекшеліктері. Жасерекшелік кезеңдері. Нәресте дамуындағы сезімталдық кезеңдер. Дене жүктемесіне бала организмі бейімділігінің әлсіз буындары. Дене жүктемесіне бала организмі бейімділігінің ерекшеліктері. Жас спортшылардағы кардиореспираторлы жүйенің ерекшеліктері. Еліміздегі жас спортшылардың денсаулығын дәрігерлік бақылауды ұйымдастыру. Жас спортшылардың денсаулық жағдайын бағалаудың ерекшеліктері.
19	Жас спортшылардың денсаулығы жағдайын дәрігерлік бақылауды ұйымдастыру	Жас спортшыларды дайындау кезеңдері. Дәрігерлік бақылау құрылымы. Балалар-жасөспірімдер спорты мектебіндегі және мектептердің спорт секцияларындағы дәрігерлік бақылау. Бала организмнің жүктемеге жайлы және жайсыз қабылдау белгілері. Дәнекер тін әлсіздігі синдромы. Соматоформалы дисфункция. Митралды қақпақша пролапсы, оның фенотиптік және клиникалық көріністері. Солжақ қарынша желісінің (хорда) қосымша және ауытқулы орналасуы.
20	Оқушылар мен студенттердің дене тәрбиесін дәрігерлік бақылау	Оқушылар мен студенттердің дене тәрбиесін дәрігерлік бақылауының нормативті-құқықтық базасы. Медициналық қарау. Міндеттері. Оқу орындарында сауықтыру жұмыстарын ұйымдастыру және оның тиімділігін бағалау. Денешынықтырумен айналысатын топтар.
21	Параолимпиялық спорттағы дәрігерлік бақылау	Мүгедектер спортының жіктелуі. Еліміздегі және әлемдегі параолимпиялық спорт, тарихы, міндеттері, ұйымдастыру құрылымы. Мүмкіншілігі шектеулі тұлғалардың спортқа қабілеттілігін қалпына келтіру және жаттықтыру ерекшеліктері. Гиподинамия және мүгедектер денсаулығының жағдайы. Мүмкіншілігі шектеулі спортшыларды жаттықтыру құрылымының және тестілеудің ерекшеліктері.
		Спорттың түріне және мүмкіншілігі шектеулі деңгейіне байланысты спортшы-мүгедектерге дәрігерлік бақылау жұмысын ұйымдастыру және жүргізу. Зерттеу нәтижелерінің анализі, нәтижелері мен қорытындыларын талдау.
Жиыны 237 сағат		

Спорт медицинасы - 2		
1	Спорт жұмысына қабілеттілікті қалпына келтіру әдістері	Спортта қалпына келтіру заттарын қолдану принциптері. Дене қимылы жүктемесіне организмнің физиологиялық бейімделуі негізіндегі шаршау және қалпына келу тіркесімі. Шаршаған кездегі организмде болатын өзгерістер. Жаттыққандықтың негізгі критеріі ол – жұмысқа қабілеттіліктің қалпына келуі. Қалпына келтіру заттарын қолданудағы жүйелік қадамдар. Педагогикалық құралдар. Медициналық заттар. Организмнің негізгі функциялық буындарына қалпына келтіру заттарының кешенді өзара әсері: қозғалыс өрісі, нервтік үдерістер, заттар мен энергиялар алмасуы, иммундық жағдайы. Арнайы жұмысқа қабілеттілікті қамтамасыз ететін функциялық бөлімдерге іріктеу әсері. Жоспарлы және жедел түрде қалпына келтіру. Аздыру дене қимылы жүктемесінен кейін жүргізілетін спорт жұмысына қабілеттілікті қалпына келтіру жүйесі. Микроциклдер мөлшері. Оқу-жаттығу үдерісінің әртүрлі кезеңдеріндегі қалпына келтіру шарасының міндеттері: қалпына келтіретін, дайындық, арнайы және жарыстық. Қолданылатын заттардың үйлесімділігі және тиімді үйлесуі. Қалпына келтіру заттарының жалпы және жергілікті әсерлері.
2	Спорт жұмысына қабілеттілікті қалпына келтірудің медициналық-биологиялық әдістері.	Қалпына келтірудің медициналық-биологиялық әдістерінің жіктелуі: денсаулық жағдайын маман ретінде бағалау және есепке алу; іс жүзінде жіберілген энергия шығындарына байланысты негізделген тамақтың құндылығы мен үйлесімділігі; тамақтану тәртібі; қосымша дәрумендерді, ауыстыруға болмайтын аминқышқылдарын және микроэлементтерді қабылдау; дене қимылына әсер ететін факторлар (мануалды терапияның түрлері, массаж, физиотерапиялық емшаралар, оксигенотерапия, арнайы арналға жылулармен әсерету, бальнеологиялық әдістер (саунаның қоса есептегенде), ине шаншып емдеу); табиғи және фармакологиялық заттарды қолдану.
3	Спорт жұмысына қабілеттілікті қалпына келтірудің және сауықтырудың дәрі-	Жұмысқа қабілеттілікті қалпына келтіру үшін қолданылатын фармакологиялық заттардың жіктелуі, қолданудың негізгі принциптері. Дәрілік заттардың өзара әрекеті және антагонизмі. Спорттағы

		800 мл в сутки. Соблюдение водно-солевого режима при ХСН. Лечебное питание после инфаркта миокарда.
4	Основы нутрициологии при заболеваниях желудочно-кишечного тракта	Цель лечебного питания при заболеваниях желудочно-кишечного тракта. Обеспечения больного полноценного питания и сохранение компенсации при хроническом течении процесса. Диета с ограничением веществ, возбуждающих желудочную секрецию и раздражающих слизистую оболочку желудка. диета пониженной энергоценности за счет углеводов и частично жиров и белков. Показания к ее применению. Диета пониженной энергоценности за счет углеводов и с нормальным содержанием жиров и белков. Показания к ее применению. Лечебное питание при поражения печени, желчевыводящих путей и поджелудочной железы, методы контроля ее эффективности.
5	Основы нутрициологии при заболеваниях почек и мочевыделительной системы	Цель лечебного питания при заболеваниях почек и мочевыделительной системы. увеличения в диете количества продуктов, богатых на калий (печеный картофель, чернослив, изюм, курага и т.д. Использование разгрузочных углеводных дней (сахарный, яблочный, картофельный, рисово-компотный, арбузный, ягодный и т.д.).
6	Основы нутрициологии при болезнях обмена веществ	Коррекция нарушений обменных процессов. Лечебное питание при ожирении. Принципы питания при сахарном диабете. Разгрузочные дни. Диета для установления выносливости к углеводам и подбора доз инсулина или других препаратов
7	Питание в спорте	Особенности питания спортсменов в различных видах спорта. Нутрициологическая характеристика игровых и силовых видов спорта, видов спорта на выносливость, единоборств. «Сгонка» веса. Продукты повышенной биологической ценности. Индивидуализация рационов. Цитотест. Коррекция питания при перелетах. «Питание на дистанции».
Итого - 66 часов		
Клиническая лабораторная диагностика		
1	Общие принципы лабораторной диагностики	Возможности современных лабораторных методов исследований с учетом чувствительности, специфичности, допустимой вариации методов. Изуче-

Нутрициология		
1	Понятия и термины нутрициологии	Понятия и термины нутрициологии. Общие сведения о питании, пище, пищевых веществах, основных, эссенциальных и заменимых компонентах пищи. Нутриентная обеспеченность различных групп населения. Применение продуктов питания в профилактических и лечебных целях. Макронутриенты. Микронутриенты. Классические и альтернативные теории питания. Научные концепции питания.
2	Общая нутрициология	Белки и белковый обмен. Роль белков в организме. Потребность организма в белках. Незаменимые аминокислоты. Заменимые аминокислоты. Состав и энергетическая ценность жиров. Особенности потребления жиров. Углеводы, классификация. Углеводы в пищевых продуктах и организме человека. Вода. Значение воды в питании. Водопотребление. Другие макронутриенты. Витамины витаминopodobные вещества, их классификация. Минеральные вещества и биоэлементы. Биоэлементы-органогены. Методы гигиенической оценки фактического питания. Правила составления рациона питания. Биологически активные добавки (БАДы) к пище. Отличие БАДов от пищевых продуктов и лекарств. Классификация и связь с фактическим питанием. Схема оценки состояния здоровья в связи с характером питания. Особенности составления суточного рациона питания в зависимости от возраста. Характеристика основных диет, требования к их построению. Избыточное питание. Ожирение. Проблема холестерина. Применение БАДов в спорте.
3	Основы нутрициологии при заболеваниях сердечно-сосудистой системы	Цель лечебного питания при заболеваниях сердечно-сосудистой системы. Принципы питания при основных заболеваниях сердечно-сосудистой системы. 12 основных правил питания для людей с повышенным уровнем холестерина в крови и больных атеросклерозом. Правильное питание при ишемической болезни сердца и артериальной гипертензии. Лечебное питание, направленное на профилактику развития атеросклероза. Лечебное питание, диета № 10 с ограничением жидкости до

	дәрмектік әдістері	биологиялық белсенді қоспалар. Дәрумендер және дәрумендер жиынтығы, коэнзимдер, макро- және микроэлементтер, биологиялық құндылықты жоғарлататын заттар. Пластикалық және энергиялық әсерлері бар преператтар. Адаптогендер. Биостимуляторлар. Иммуномодуляторлар. Стероидты емес қабынуға қарсы қолданылатын дәрілік заттар. Фитотерапиялық заттар. Спорт жұмысына қабілеттілікті қалпына келтірудің тиімді сызбанұсқаларын іріктеу. Жүрек-тамыр жүйесінің артық күш жұмсауы кезінде оның функциясын фармакологиялық заттармен қалпына келтіру варианттары. Асқазан-ішек жолдарының ауруларын алдын алу және емдеу. Тірек-қимыл жүйесі жарақаттары мен ауруларын дәрі-дәрмектермен емдеудің негізгі принциптері және сызбанұсқасы. Мәре алдындағы фармкоррекция. Төтенше жағдайларда дәрі-дәрмектерді қолдану ерекшеліктері. Дезадаптация профилактикасы. Кардиореспираторлы және зәр шығару жүйелерінің артық күш жұмсауы кезінде олардың функцияларын фармакологиялық заттармен қалпына келтіру варианттары.
4	Спорт жұмысына қабілеттілікті қалпына келтірудің физиотерапиялық әдістері	Спорт жұмысына қабілеттілікті қалпына келтірудегі физикалық факторларды қолдану. Жалпы өзара әрекеттерді қалпына келтіретін заттар (былаулар, себезгі, аэроиондау, массаж). Жергілікті өзара әрекет ететін заттар. Спорт жұмысына қабілеттілікті қалпына келтіру үшін қолданылатын аппараттық физиотерапиялар. Электрлік құрылғылармен емдеу. Бальнеологиялық ем. Криотерапия. Озонотерапия. Кванттық терапия. Қолданылатын құралдар мен заттардың үйлесімділігі мен тиімді үйлесімі. Физиотерапиялық ем қолдану көрсетілімдері. Организмнің жеке ерекшеліктерін есепке алу.
5	ЕДШ (ЛФК) заттары мен құралдары. Дене жаттығуын қолдану формалары мен әдістері	Дене қимылы жұмысына қабілеттілікті қалпына келтіру үшін ЕДШ заттарын қолдану. Дене жаттығуының емдік және қалпына келтіру әрекетінің механизмдері. Дене жаттығуының түрлері. Кинезотерапия формалары. Спорттық массаж, оның түрлері. Гимнастикалық жаттығулар, олардың жіктелуі. Спорттық-қолданбалы жаттығулар. Ойындар. Гимнастикалық, спорттық-қолданбалы, ойындық жат-

	<p>тығулардың бейспецификалық және жалпы жаттығулық әсерлері. Арнайы гимнастикалық жаттығулардың патогенездік өзара әрекеті. Сылбыр, белсенді және белсенді-сылбыр жаттығулар. ЕДШ негізгі формаларының сипаттамасы (танертенгі гигиеналық гимнастика, емдік гимнастика, терренкур, мөлшерлік жүріс, ойнау сабақтары, өзіндік сабақтар). Дене жаттығуын қабылдау әдістері.</p> <p>Емдік гимнастика - ол ЕДШ негізгі формасы. Емдік гимнастиканың емшараларын жүргізудің әдістері: жеке, шағынтоптық және топтық. Дене жаттығуының емдік қабылдау кезеңдері және қозғалу тәртіптері: тосектік, палаталық, еркін, жеңілдетілген, жеңілдетіп жаттықтадыратын, жаттықтандыратын. Емдік гимнастиканың жеке және топтық шұғылдануды жүргізу әдістемелері. Дене жаттығуының әдістемелік негізін есепке ала отырып дене машықтануының мөлшерленуі. Гимнастикамен шұғылдану үдерісіндегі жүктемені бөлудің критерилері ретіндегі физиологиялық сызықтар. Спортшылардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып дене қимылы жүктемелерінің ауқымын түзету. Гидрокинезотерапия. Механотерапия. Эрготерапия. Судың организмге тигізетін өзара әрекеті. Гидрокинезотерапия көрсетілімдері мен қарсы көрсетілімдері. Механотерапияның емдік әсерінің механизмі және әдістемелері. Жаттығу құрылғылары мен құралдарының түрлері және әртүрлі патологияларда оларды қолдану ерекшеліктері. Механотерапияның қарсы көрсетілімдері. Эрготерапияның түрлері. Тұрмыстық сауықтыру. Өзіне өзі қызмет етудің қалпына келтіру тиімділігін бағалау. Еңбек терапиясы және оның түрлері. Еңбек терапиясы әсерінің механизмдері. Еңбек терапиясының көрсетілімдері мен қарсы көрсетілімдері.</p> <p>Механотерапияның құралдары (блоктық, маятникті), механоаппараттардың әр түрін қолдану мақсаты мен әдістемелері. Жаттығу құрылғылары, олардың түрлері және оларды тағайындау. Жаттығу құрылғыларын қолдану әдістемелері. Тұрмыстық сауықтыру әдістемелері. Еңбек терапиясының жалпы шынықтыратын, қалпына келтіретін, кәсіби түрлері. Еңбек тәртібі.</p>
--	--

		гностика заболеваний мышц сердца. Особенности визуального обследования заболеваний сердечно-сосудистой системы у детей.
3	Визуальная диагностика заболеваний бронхолегочной системы	Рентген-семиотика заболеваний легких, нарушения бронхиальной проходимости, нарушения кровообращения в легких. Визуальная диагностика острых и хронических неспецифических воспалительных заболеваний, туберкулеза легких, плевры, лимфатических узлов грудной полости. Визуальная диагностика опухолей легких, средостения. Визуальная диагностика заболеваний плевры и диафрагмы. Особенности визуального обследования заболеваний бронхо-легочной системы у детей.
4	Визуальная диагностика заболеваний желудка и кишечника	Лучевая анатомия и рентген-физиология органов пищеварения. Методы обследования глотки и пищевода. Визуальная диагностика поражений желудка, двенадцатиперстной кишки. Доброкачественные опухоли желудка. Методы исследования толстой и прямой кишки.
5	Визуальная диагностика заболеваний печени, билиарной системы и поджелудочной железы	Методы исследования печени и желчевыводящих путей. Визуальная диагностика заболеваний поджелудочной железы. Особенности визуального обследования заболеваний пищеварительной системы у детей.
6	Визуальная диагностика заболеваний почек и мочевыделительных путей	Лучевая анатомия почек и мочевыводящих путей. Визуальная диагностика заболеваний почек и мочевыводящих путей. Визуальная диагностика воспалительных заболеваний почек, опухолей почек, мочекаменной болезни. Особенности визуального обследования почек и мочевыводящих путей у детей. Визуальная диагностика аномалии развития почек у детей.
7	Визуальная диагностика заболеваний костей и суставов	Лучевая анатомия костей и суставов. Возрастные особенности костей и суставов, аномалии развития у детей. Визуальная диагностика заболеваний и повреждений костей и суставов. Визуальная диагностика воспалительных заболеваний костей и суставов. Визуальная диагностика дегенеративно-дистрофических заболеваний у детей. Визуальная диагностика опухолей костей и суставов.
Итого - 66 часов		

		клиническая фармакология ЛС, применяемых при лечении нефротического синдрома. Хроническая почечная недостаточность: возможности консервативной терапии хронической почечной недостаточности, дифференцированное применение ЛС в зависимости от стадии ХПН.
6	Лекарственные средства, применяемые в неврологии	Снотворные средства. Противосудорожные средства. Психотропные средства. Нейролептики, транквилизаторы, антидепрессанты, ноотропы, седативные ЛС, нормотимики; препараты, стимулирующие ЦНС. Средства для лечения паркинсонизма. Анальгетики и их антагонисты. Наркотические анальгетики. Антагонисты опиатов (налоксон, налтрексон), ненаркотические анальгетики и нестероидные противовоспалительные препараты. Рвотные и противорвотные. Особенности выписывания ЛС на уровне ПМСП.
7	Лекарственные средства, используемые в акушерстве и гинекологии	Маточные средства. Средства, стимулирующие мускулатуру матки. Средства, расслабляющие мускулатуру матки. Препараты женских половых гормонов и их синтетические аналоги; пероральные контрацептивы; противоклимактерические гормональные препараты.
8	Антимикробные, противовирусные лекарственные препараты	Пенициллины; Цефалоспорины; аминогликозиды; тетрациклины; макролиды; полипептиды; антибиотики разных групп; сульфаниламиды; триметоприм; нитрофураны; оксихинолины; хинолоны; антимикробные препараты; противогрибковые препараты; противотуберкулезные препараты; противовирусные препараты. Особенности назначения в амбулаторной практике.
Итого - 32 часа		
Лучевая диагностика		
1	Лучевые методы диагностики	Рентгенография скопия, УЗИ, МРТ, ядерная медицина в спортивной медицине
2	Визуальная диагностика заболеваний сердца и сосудов	Методы обследования заболеваний сердечно-сосудистой системы. Лучевая анатомия сердца, магистральных сосудов. Рентген семиотика заболеваний сердца и крупных сосудов. Лучевая диагностика пороков сердца. Визуальная диагностика аневризмы аорты, перикардита. Визуальная диа-

		ЕДШ кабинеті және бөлімшесі. Материалдық базасы, құрал-жабдықтары. Құжаттамалары. Дәрігер және ЕДШ әдіскерінің міндеттері мен жүктемесінің нормасы. ЕДШ бойынша жаттығуды жүргізу жағдайының рационализациясы.
6	Массаж	Массаждың физиологиялық негізі. Массаждың гигиеналық негізі. Массаждың нерв жүйесіне және теріге тигізетін әсері. Массаждың жүрек-тамыр және таныс алу жүйелеріне тигізетін әсері. Массаждың буын-байлам жүйесіне және бұлшықеттерге тигізетін әсері. Массаждың эндокриндік жүйе мен зат алмасуына тигізетін әсері. Массаж жүйесі мен формалары. Массаж бөлмесі мен құрал-жабдықтарына қойылатын талаптар. Массаж жасаушы мен массаж алушыға қойылатын талаптар. Массаж жасаушы жұмысының тәртібі. Массаж көрсетілімдері мен қарсы көрсетілімдері. Массаж жүйесі. Массаж формалары: қолмен, құрал-жабдықтармен, комбинацияланған. Массаждың түрлері. Өздігінен массаж жасау. Ой және дене шаршауы кезінде жүргізілетін массаждар. Спорттық массаж. Емдік массаж. Спортшылдарды дайындау кезеңінде жасалынатын массаждардың ерекшеліктері. Көрсетілімдері мен қарсы көрсетілімдері. Спорттағы массаж жүйесі. Массаждың формалары, құрал-жабдықтармен қамтамасыз ету. Лимфамат. Хивамат. Латекстік банкілер. Су-джок туралы түсінік. Массаждың тәсілдері және оны орындау техникасы. Массаж тәсілдерінің физиологиялық негіздемесі. Тәсілдердің сипаттамасы және олардың емдік әсері. Сипалау. Тәсілдердің түрлері. Тәсілдерді орындау техникасы. Уқалау. Тәсілдердің түрлері. Сығу. Тәсілдерді орындау техникасы. Физиологиялық және емдік әсерлері. Ысқылау, оның түрлері. Қозғалыс: белсенді, сылбыр. Екпінді тәсілдер. Тәсілдердің түрлері. Тәсілдерді орындау техникасы. Физиологиялық және емдік әсерлері. Сілкіндіру соққылары. Тәсілдерді орындау техникасы. Вибрация. Спорттық массаждың жеке әдістері. Спорттық массаждың түрлері: жаттығулық, алдын-ала жаса-

		<p>лынатын, қалпына келтіретін. Спорттың жеке бір түрлерінде массажды қолданудың ерекшеліктері. Спорт практикасындағы массаж және монша. Қалпына келтірудің басқа да заттарымен біріктіре отырып жасалынатын массаж. Тірек-қимыл жүйесінің жарақаттары (соғып алу, жыртғылу, контрактуралар) мен аурулары кезінде қолданылатын емдік массаждар. Нерв жүйесінің аурулары мен жарақаттары кезінде қолданылатын емдік массаждар. Қабыртқа аралық нервтердің невралгиясы және шонданай нервінің невриті кезінде жасалынатын массаждар.</p> <p>Спорттық массаждарда қолданылатын негізгі дәрілік заттар және олардың формалары. Салыстырмалы түрдегі сипаттамасы. Жылытатын және суытатын массаждық заттар. Қолданылу көрсетілімдері мен қарсы көрсетілімдері. Жанама әсерлері.</p>
7	Спорт жұмысына қабілеттілікті қалпына келтірудің психологиялық әдістері	<p>Спортта кездесетін неврологиялық бұзылыстар. Себептері мен ағымының ерекшеліктері. Мөлшерден тыс жаттығу. Астениялық бұзылыстар. Депрессиялық бұзылыстар. Ипохондриялық бұзылыстар. Бұзылыстарды тудыратын факторлар және оларды түзету. Фармакотерапия мен психотерапияның комбинациясы. Спорт медицинасында қолданылатын нервтік бұзылыстарды түзету әдістері. Спорт жұмысына қабілеттілікті қалпына келтірудің тиімді психотерапиялық әдістерін қолдану. Идеомоторлы жаттығу. Фармакологиялық заттар. Аутогенді жаттығу. Спортшылардың өзін өзі бақылауы.</p>
8	Өалпына келтірудің педагогикалық әдістері	<p>Жеке жаттығулармен айналысуды дұрыс ұйымдастыру. Спортшылар организмнің функционалдық жағдайын ескере отырып жаттығуға берілетін жүктемені тиімді түрде жоспарлау. Жаттығулық және жарыстық микро- және макроциклдердің тиімді кестелері. Денеге түсетін жүктемелерді түзету варианттары.</p> <p>Жаттығулармен айналысудың тиімді құылымы. Жүктемелерді индивидуализация жасау. Жаттығуды және шұғылданудың қорытынды бөлімдерін дұрыс жүргізу. Жеке жаттығулар мен жаттығулармен шұғылданудың арасындағы әртүрлі ұзақтығымен ерекшелінетін демалысты ұтымды қолдану. Спорт-</p>

		<p>пии хронического легочного сердца.</p> <p>Бронхиальная астма: современные принципы фармакотерапии бронхиальной астмы. Современная фармакотерапия астматического состояния у больного бронхиальной астмой в зависимости от формы и стадии. Стабилизаторы мембран тучных клеток.</p>
4	Клиническая фармакология и тактика применения ЛС при заболеваниях органов пищеварения	<p>Хронические гастриты: методы современной диагностики и дифференцированной терапии. Клиническая фармакология ЛС, применяемых при лечении хронических гастритов. Язвенная болезнь желудка и 12-перстной кишки: современные принципы фармакотерапии язвенной болезни. Клиническая фармакология ЛС. Заболевания кишечника: принципы фармакотерапии. Клиническая фармакология ЛС, применяемых при синдроме раздраженной толстой кишки. Синдром нарушенного всасывания: методы диагностики и лечения. Клиническая фармакология ЛС, применяемых при лечении больных с синдромом нарушенного всасывания. Острый и хронический панкреатит: вопросы диагностики и принципы лечения. Клиническая фармакология ЛС, применяемых при лечении панкреатитов. Заболевания печени: хронический гепатит. Современные подходы к лечению. Клиническая фармакология ЛС в лечении гепатитов. Циррозы печени: современные подходы к лечению. Клиническая фармакология ЛС в лечении циррозов печени.</p>
5	Клиническая фармакология и тактика применения ЛС при заболеваниях почек	<p>Хронический пиелонефрит: современные аспекты фармакотерапии, тактика выбора антибактериальных препаратов. Клиническая фармакология ЛС при лечении пиелонефритов. Хронический гломерулонефрит: этиопатогенетические подходы к фармакотерапии различных вариантов хронического гломерулонефрита. Клиническая фармакология ЛС, используемых при лечении гломерулонефритов.</p> <p>Нефротический синдром: диагностика, клинические проявления нефротического синдрома. Тактика применения иммуносупрессивных средств,</p>

		<p>няемых при остром инфаркте миокарда. Атеросклероз: современные ЛС, направленные на коррекцию липидного обмена. Сравнительная эффективность гиполипидемических средств. Методы биохимических и клинико-инструментальных исследований, позволяющих адекватно назначить противоатеросклеротическую терапию. Особенности выбора гиполипидемического средства в зависимости от типа гиперлипидемии. Артериальная гипертензия: современные принципы фармакотерапии артериальной гипертензии. Тактика выбора антигипертензивных средств у больных АГ различной этиологии и возраста. Гипертонические кризы – лечение и медикаментозная профилактика. Недостаточность кровообращения: принципы фармакотерапии. Современные аспекты фармакотерапии больных с различными стадиями и типами СН. Особенности фармакотерапии СН у лиц пожилого и старческого возраста. Клиническая фармакология ЛС, применяемых для коррекции СН. Нарушения ритма и проводимости: клиническая фармакология антиаритмических ЛС. Современные принципы фармакотерапии нарушений ритма и проводимости. Средства, ингибирующие и стимулирующие свертывание крови. Фармакотерапевтические подходы к лечению миокардитов. Клиническая фармакология ЛС, применяемых для лечения кардиомиопатий. Фармакотерапевтические подходы к лечению бактериального эндокардита. Хроническое легочное сердце: фармакотерапия различных вариантов легочного сердца. Клиническая фармакология ЛС, применяемых для лечения легочного сердца.</p>
3	Клиническая фармакология и тактика применения ЛС при заболеваниях органов дыхания	<p>Клиническая фармакология лекарственных средств, применяемых для лечения острых бронхитов, пневмоний: нестероидные противовоспалительные средства; аэрозольные антибактериальные и противовоспалительные средства. Принципы этиотропной терапии, монотерапия, сочетанное применение отдельных антибиотиков. ХОБЛ. Клиническая фармакология и тактика применения ЛС при ХОБЛ. Принципы фармакотера</p>

		<p>та және фитнесегі жаттығу сабақтары құрылымының жалпы принциптері. Спортшыны қалпына келтірудегі жаттықтырушының рөлі.</p>
9	Денешынықтырумен және спортпен тиімсіз айналысу кезінде туындайтын патологиялық жағдайлар	<p>Шаршаудың, зорығудың және артық күш жұмсаудың (зорлану) өзгешілік белгілері. Себептері. Тудыратын факторлар. Жіті және созылмалы артық күш жұмсау. Қан айналымының кенеттен тоқтауы. Бүйрек және бауыр функцияларының жіті жеткіліксіздігі. Таралған тамыршілік қан ұюы синдромы. «Спорттық ауру». Тым көп жаттығудың кезеңдері. Шаршаудың сыртқы белгілері. Салдарлық иммундық жеткіліксіздік көріністері. Жаттығу үдерісін түзту варианттары, қалпына келтіруде қолданылатын заттар және әдістер. Аллергияның негізгі көріністері. «Тым көп жаттығудан аллергия». Этиопатогенезі. Диагностикалау критерилері. Әртүрлі спортта жүргізілетін іс-шаралар профилактикасының салыстырмалы сипаттамасы. Спорт түрлеріндегі таралуы.</p>
10	Жүрек-тамыр жүйесіне артық күш жұмсау	<p>Денеге артық күш жұмсау кезіндегі жүре миокардының дистрофиясы (ДКМД). Миокардиодистрофия дамуының саралау диагностикасы. Фармакологиялық сынақтар. ДКМД сырқаттанған спортшыларды жүргізу тактикасы. Емі. Жүрек-тамыр жүйесіне артық күш жұмсаудың көрінісі ретіндегі артериялық гипертензия. Клиникалық симптомдар. Артериялық қысымды бақылау. Митралды қақпақша пролапсы бар спортшыны жүргізу тактикасы. Фармакологиялық сынақтар. Миокардиодистрофиямен сырқаттанған спортшыны жүргізу тактикасы. Метаболизмдік заттар. Антигипоксантилар.</p>
11	Нерв жүйесіне артық күш жұмсау	<p>Мөлшерден тыс жаттығу орталық нерв жүйесіне артық күш жұмсауды білдіреді. Психосоматикалық аурулар. Психосоматикалық бұзылыстардың клиникалық көріністері. Спортшылардағы вегетативті дисрегуляция. Ипохондриялық бұзылыстар. Психосоматикалық бұзылыстарды емдеу. Психосоматикалық бұзылыстардың синдромдары. Психосоматикалық бұзылыстар этиологиясының негізгі теориялық тұжырымдамалары. Күйзеліс териясы. Спортшылардың нервтік жағдайларының варианттары. Психосоматикалық бұзылыстар. Психосоматикалық бұзылыстарды емдеу.</p>

		тикалық бұзылыстардың клиникалық көріністері. Психосоматикалық бұзылыстарды емдеу. Психотерапияның тактикасы. Психотерапия.
12	Тірек-қимыл жүйесіне артық күш жұмсау	Мөлшерден тыс артық күш жұмсау кезінде ТҚЖ зақымдануы. Тендинит. Неврит. Артроздар. Гемартроз. Буындық «тышқан» (артремфит). Бурсит. Бұлшықет қалталарындағы қысымның жоғарлауы синдромы. Шаршаулық сынықтар. Тірек-қимыл аппаратының спортта зақымдану себептері. Тірек-қимыл жүйесіне артық күш жұмсау белгілері кезінде спорт медицинасындағы дәрігердің тактикасы. Дамыл. Мұз. Қысым. Көтерілу. Тірек-қимыл жүйесіне созылмалы түрде артық күш жұмсауды емдеудің қазіргі таңдағы жаңа қадамдары. Тірек-қимыл жүйесіне артық күш жұмсауды дәрігерлік-педагогикалық түзету.
13	Аскорыту, зәр шығару және қан жүйелеріне артық күш жұмсау	Аскорыту жүйесіне артық күш жұмсау. Диспепсиялық синдром. Бауырдың ауырсыну синдромы. Себептері. Жүргізу тактикасы. зәр шығару жүйесіне артық күш жұмсау. Зертханалық диагностика. Протеинуриялық және гематуриялық синдромдар. Қан жүйесіне артық күш жұмсау. Анемия. Патогенезі. Лейкопения. Артық күш жұмсауды алдын алу. Бауырдың ауырсыну синдромымен сырқаттанатын спортшыларды емдеудің қазіргі таңдағы жаңы әдістері. Тюбаж әдістемесі. Гематуриялық және протеинуриялық синдромдар кезіндегі спорт медицинасы дәрегерінің әрекеті. Қан жүйесінің патологиясымен сырқаттанатын спортшыларды жүргізу тактикасы. Спортшыларды даярлау кезеңінде аскорыту, зәр шығару және қан жүйелеріне артық күш жұмсау кезінде жүргізілетін алдын алу іс-шаралары.
14	Спорт медицинасында кездесетін шұғыл жағдайлар	Анафилактикалық шок. Гипогликемиялық жағдайлар. Гипогликемиялық кома. Талып қалу. Қатты тоңу. Жылылық жарақаттану. Дегидратация. Суға кетіп қалу. Денеге күш түсіру кезіндегі бронх демікпесі. Спорт медицинасы дәрігерінің практикасында кездесетін шұғыл жағдайларға жедел жәрдем көрсету ерекшеліктері.
15	Спорттық жарақаттанушылық	Спорттық жарақаттанушылықтың жалпы сипаттамасы. Спорттық жарақаттанушылықтың түрлері,

Неврология	
1	Семиотика заболеваний в неврологии.
2	Современные принципы диагностики и лечения неврологических больных.
3	Принципы неврологического осмотра в условиях врачебно-физкультурного диспансера у взрослого и ребенка.
Итого - 6 часов	
Педиатрия	
1	Доказательная медицина в педиатрии.
2	Актуальные проблемы патологии детей старшего возраста.
3	Функциональные методы диагностики в педиатрии.
Итого - 6 часов	

4.2 Примерный тематический план и содержание семинаров и практических занятий

№	Тема	Содержание
Клиническая фармакология		
1	Побочное действие ЛС, методы их выявления, профилактики и коррекции.	Механизмы возникновения и методы прогнозирования возможного развития побочных эффектов у больного (фармакодинамическое, токсическое, аллергическое, парамедикаментозное), особенности клинического проявления (по тяжести, распространенности и характеру поражения органов и систем). Зависимость побочного действия лекарственных средств от пути введения, дозы, длительности их применения. Зависимость проявлений побочных действий лекарственных средств от возраста. Особенности развития побочного действия в зависимости от характера заболевания, тяжести поражения функциональных систем, дозы и длительности применения ЛС. Принципы оказания помощи при развитии побочного действия лекарственных средств в зависимости от характера клинической картины и тяжести их проявлений.
2	Клиническая фармакология и тактика применения ЛС при сердечно-сосудистых заболеваниях	Современные принципы фармакотерапии коронарной недостаточности. Фармакокинетика и фармакодинамика ЛС, применяемых для коррекции коронарной недостаточности. Принципы фармакотерапии и клиническая фармакология ЛС, приме-

4 Примерный тематический план и содержание профилирующих смежных дисциплин

4.1 Примерный тематический план лекций

№	Тема	Содержание
Клиническая фармакология		
1	Актуальные проблемы клинической фармакологии с позиций доказательной медицины.	
2	Вопросы клинической фармакологии и фармакотерапии в спортивной медицине.	
3	Этические и социальные аспекты клинической фармакологии.	
Итого - 4 часа		
Лучевая диагностика		
1	Значение визуальных методов исследования в спортивной медицине.	
2	Оптимальный выбор методов визуальной диагностики при травмах. Особенности визуальной диагностики у детей.	
3	Визуальная диагностика острых и хронических заболеваний внутренних органов.	
Итого - 6 часов		
Нутрициология		
1	Организация службы лечебного питания в Казахстане.	
2	Патогенетическое обоснование принципов лечебного питания при заболеваниях внутренних органов.	
Итого - 6 часов		
Клиническая лабораторная диагностика		
1	Значение клинико-лабораторных методов исследования в диагностике заболеваний внутренних органов у детей и взрослых.	
Итого - 2 часа		
Урология		
1	Современные принципы диагностики и лечения урологических больных.	
Итого - 2 часа		
Анестезиология и реанимация		
1	Доказательная медицина в анестезиологии и реанимации.	
2	Интенсивная терапия и реанимация при острой сердечно-сосудистой недостаточности.	
Итого - 4 часа		

	<p>пайда болу механизмдері (тікелей, тікелей емес, комбинацияланған). Спорттық жарақаттанушылықтың пайда болу себептері (ұйымдық, әдістемелік, анатомиялық-физиологиялық). Себепші болатын факторлар. Әртүрлі спорттағы жарақаттардың сипаттамасы. Бұлшықеттер мен тері жамылғысының жарақаттары. Бұлшықеттердің зақымдануы (соғып алу, созылу). Сіңірлер мен байламдардың зақымдануы. Спорттағы жиі кездесетін бұлшықет жарақаттары (санның төртбасты бұлшықеті, балтыр бұлшықеті, иықтың екібасты және үшбасты бұлшықеттері, санның төртбасты бұлшықеті, ахиллов сіңірі). Бұлшықет жарақаты кезінде көрсетілетін алғашқы жәрдем. Имобилизация. Ленталау. Ортездер. Тері жамылғысы жарақатымен қаралған спортшыларды курациялау және емдеу принциптері. Бұлшықеттер мен тері жамылғысының жарақаттарын алдын алу. Бассүйек-ми жарақаттары. Спортшылардағы сүйектер мен буындар зақымдануының жалпы сипаттамасы. Жіктелуі (АХЖ-10). Жадаулық сынықтары. Себептері. Клиникалық белгілері. Буындарда кездесетін дегенеративті өзгерістер. Остеопороз. Тірек-қимыл аппаратының жарақаттары мен ауруларынан кейін спортшыларды оқу-жаттығу жұмыстарын жүргізу арқылы түзету. Спортшылардың жабдықтарына қойылатын талаптар.</p> <p>Балалар мен жасөспірімдерде кездесетін спорттық жарақаттар. Жас спортшыларды медициналық сауықтыру құралдары: емдеу-сақтану режимі, емдәм-мен емдеу, дәрілік заттар, емдік дене тәрбиесі, физиотерапия, массаж. Балалар мен жасөспірімдердегі кездесетін даму аномалиялары. Алдыңғы сатылы бұлшықет синдромы. Омыртқалар денесінің жетілмей қалуы. Туа біткен сколиоздың даму себептері. Остеохондропатиялар. Пертес ауруы. Шляттер ауруы. Крипторхизм.</p> <p>Балалар-жасөспірімдер спорттыңда жүргізілетін алдын алу іс-шараларының жиынтығы. Диспансерлеу. Бақылау топтары. Екпе жасау. Медициналық көріп тексеру. Тәрбие жұмыстары. Өзін өзі бақылау. Ортездер. Спорттық жаттығулардың негізгі теориялары. Жаттықтырушының рөлі. Жаттығулардың дидактикалық принциптерін сақтау.</p>
--	---

16	Спортта омыртқа және жамбас сүйектері жарақаттары мен ауруларының ерекшеліктері	Жарақаттың механизміне байланысты омыртқа, омыртқааралық дискілер (ОАД) және жамбас сүйектерінің зақымдануы. Клиникалық белгілері. Кешенді қалпына келтіру принциптері. Спондилез. ОАД протрузиялары және жарықтары. Сколиоз. Омыртқа жарақаттарының тікелей емес механизмдері (білікке түсетін жүктеменің салдарынан болатын жарақат, оқыс немесе шектен тыс бұту кезінде, жарақаттың «шыбықты» механизмі). Омыртқалардың компрессиялық сынығы. Омыртқаның «функциялық» аурулары. Диагностика әдістері.
17	Физикалық әдістермен сауықтыру	Медициналық сауықтыруды анықтау. Сауықтырудың түрлері. ЕДШ – бейспецификалық, патогенездік және функциялық емдеу әдістері. ЕДШ шұғылдану үдерісіндегі жалпы және арнайы жаттығулар. Дене жаттығуларының ширатушы және трофикалық әсерлері. Компенсацияның қалыптасу механизмі. Функциялардың бір қалыпқа келуі және функциялық мүмкіншіліктерін кеңейту. ЕДШ – ол науқастарды психологиялық сауықтыру сауықтыру әдісі. ЕДШ қабылдау көрсеткіштері мен қарсы көрсеткіштері.
18	Спортта кездесетін жарақаттар мен ауруларды алдын алу	Дайындық кезінде әртүрлі жас-жыныс топтарындағы спортшылар организмнің функциялық жағдайлары бойынша ерекшеліктері. Жаттығу үдерісін тиімсіз ұйымдастыру. Күн тәртібі. Жаттығулар мен жарыстарды өткізу жағдайлары. Денеге түсетін ауырлықты дараландыру. Ортездер. Созылмалы инфекциялар ошағын тазалау. Демалыс – қалпына келтірудің басты физиологиялық құралы. Спорттағы жарақаттар мен ауруларды алдын алудың негізгі тәсілдері. Жаттығулар мен жарыстарға жіберілу рұқсаты. Жаттығу үдерісін және дәрігерлік бақылауды тиімді түрде ұйымастыру. Жарақаттан кейін оны дер кезінде диагностикалау және толық сауықтыру. Ленталау. Ортездерді қолдану. Тамақтандыруды реттеу. Қауіпсіздікті сақтау техникасы. Қорғаныш құралдары. Санитарлық-эпидемиялық режімі. Тағайындаулар мен ұсыныстарды орындаудағы жүргізілетін дәрігерлік-педагогикалық бақылау жұмыстары және спортшылармен тәрбиелік жұмыс жүргізу.

6	Наложение герметической повязки при открытом пневмотораксе (в условиях учебно-клинического центра).
7	Пункция плевральной полости при напряженном пневмотораксе (в условиях учебно-клинического центра).
Итого - 198 часов	
Терапия	
1	Курация больных в палатах.
2	Ведение медицинской документации.
3	Измерение артериального давления и определения пульса на нижних конечностях.
4	Снятие и расшифровка ЭКГ.
5	Интерпретация ЭХОКГ.
6	Интерпретация результатов спирометрии.
7	Проведение и интерпретация результатов пикфлоуметрии.
8	Определение группы крови, резус-фактора, проб на совместимость крови донора и реципиента.
9	Все виды инъекций.
10	Катетеризация мочевого пузыря.
11	Проведение очистительных и сифонных клизм.
12	Пальпация щитовидной железы.
13	Пальпация молочной железы.
14	Определение калорийности пищи в суточном и недельном рационе, биологической ценности, органолептическое определение качества продуктов и готовых блюд.
15	Подготовка докладов, презентаций на клинические и патолого-анатомические конференции.
16	Участие в консилиумах и консультациях других отделений.
17	Дежурства в отделении.
19	Дежурства в приемном покое.
20	Работа в кабинетах узких специалистов.
21	Обучение пациентов в школах социально-значимых заболеваний (АГ, БА, СД, ХСН, ИБС и др.)
Итого - 198 часов	

22	Участие в медицинском обслуживании спортивных соревнований.
23	Работа по формированию принципов здорового образа жизни, консультация пациентов, населения, спортсменов по использованию средств физической культуры.
24	Ведение медицинской документации.
25	Подготовка докладов, презентаций.
26	Формирование портфолио слушателя резидентуры.
	Итого - 396 часов
Общая хирургия	
1	Курация больных.
2	Ведение медицинской документации.
3	Снятие швов с операционной раны.
4	Проведение новокаиновой блокады.
5	Вскрытие панариция, паронихия.
6	Вскрытие фурункула, гидраденита, кожных и подкожных нарывов.
7	Пальцевое обследование предстательной железы.
8	Пальцевое обследование прямой кишки.
9	Пункция плевральной полости.
10	Зондирование и промывание желудка.
11	Катетеризация мочевого пузыря.
12	Трахеотомия, трахеостомия (в условиях учебно-клинического центра).
13	Проведение и интерпретация результатов ЭКГ
14	Внутрисердечные введения лекарственных средств (в условиях учебно-клинического центра).
15	Очистка верхних дыхательных путей.
	Итого - 198 часов
Травматология и ортопедия	
1	Курация больных.
2	Ведение медицинской документации.
3	Наложение мягкой повязки.
4	Вправление вывиха нижней челюсти, головки плечевой кости (в условиях учебно-клинического центра).
5	Транспортная иммобилизация при переломах трубчатых костей, ключицы, позвоночника (в условиях учебно-клинического центра).

19	Спортшыларды тамақтандыру ерекшеліктері	Спортшыларды тамақтандыру: биохимиялық және физиологиялық негіздері. Тиімді тамақтандыру туралы түсінік. Негізгі нәрлі заттар: нәруыздар, майлар, көмірсулар, дәрумендер, микроэлементтер мен су. Дәрумендер және дәрумен тектес заттар. Микро- және макроэлементтер. Биологиялық белсенді қоспалар. Жолда және қашықтықта тамақтандыру. Адекваттық тамақтандыруды санитарлық-гигиеналық тұрғыдан қамтамасыздандыру. Су ішу режимі. Көмірсумен қанықтыру. Дайындық кезеңінде спортшылардың тамақтану ерекшеліктері. Спортшылардың жаттығу және жарыстар кезінде жіберген күшін толтырудың салыстырмалы сипаттамасы. «Көмірсулық» және «нәруыздық» алмасу теориялары. Минералдар мен дәрумендердің тапшылығын алдын алу. Жаттығулар мен жарыстар кезінде су ішу режимі.
20	Ошақты созылмалы инфекция	Балалардағы жұқпалы аурулардың созылмалы болып келуінің себептері. Көптеген тазартылмаған тісжегі. Тонзиллокардиогенді синдром. Асқазан, ұлтабар және өт жолдарының аурулары. Дисбактериоз. Тазарту. Алдын алу. Ошақты созылмалы инфекциямен сырқаттанатын балаларға жүргізілетін дәрігерлік-педагогикалық бақылаудың ерекшеліктері. Аурудан сауыққаннан кейін жаттығуға жіберу рұқсаты.
21	Спортта допингке қарсы бақылау жұмысы	Әлемде және елімізде допингке қарсы бақылау жұмыстарын ұйымдастыру. Допингке қарсы бақылау ол арнайы іс-шара жүйесі. ВАДА. НАДА. Құрылымы, мақсаты, міндеттері. Допинг және оны қолдану себептері. Нормативті-құқықтық база. Допинг-парақ құрылымы. ВАДА. Допингке қарсы ережелерді бұзу. Рұқсат етілмейтін субстанциялардың класстары және әдістері. Мониторинг бағдарламасы. Жарыс кезінде және жарыстан тыс допингке қарсы бақылау жұмыстары. Допингке қарсы зертханалар. Биологиялық сынақтарды алу және тасымалдау шаралары. Допинг-бақылауды жүргізу үшін спортшының қалауы, биологиялық материалдарды алу және сынақты тасымалдау. Хаттамалық құжаттарды ресімдеу. Жіберілетін жиі қателіктер. Емдеу мақсатында қолдануға рұқсат беру. Рұқсат

		етілмеген субстанцияларды емдеу мақсатында қабылдау рұқсатын ресімдеу (стандарттық және қысқартылған формалары). Екі жақтың да жауапкершілігі. Санкциялар.
	Жиыны 234 сағат	
	Жалпы хирургия	
1	Ауруханаға дейінгі кезеңде хирургиялық жәрдем көрсетуді ұйымдастырудың негізгі принциптері	Емханадағы хирургиялық қызметтің және травматологиялық бөлімнің құрылымы. Консервативті және хирургиялық жолдармен емдеудің ауқымы. Хирургиялық амбулаториялық науқастардың негізгі контингенттері. Хирургиялық кабинеттерді ұйымдастыру және жабдықтау. Амбулаториялық операциялық асептикалардың ерекшеліктері. Хирургиялық науқастарды амбулаторияда қабылдау тәртібі. Бір күндік стационар. Емханадағы хирургиялық құжаттамалар. Хирургиялық науқастарды диспансерлеу. Жоспарлы және шұғыл түрде жәрдем көрсететін науқастарды ауруханаға жатқызу тәртібі.
2	Варикозды ауру. Облитерациялайтын эндоартериит	Тромбофлебит өршуінің негізгі белгілері және науқастарды жүргізу тактикасы, ауруханаға жатқызу көрсетілімдері, асқинуларды алдын алу. Облитерациялайтын эндоартериит: клиникалық диагностикасы, емі, үдеген және асқынған түрлерін алдын алу. Оперативті іс-шараларды жүргізу көрсетілімдері. Операциядан кейінгі кезеңде емдеу.
3	Көкірек және құрсақ қуысы ағзаларының хирургиялық аурулары және шұғыл жағдайлары, олардың асқынған ағымдары	Кеуденің зақымдануы кезіндегі диагностика мен шұғыл терапия, жіті тыныс алу жеткіліксіздігі дамуының механизмі, әртүрлі пневмоторакстарды емдеудің негізгі принциптері, гемоторакс кезіндегі дәрігер тактикасы, шұғыл жәрдем көрсету. Урологиялық аурулардың семиотикасы, зәр шығудың жіті тоқтауы кезінде жүргізілетін шұғыл жәрдем көрсету. Ер адамдардағы жыныс ағзаларының қабыну аурулары және несеп-жыныс ағзаларының жарақаты кезінде жүргізілетін диагностиканың және шұғыл жәрдем көрсетудің негізі. «Іштеспе» - жіті аппендицит, асқазан мен ұлтабардың тесілген ойықжаралары, жіті холецистит, жіті панкреатит, жіті ішек түйнелісі, жіті перитонит, қысылып қалған жарық, асқазан мен ішек-

3.3 Примерный план самостоятельной работы резидента (СРР)

№	Содержание СРР
Спортивная медицина 1, 2	
1	Участие в медицинских осмотрах физкультурников и спортсменов.
2	Проведение антропометрических измерений.
3	Проведение соматоскопических, соматометрических, биомеханических измерений.
4	Проведение функциональных проб с физической нагрузкой с определением типа реакций сердечно-сосудистой системы на нагрузку.
5	Определение физической работоспособности с помощью субмаксимальных тестов и МПК методом велоэргометрии, тредмила, степ-теста.
6	Определение общей анаэробно-аэробной, анаэробно-гликолитической и анаэробно-алактатной работоспособности. Определение зон мощности нагрузки.
7	Проведение вегетативных проб с анализом результатов.
8	Проведение процедур массажа.
9	Проведение физиотерапевтических процедур.
10	Проведение процедур лечебной гимнастики.
11	Проведения стретчинга на занятиях физической культурой и спортом.
12	Выбор спортсмена для допинг-контроля, забор биоматериалов. Оформление протокольных документов.
13	Проведение врачебно-педагогических наблюдений во время занятий физической культурой с оформлением протоколов проведения ВПН и врачебно-педагогического заключения и рекомендации по результатам исследований.
14	Проведение исследования и оценка психофизиологического и психоэмоционального статуса спортсменов.
15	Исследование слухового и вестибулярного анализаторов.
16	Исследование нервно-мышечного аппарата методами электромиографии и тепинг-теста.
17	Определение показателей внешнего дыхания методом спирометрии, спирографии и функциональных проб Штанге, Генчи.
18	Снятие и расшифровка ЭКГ у спортсменов.
19	Интерпретация лабораторных и биохимические исследования после физической нагрузки.
20	Тейпирование.
21	Санитарно-эпидемиологический надзор за местами проведения занятий по физической культуре и соревнований.

24	Заболевания щитовидной железы	Диагностика, дифференциальная диагностика. Клинические проявления. Атипичные формы. Возрастные особенности. Осложнения. Диагностика, лечение, профилактика, реабилитация с позиций доказательной медицины.
25	Поражения гипоталамо-гипофизарной системы. Заболевания надпочечников. Болезни парашитовидных желез	Диагностика, дифференциальная диагностика. Клинические проявления. Атипичные формы. Возрастные особенности. Осложнения. Диагностика, лечение, профилактика, реабилитация с позиций доказательной медицины.
26	Первичные и вторичные иммунодефициты	Диагностика, дифференциальная диагностика. Клинические проявления. Атипичные формы. Возрастные особенности. Осложнения. Диагностика, лечение, профилактика, реабилитация с позиций доказательной медицины.
27	Аутоиммунные заболевания	Диагностика, дифференциальная диагностика. Клинические проявления. Атипичные формы. Возрастные особенности. Осложнения. Диагностика, лечение, профилактика, реабилитация с позиций доказательной медицины.
28	Анемии	Диагностика, дифференциальная диагностика. Клинические проявления. Атипичные формы. Возрастные особенности. Осложнения. Диагностика, лечение, профилактика, реабилитация с позиций доказательной медицины.
29	Лейкозы	Диагностика, дифференциальная диагностика. Клинические проявления. Атипичные формы. Возрастные особенности. Осложнения. Диагностика, лечение, профилактика, реабилитация с позиций доказательной медицины.
30	Геморрагические васкулиты. Тромбоцитопении. Наследственно-обусловленные заболевания крови	Диагностика, дифференциальная диагностика. Клинические проявления. Атипичные формы. Возрастные особенности. Осложнения. Диагностика, лечение, профилактика, реабилитация с позиций доказательной медицины.
Итого - 360 часов		

		тен жігі қан кету. Жігі аппендицит кезіндегі диагностика және шұғыл терапия, жүкті әйелдерде, балалар мен қарт адамдарда диагностикалау ерекшеліктері.
4	Тікішек пен анустың аурулары	Геморрой, анус сызаты, тікішектің түсіп кетуі, проктит, парапроктит. Клиникалық көріністері, АМСЖ жағдайындағы диагностикасы, дәлелді медицина ұстамымен емдеу.
5	Ірінді аурулар, жаракат инфекциясы	Фурункул, карбункул, гидраденит, абсцесс, флегмона, лимфаденит, күбіртке, остеомиелит (гематогенді және жаракаттық), сепсис, гангрена. Клиникалық көріністері, диагностикасы, дәлелді медицина ұстамымен емдеу.
6	Хирургияда кездесетін шұғыл жағдайлар кезіндегі шұғыл алғашқы дәрігерлік жәрдем көрсету	Жаракаттанған, күйген, үсіген, апаттар ошағынан көптеп түскен науқастарға шұғыл алғашқы дәрігерлік жәрдем көрсету. «Шағын» хирургия туралы түсінік.
7	Құлақ, тамақ, мұрын және көз аурулары мен жаракаттары кезінде кездесетін шұғыл жағдайлар	Ағзалар жаракатын және бөгде денелері бар ағзаларды диагностикалау және емдеу принциптері. Мұрын сүйектерінің сынығы, мұрыннан қан кету, мұрын мен мұрын маңы қуыстары ауруларының бассүйекішілік асқынулары (лептоменингит, ми абсцесі) кезіндегі диагностикасы мен шұғыл терапиясы. Жұтқыншақ, көмей және өңеш жаракаттары, ірінді үдерістер мен бөгде денелер кезіндегі диагностикасы мен шұғыл терапиясы. Минаның жарылуынан және оқ тигеннен болған жаракаттар кезіндегі дәрігердің тактикасы мен жүргізу ерекшеліктері. Глаукоманың жігі ұстамасы кезіндегі клиникалық көріністер және көрсетілетін шұғыл жәрдем. Көздің жаракаты мен ыстықтан және химиялық күйөнің сипаттамасы, шұғыл жәрдем көрсету принциптері, ауруханаға жатқызу көрсетілімдері.
8	Нерв жүйесінің аурулары мен жаракаттары кезінде кездесетін шұғыл жағдайлар	Бассүйек-ми жаракатының жіктелуі мен диагностикасы, шайқалу-соғылу синдромының әртүрлі типтерінің клиникалық ағымы, ауруханаға дейінгі кезеңде оларды емдеудің негізгі принциптері. Жұлын жаракатының жіктелуі және диагностикасы, емдеу принциптері, тасымалдау ерекшеліктері. Құрысу жағдайының жіктелуі, диагностикасы және емі, балалардағы даму ерекшеліктері. Ми қан айна-

		лымы жіті бұзылыстарының жіктелуі, диагностикасы және емі. Ми, жұлын және оның қабықтарының жіті қабынбалы аурулары кезінде жүргізілетін диагностика мен көрсетілетін шұғыл жәрдем.
9	Акушериялық-гинекологиялық практикада кездесетін шұғыл жағдайлар	Жүктілік токсикозының этиологиясы, патогенезі және клинкасы, эклампсия кезінде көрсетілетін шұғыл жәрдем. Түсік тастау мен мезгілінен ерте босану кезінде жүргізілетін диагностика және шұғыл жәрдем көрсету, мезгілінен ерте босану кезіндегі қан кетудің патогенезі. Стационардан тыс уақытта босануды жүргізудің негізгі принциптері. Жүктіліктің кеш мерзімі, жүктілік және жүктіліктен кейінгі кезеңдерде жүргізілетін диагностика және көрсетілетін шұғыл жәрдем. Акушерияда кездесетін геморрагиялық шок, интенсивті терапия принциптері. Сепсистік аурулардың клиникалық көріністері (метрэндометрит, перитонит) және осы аурулар кезінде шұғыл жәрдем көрсету. Жатырдан тыс жүктілік кезіндегі диагностика мен шұғыл жәрдем, анабез апоплексиясы және жатырлық дисфункциялық қан кетулер. Әйел адамдағы жыныс ағзаларының жіті қабыну аурулары кезіндегі диагностика мен шұғыл терапия.
10	Психиатриялық практикада кездесетін шұғыл жағдайлар	Психологиялық-патологиялық синдромдардың клиникалық көріністері, олардың жіктелуі, шұғыл жәрдем көрсету принциптері. Шизофренияның клиникалық көріністері, оның өршуі кезінде ауруханаға дейінгі кезеңде көрсетілетін шұғыл жәрдем. Маскүнем психозы, желікпелі-тежелу психозы және реактивті жағдайлар кезіндегі диагностика және шұғыл жәрдем.
11	Токсикологияның негізі	Улардың жіктелуі, улану ағымын анықтайтын негізгі факторлар және ауруханаға дейінгі кезеңде жүргізілетін уытсыздандыру әдісі. Жіті уланудың жіктелуі, жіті улану кезіндегі патологиялық синдромдар, емдеудің қазіргі таңдағы принциптері, экзотоксиндік шокты емдеудің ерекшеліктері. Балалар токсикологиясының ерекшеліктері, егде жастағы және қарт адамдардағы жіті уланудың клиникалық ағымының ерекшеліктері. Алкоголмен және есірткі заттарымен уланған кезде жәрдем көрсету ерекшеліктері.

		Осложнения. Диагностика, лечение, профилактика, реабилитация с позиций доказательной медицины.
16	Болезни желчного пузыря и желчевыводящих путей	Диагностика, дифференциальная диагностика. Клинические проявления. Атипичные формы. Возрастные особенности. Осложнения. Диагностика, лечение, профилактика, реабилитация с позиций доказательной медицины.
17	Болезни поджелудочной железы	Диагностика, дифференциальная диагностика. Клинические проявления. Атипичные формы. Возрастные особенности. Осложнения. Диагностика, лечение, профилактика, реабилитация с позиций доказательной медицины.
18	Гепатиты и циррозы	Диагностика, дифференциальная диагностика. Клинические проявления. Атипичные формы. Возрастные особенности. Осложнения. Диагностика, лечение, профилактика, реабилитация с позиций доказательной медицины.
19	Неспецифический язвенный колит	Диагностика, дифференциальная диагностика. Клинические проявления. Атипичные формы. Возрастные особенности. Осложнения. Диагностика, лечение, профилактика, реабилитация с позиций доказательной медицины.
20	Нефриты	Диагностика, дифференциальная диагностика. Клинические проявления. Атипичные формы. Возрастные особенности. Осложнения. Диагностика, лечение, профилактика, реабилитация с позиций доказательной медицины.
21	Почечная недостаточность	Диагностика, дифференциальная диагностика. Клинические проявления. Атипичные формы. Возрастные особенности. Осложнения. Диагностика, лечение, профилактика, реабилитация с позиций доказательной медицины.
22	Мочекаменная болезнь	Диагностика, дифференциальная диагностика. Клинические проявления. Атипичные формы. Возрастные особенности. Осложнения. Диагностика, лечение, профилактика, реабилитация с позиций доказательной медицины.
23	Сахарный диабет	Диагностика, клинические проявления. Возрастные особенности. Осложнения. Диагностика, лечение, профилактика, реабилитация с позиций доказательной медицины.

7	Реактивные артриты	Диагностика, дифференциальная диагностика реактивных артритов. Клинические проявления. Атипичные формы. Возрастные особенности. Осложнения. Диагностика, лечение, профилактика, реабилитация с позиций доказательной медицины.
8	Диффузные заболевания соединительной ткани	Диагностика, дифференциальная диагностика. Клинические проявления. Атипичные формы. Возрастные особенности. Осложнения. Диагностика, лечение, профилактика, реабилитация с позиций доказательной медицины.
9	Остеоратрозы	Диагностика, дифференциальная диагностика. Клинические проявления. Атипичные формы. Возрастные особенности. Осложнения. Диагностика, лечение, профилактика, реабилитация с позиций доказательной медицины.
10	Подагра	Диагностика, дифференциальная диагностика. Клинические проявления. Возрастные особенности. Осложнения. Диагностика, лечение, профилактика, реабилитация с позиций доказательной медицины.
11	Остеопороз. Остеопатии	Диагностика, дифференциальная диагностика. Клинические проявления. Возрастные особенности. Осложнения. Диагностика, лечение, профилактика, реабилитация с позиций доказательной медицины.
12	Пневмонии	Диагностика, дифференциальная диагностика пневмоний. Клинические проявления. Атипичные формы. Возрастные особенности. Осложнения. Диагностика, лечение, профилактика, реабилитация с позиций доказательной медицины.
13	Хроническая обструктивная болезнь легких (ХОБЛ)	Диагностика, дифференциальная диагностика ХОБЛ. Клинические проявления. Возрастные особенности. Осложнения. Диагностика, лечение, профилактика, реабилитация с позиций доказательной медицины.
14	Бронхиальная астма (БА)	Диагностика, дифференциальная диагностика БА. Клинические проявления. Атипичные формы. Возрастные особенности. Осложнения. Диагностика, лечение, профилактика, реабилитация с позиций доказательной медицины.
15	Язвенная болезнь (ЯБ)	Диагностика, дифференциальная диагностика ЯБ. Клинические проявления. Атипичные формы. Возрастные особенности.

12	Термиялық зақымдану кезінде көрсетілетін шұғыл жәрдем	Күю туралы жалпы мәлімет, жіктелуі, күйік ауруының кезеңдері, күйік шоғының патогенезі мен клиникасы және интенсивті терапия әдістері. Күн өту, ыстық өту, жалпы тоңу және үсу кезіндегі диагностика және шұғыл жәрдем.
13	Жұқпалы аурулар клиникасында кездесетін шұғыл жағдайлар	Сүзек және сүзек тектес, сальмонеллез, тағамдық уытты инфекция, ботулизм, тұмау және оның асқынулары, күл (дифтерия) ауруларының этиологиясы, эпидемиологиясы, диагностикасы және аурулар кезінде шұғыл жәрдем көрсету. Менингококктық инфекциялар, менингиттер, энцефалиттер, сіреспе кезіндегі диагностика және шұғыл жәрдем. Аса қауіпті және карантиндік инфекциялар кезінде (тырысқақ, оба, сібір ойықжарасы, ЖИТС) өзін өзі қорғау шараларын жүргізу және дәрігер тактикасы. Нәрестелердегі жұқпалы аурулар ағымының ерекшеліктері және шұғыл жәрдем көрсету. Балалар мен ересектердегі эндотоксинді шоктың диагностикасы және емі.
Жиыны 360 сағат		
Травматология және ортопедия		
1	Травматология мен ортопедиядағы зерттеу әдістері. Травматологияның жалпы сұрақтары.	Тірек-қимыл аппаратының зақымдануларымен және ауруларымен сырқаттанатын науқастарды зерттеудің негізгі клиникалық әдістері. Сынықтар мен буындар шығуының диагностикасы. Аяқ пен қолдың және оның сегменттерінің ұзындықтарын өлшеу. Аяқ пен қол қысқаруының түрлері және оларды анықтау. Травматологиядағы рентгенологиялық, радиологиялық, электрофизиологиялық және зертханалық зерттеу әдістері. Травматологияның терминологиялары және негізгі түсініктері. Сынықтар мен буындар шығуының қазіргі таңдағы жіктелуі, сынықтар мен буындар шығуын емдеудің қазіргі таңдағы принциптері мен әдістері, сынықтар мен буындар шығуын консервативті және оперативті жолдармен емдеген кезде туындайтын асқынулар мен салдарлар. Сүйектер мен жұмсақ тіндерге жасалынатын оперативті іс-шаралардың негізгі тәселдері, тірек-қимыл жүйесі зақымданған науқастарды сауықтыру.

2	Жарақаттанушылықтың жалпы сипаттамасы. Себептері мен алдын алу.	Жарақат, жарақат туралы түсінік және оның жіктелуі. Жарақаттанушылықтың механизмі және пайда болу себебі. Соғып алу. Буындардың шығып кетуі, сынықтар. Сынықтардың жазылуы. Ауыртпалық дәрежесі. Шорлардың даму сатылары. Соңғы шорлардың қалыптасуы, бітісу кезеңдері. Бітісуге тигізетін емдеу әдістерінің әсері. Жарақатты алдын алу және әдістері.
3	Тірек-қимыл аппараты (ТҚА) жарақаттары мен аурулары диагностикасының клиникалық әдістері.	Травматологиядағы клиникалық тексерулердің негізгі әдістері. Буыны шыққан науқасты клиникалық тексеру. Сынықпен түскен тұлғаны клиникалық тексеру. Коксартроз және омыртқаның деформациясы кезінде емделушіні тексеру. Әртүрлі жарақаттармен зәбірленушінің тасымалдау. Науқасты сұрастыру. Жарақаттар биомеханикасы. Жарақаттарды белгілі бір тобын арнайы сұрақтар арқылы анықтау. Науқасты сұрастырудың тәртібі мен реттілігі. Қосарланған жарақаттар кезінде жәрдем көрсету реттілігі.
4	Амбулаториялық-емханалық травматология	Емханадағы травматологиялық бөлім мен кабинеттің құрылымы және жұмысын ұйымдастыру. Тірек-қимыл аппаратының зақымдануы кезінде жүргізілетін тасымалдау иммобилизациясы. Ғаныштық таңғыш және оның жасалу техникасы. Қаныштық таңғыштардың түрлері. Тірек-қимыл аппаратының зақымдануы кезінде жасалынатын анестезияның түрлері. Сүйек сынықтарын орнына салу техникасы және шыққан буындарды қалпына келтіру тәсілдері.
5	Кеуде мен қол травматологиясы	Қабыртқа мен төс сынықтары, пневмо- және гемоторакс, иық белдеуі мен қол сынықтары. Жауырын мен бұғана сынықтары. Бұғананың шығып кетуі. Иық буынының шығуы және иық буынының қалталы-буынды аппаратының зақымдануы. Кәріжілік-білезік және білезік буындарының зақымдануы, қол басының білезіктегі және саусақтарындағы сүйектердің сынықтары, қол басы мен саусақтардың ашық зақымдануы, сіңірлердің зақымдануы.
6	Аяқ пен жамбас сүйектерінің	Алынған жарақаттан сан сүйегі буындарының шығып кетуі, сан сүйегінің сынуы, тізе буынының

		Остеохондропатии. Приобретенные заболевания суставов и деформирующий артроз. Послеожоговые деформации конечностей. Остеохондроз позвоночника. Деформация стопы.
13	Травматический шок	Причины возникновения и физиологические основы травматического шока. Методы лечения. Профилактика.
Итого - 360 часов		
Терапия		
1	Острый коронарный синдром (ОКС)	Диагностика, дифференциальная диагностика ОКС. Клинические проявления ишемической болезни сердца (ИБС). Атипичные формы. Возрастные особенности. Осложнения. Диагностика, лечение, профилактика, реабилитация с позиций доказательной медицины. Школы для больных. Амбулаторное длительное мониторирование по Холтеру.
2	Артериальные гипертензии (АГ)	Диагностика, дифференциальная диагностика АГ. Симптоматические АГ. Возрастные особенности. Осложнения. Диагностика, лечение, профилактика, реабилитация с позиций доказательной медицины. Школы для больных.
3	Пороки сердца	Диагностика, дифференциальная диагностика пороков сердца. Клинические проявления. Возрастные особенности. Осложнения. Диагностика, лечение, профилактика, реабилитация с позиций доказательной медицины.
4	Инфекционный эндокардит (ИЭ)	Диагностика, дифференциальная диагностика ИЭ. Клинические проявления. Осложнения. Диагностика, лечение, профилактика, реабилитация с позиций доказательной медицины.
5	Миокардиты. Кардиомиопатии	Диагностика, дифференциальная диагностика миокардитов, кардиомиопатий. Клинические проявления. Осложнения. Диагностика, лечение, профилактика, реабилитация с позиций доказательной медицины.
6	Ревматическая болезнь сердца (РБС). Ревматоидный артрит (РА).	Диагностика, дифференциальная диагностика РБС. Клинические проявления РБС. Атипичные формы. Возрастные особенности. Осложнения. Диагностика, лечение, профилактика, реабилитация с позиций доказательной медицины.

		Особенности диагностики, лечения и профилактики наиболее частых травм у детей. Родовые повреждения опорно-двигательного аппарата переломы характерные для детского возраста, переломы в области локтевого сустава. Особенности оперативных вмешательств и остеосинтеза у детей. Оптимальный алгоритм обследования больных детского возраста. Меры по профилактике травматизма у детей.
9	Травматология пожилого возраста	Возрастные изменения в костно-мышечной системе в пожилом возрасте. Остеопороз. Переломы, характерные для пожилого возраста, переломы проксимального конца бедренной кости, гиподинамические и гипостатические осложнения при переломах у пожилых. Особенности консервативного и оперативного лечения переломов у пожилых.
10	Общая ортопедия и методы исследования в ортопедии	Терминология и основные понятия ортопедии. Методы диагностики ортопедических заболеваний, современные принципы лечения ортопедических больных, основные методы лечения в ортопедии. Основные методы диагностики травм и заболеваний ОДА. Показания и противопоказания. Целесообразность назначения. Рентгенография. Сонография. Томография. Электромиография. Диагностическая ценность других методов исследования (сонографии, томографии, электромиографии).
11	Врожденные деформации	Деформации и аномалии развития шеи, аномалии развития позвоночника. Врожденные деформации грудной клетки, пороки осанки и сколиоз. Недоразвитие и врожденные деформации верхних конечностей. Врожденные заболевания лопатки. Артрогрипоз, врожденный вывих бедра, болезнь Моделунга и Блаунта. Врожденные патологические состояния проксимального конца бедра. Врожденные заболевания коленного сустава и болезнь Гоффа, врожденные искривления и ложные суставы голени. Врожденная косолапость. Наследственные системные заболевания скелета.
12	Приобретенные деформации	Посттравматические деформации конечностей, последствия рахита, последствия полиомиелита. Контрактуры Дюпюитрена и Фолькманна. Последствия остеомиелита. Детский церебральный паралич (ДЦП).

	травматологиясы	зақымдануы, сирақ сүйектерінің сынуы. Сирақ-аяқ басы буынының зақымдануы және тобықтардың сынығы. Жамбас сынықтары және жамбас ағзаларының зақымдануы.
7	Омыртқа травматологиясы. Политравма	Омыртқа зақымдануының жіктелуі, мойын, кеде және бел омыртқаларының зақымдануы. Диагностикалық алгоритмдер. Омыртқаның асқынған сынықтары. Политравманың жіктелуі, клиникасы мен диагностикасы, политравманы консервативті және оперативті жолдармен емдеу тәсілдері. Политравма кезіндегі басым зақымданулар, емдеу тактикасы. Наукастарды операциядан кейін жүргізу ерекшеліктері. Оперативті іс-шараларды жүргізу кезінде туындайтын қауіптер. Асқынулар және оларды алдын алу. Омыртқалар жарақаттары мен аурулары кезіндегі ортездер. Омыртқалар зақымдануының консервативті емі. Имобилизация жасау әдістері. Емдеудің кейбір түрлерін тағайындау кезіндегі көрсетілімдері мен қарсы көрсетілімдері.
8	Балалар травматологиясы	Балалардағы тірек-қимыл аппаратының анатомиясы мен рентгенанатомиясы. Балалар жарақаттанушылығының жалпы сипаттамасы. Себептері. Балаларда жиі кездесетін жарақаттар диагностикасының, емінің және профилактикасының ерекшеліктері. Босанудан тірек-қимыл аппаратының зақымдануы, балаларға тән сынықтар, шынтак буыны аймағындағы сынықтар. Балалардағы оперативті іс-шаралардың және остеосинтездің ерекшеліктері. Наука балаларға жүргізілетін зерттеулердің ұтымды алгоритмі. Балалардағы жарақаттанушылықты алдын алуда жүргізілетін шаралар.
9	Егде жастағы травматология	Егде жастағы адамдардағы сүйек-бұлшықет жүйесінің жас ерекшелігі. Остеопороз. Егде жастағы адамдарға тән кездесетін сынықтар, сан сүйегінің проксималды бөлігінің сынықтары, егде жастағы адамдарда кездесетін сынықтардың гиподинамиялық және гипостатикалық асқынулары. Егде жастағы адамдарда кездесетін сынықтарды консервативті және оперативті жолдармен емдеудің ерекшеліктері.

10	Жалпы ортопедия және ортопедиядағы зерттеу әдістері	Ортопедияның терминологиясы және негізгі түсініктері. Ортопедиялық аурулар диагностикасының әдістері, ортопедиялық науқастарды емдеудің қазіргі таңдағы принциптері, ортопедиядағы емдеудің негізгі әдістері. ТҚА жарақаттары мен аурулары диагностикасының негізгі әдістері. Көрсетілімдері мен қарсы көрсетілімдері. Тағайындаудың пайдалылығы. Рентгенография. Сонография. Томография. Электромиография. Басқа да зерттеу әдістерінің диагностикалық құндылығы (сонографиялар, томографиялар, электромиографиялар).
11	Туа біткен деформациялар	Мойын дамуының деформациялары мен аномалиялары, омыртқалар дамуының аномалиялары. Кеуденің туа біткен деформациялары, мүсіндеменің ақаулары және сколиоз. Қолдың жетілмей қалуы және туа біткен деформациясы. Жауырынның туа біткен аурулары. Артрогрипоз, туа біткен сан сүйегі буынының шығуы, Моделунг және Блаунт аурулары. Санның проксималды бөлігінің туа біткен патологиялық жағдайы. Тізе буынының туы біткен ауруы және Гофф ауруы, сирақтың қисаюы және жалған буындары. Туа біткен маймақтық. Қаңқаның тұқым қуалайтын жүйелік аурулары.
12	Жүре пайда болған деформациялар.	Аяқ пен қолдың жарақаттан кейін пайда болатын деформациясы, мешелдің салдары, полиомиелит салдары. Дюпюитрен және Фолькманн контрактуралары. Остеомиелит салдары. Балалардың церебралдық салы (БЦС). Остеохондропатиялар. Буындардың жүре пайда болған аурулары және деформацияланған артроз. Аяқ пен қолдың күйден кейінгі деформациялары. Омыртқа остеохондрозы. Аяқ басы деформациясы.
13	Жарақаттық шок.	Жарақаттық шоктың пайда болу себептері және физиологиялық негізі. Емдеу әдістері. Профилактикасы.
Жиыны 360 сағат		
Терапия		
1	Жіті коронарлық синдром (ЖКС)	Диагностикасы, ЖКС саралау диагностикасы. Жүрек ишемиялық ауруының (ЖИА) клиникалық көріністері. Атипиялық формалары. Жасқа байла-

4	Амбулаторно-поликлиническая травматология	Структура и организация работы травматологического пункта и травматологического кабинета поликлиники. Транспортная иммобилизация при повреждении опорно-двигательного аппарата. Гипсовые повязки и гипсовая техника. Виды гипсовых повязок. Методы анестезии при повреждениях опорно-двигательного аппарата. Техника репозиции костных отломков и способы вправления вывихов.
5	Травматология грудной клетки и верхних конечностей	Переломы ребер и грудины, пневмо- и гемоторакс, плечевого пояса и верхней конечности. Переломы лопатки и ключицы. Вывихи ключицы. Вывихи плеча и повреждения сумочно-связочного аппарата плечевого сустава. Повреждения лучезапястного сустава и суставов запястья, переломы костей запястья кисти и пальцев, открытые повреждения кисти и пальцев, повреждения сухожилий.
6	Травматология нижних конечностей и костей таза	Травматические вывихи бедра, переломы бедренной кости. Повреждения коленного сустава и переломы надколенника, переломы костей голени. Повреждения голеностопного сустава и переломы лодыжек. Переломы таза и повреждения тазовых органов.
7	Травматология позвоночника. Политравма	Классификация повреждений позвоночника, повреждения шейных позвонков, повреждения грудных и поясничных позвонков. Диагностические алгоритмы. Осложненные переломы позвоночника. Классификация, клиника и диагностика политравмы, способы консервативного и оперативного лечения при политравме. Доминирующее повреждение при политравме, тактика лечения. Особенности послеоперационного ведения больных. Опасности при оперативных вмешательствах. Осложнения, их профилактика. Ортезы при травмах и заболеваниях позвоночника. Консервативное лечение повреждений позвоночника. Методы иммобилизации. Показания и противопоказания для назначения некоторых видов лечения.
8	Травматология детского возраста	Анатомия и рентгенанатомия опорно-двигательного аппарата детского возраста. Общая характеристика детского травматизма. Причины.

		Врачебная тактика, меры самозащиты при особоопасных и карантинных инфекциях (холера, чума, сибирская язва, СПИД). Особенности течения и неотложной помощи при инфекционных заболеваниях у новорожденных. Диагностика и лечение эндотоксического шока у детей и взрослых.
Итого - 237 часов		
Травматология и ортопедия		
1	Методы обследования в травматологии и ортопедии. Общие вопросы травматологии	Основные клинические методы исследования больных с повреждениями и заболеваниями опорно-двигательного аппарата. Диагностика переломов и вывихов. Измерение длины конечностей и их сегментов. Виды укорочений конечностей и их определение. Рентгенологические, радиологические, электрофизиологические и лабораторные методы исследования в травматологии. Терминология и основные понятия травматологии. Современные классификации переломов и вывихов, современные принципы и методы лечения переломов и вывихов, осложнения и последствия при консервативном и оперативном лечении переломов и вывихов. Основные способы оперативных вмешательств на костях и мягких тканях, реабилитация больных перенесших повреждения опорно-двигательной системы.
2	Общая характеристика травматизма. Причины, профилактика	Травма, понятие, классификации. Механизмы и причины травматизма. Ушибы. Вывихи, переломы. Заживление переломов. Степени тяжести. Стадии развития мозоли. Формирование окончательной мозоли, сроки сращения. Влияние метода лечения на сращение. Профилактика травм, методы.
3	Клинические методы диагностики травм и заболеваний опорно-двигательного аппарата (ОДА)	Основные методы клинического обследования в травматологии. Клиническое обследование пациентов с вывихами. Клиническое обследование лиц с переломами. Обследование пациентов при коксартрозе, деформациях позвоночника. Транспортировка пострадавшего с различными травмами. Опрос больного. Биомеханика травмы. Выяснение специфических вопросов для определенной группы травм. Условия и последовательность осмотра пациента. Очередность оказания помощи при сочетанной травме.

		нысты ерекшеліктері. Асқынулары. Диагностикасы, емдеу, алдыналу, дәлелдемелі медицина ұстанымымен сауықтыру. Науқастарға арналған мектептер. Холтер бойынша амбулаториялық ұзақ бақылау.
2	Артериялық гипертензия (АГ)	АГ диагностикасы мен саралау диагностикасы. Симптоматикалық АГ. Жасқа байланысты ерекшеліктері. Асқынулары. Дәлелдемелі медицина ұстанымымен диагностикалау, емдеу, алдын-алу, сауықтыру. Науқастарға арналған мектептер.
3	Жүрек ақаулары	Диагностикасы, жүрек ақауларының саралау диагностикасы. Клиникалық көріністері. Жасқа байланысты ерекшеліктері. Асқынулары. Дәлелдемелі медицина ұстанымымен диагностикалау, емдеу, алдын-алу, сауықтыру.
4	Инфекциялық эндокардит (ИЭ)	Диагностикасы, ИЭ саралау диагностикасы. Клиникалық көріністері. Асқынулары. Дәлелдемелі медицина ұстанымымен диагностикалау, емдеу, алдын алу, сауықтыру.
5	Миокардиттер. Кардиомиопатиялар	Миокардиттер мен кардиомиопатиялардың диагностикасы, саралау диагностикасы. Клиникалық көріністері. Асқынулары. Дәлелдемелі медицина ұстанымымен диагностикалау, емдеу, алдын алу, сауықтыру.
6	Жүректің ревматизмдік ауруы (ЖРА). Ревматоид артриті (РА)	Диагностикасы, ЖРА саралау диагностикасы. ЖРА клиникалық көріністері. Атипиялық формалары. Жасқа байланысты ерекшеліктері. Асқынулары. Дәлелдемелі медицина ұстанымымен диагностикалау, емдеу, алдын алу, сауықтыру. Науқастарға арналған мектептер.
7	Реактивтік артриттер	Реактивтік артриттердің диагностикасы, саралау диагностикасы. Клиникалық көріністері. Атипиялық формалары. Жасқа байланысты ерекшеліктері. Асқынулары. Дәлелдемелі медицина ұстанымымен диагностикалау, емдеу, алдын алу, сауықтыру.
8	Дәнекер тіннің диффузиялық аурулары	Диагностикасы, саралау диагностикасы. Клиникалық көріністері. Атипиялық формалары. Жасқа байланысты ерекшеліктері. Асқынулары. Дәлелдемелі медицина ұстанымымен диагностикалау, емдеу, алдын алу, сауықтыру.

9	Остеоратроздар	Диагностикасы, саралау диагностикасы. Клиникалық көріністері. Атипиялық формалары. Жасқа байланысты ерекшеліктері. Асқынулары. Дәлелдемелі медицина ұстанымымен диагностикалау, емдеу, алдын алу, сауықтыру.
10	Подрага	Диагностикасы, саралау диагностикасы. Клиникалық көріністері. Атипиялық формалары. Жасқа байланысты ерекшеліктері. Асқынулары. Дәлелдемелі медицина ұстанымымен диагностикалау, емдеу, алдын алу, сауықтыру.
11	Остеопороз. Остеопатиялар	Диагностикасы, саралау диагностикасы. Клиникалық көріністері. Атипиялық формалары. Жасқа байланысты ерекшеліктері. Асқынулары. Дәлелдемелі медицина ұстанымымен диагностикалау, емдеу, алдын алу, сауықтыру.
12	Пневмониялар	Диагностикасы, пневмониялардың саралау диагностикасы. Клиникалық көріністері. Атипиялық формалары. Жасқа байланысты ерекшеліктері. Асқынулары. Дәлелдемелі медицина ұстанымымен диагностикалау, емдеу, алдын алу, сауықтыру.
13	Өкпенің созылмалы обструкциялық ауруы (ӨСОА)	ӨСОА диагностикасы, саралау диагностикасы. Клиникалық көріністері. Жасқа байланысты ерекшеліктері. Асқынулары. Дәлелдемелі медицина ұстанымымен диагностикалау, емдеу, алдын алу, сауықтыру.
14	Бронх демікпесі (БД)	Бронх демікпесінің диагностикасы, саралау диагностикасы. Клиникалық көріністері. Атипиялық формалары. Жасқа байланысты ерекшеліктері. Асқынулары. Дәлелдемелі медицина ұстанымымен диагностикалау, емдеу, алдын алу, сауықтыру.
15	Ойықжара ауруы (ОА)	Диагностикасы, ойықжараның саралау диагностикасы. Клиникалық көріністері. Атипиялық формалары. Жасқа байланысты ерекшеліктері. Асқынулары. Дәлелдемелі медицина ұстанымымен диагностикалау, емдеу, алдын алу және сауықтыру.
16	Өтқалта мен өт жүру жолдарының аурулары	Диагностикасы, саралау диагностикасы. Клиникалық көріністері. Атипиялық формалары. Жасқа байланысты ерекшеліктері. Асқынулары. Дәлелдемелі медицина ұстанымымен диагностикалау, емдеу, алдын алу және сауықтыру.

		Диагностика и неотложная терапия при поздних сроках беременности, родах и послеродовом периоде. Патогенез геморрагического шока в акушерстве, принципы интенсивной терапии. Клинические проявления септических заболеваний (метрэндометрит, перитонит) и неотложная помощь при них. Диагностика и неотложная помощь при внематочной беременности, апоплексии яичника и дисфункциональных маточных кровотечений. Диагностика и неотложная терапия при острых воспалительных заболеваниях женских половых органов.
10	Неотложные состояния в психиатрической практике	Клиническая картина психопатологических синдромов, их классификация, принципы неотложной помощи. Клинические проявления шизофрении и неотложная помощь на догоспитальном этапе при ее обострениях. Диагностика и неотложная помощь при алкогольном психозе, маниакально-депрессивном психозе и реактивных состояниях.
11	Основы токсикологии	Классификация ядов, основные факторы, определяющие тяжесть отравления и методы детоксикации на догоспитальном этапе. Классификация острых отравлений, патологические синдромы при острых отравлениях, современные принципы лечения, особенности проведения лечения экзотоксического шока. Особенности токсикологии детского возраста, особенности клинического течения острых отравлений у лиц пожилого и старческого возраста. Особенности оказания помощи при отравлении алкоголем и наркотическими средствами.
12	Неотложная помощь при термических поражениях	Общие сведения об ожогах, классификация, периоды ожоговой болезни, патогенез и клиника ожогового шока, методы интенсивной терапии. Диагностика и неотложная помощь при солнечном и тепловом ударе, общем охлаждении и обморожениях.
13	Неотложные состояния в клинике инфекционных заболеваний	Этиология, эпидемиология, диагностика и неотложная помощь при тифопаратифозных заболеваниях, сальмонеллезе, пищевых токсикоинфекциях, ботулизме, гриппе и его осложнениях, дифтерии. Диагностика и неотложная помощь при менингококковой инфекции, менингитах, энцефалитах, столбняке.

5	Гнойные заболевания, раневая инфекция	Фурункул, карбункул, гидраденит, абсцесс, флегмона, лимфаденит, панариций, остеомиелит (гематогенный и травматический), сепсис, гангрена. Клинические проявления, диагностика, лечение с позиций доказательной медицины.
6	Неотложная первая врачебная помощь при неотложных состояниях в хирургии	Неотложная первая врачебная помощь больным, имеющим ранения, ожоги, отморожения, травмы, при массовом поступлении их из очага катастрофы. Понятие о «малой» хирургии.
7	Неотложные состояния при заболеваниях и травмах уха, горла и носа, при заболеваниях и травмах глаза	Принципы диагностики и лечения при ранениях и инородных телах органов. Диагностика и неотложная терапия при переломах костей носа, носовых кровотечениях, внутричерепных осложнениях заболеваний носа и придаточных пазух (лептоменингит, абсцесс мозга). Диагностика и неотложная терапия при травмах глотки, гортани и пищевода, нагноительных процессах и инородных телах. Особенности тактики и ведения при минно-взрывной травме, при огнестрельных ранениях. Клинические проявления и неотложная помощь при остром приступе глаукомы. Характеристика ранений, термических и химических ожогов глаза, принципы неотложной помощи, показания к госпитализации.
8	Неотложные состояния при травмах и заболеваниях нервной системы	Классификация и диагностика черепно-мозговой травмы, клиническое течение различных типов компрессионно-контузионного синдрома, общие принципы их лечения на догоспитальном этапе. Классификация и диагностика травм спинного мозга, принципы лечения, особенности транспортировки. Классификация, диагностика и лечение при судорожных состояниях, особенности развития у детей. Классификация, диагностика и неотложная помощь при острых нарушениях мозгового кровообращения. Диагностика и неотложная помощь при острых воспалительных заболеваниях головного и спинного мозга и его оболочек.
9	Неотложные состояния в акушерско-гинекологической практике	Этиология, патогенез и клиника токсикозов беременных, неотложная помощь при эклампсии. Диагностика и неотложная терапия при абортах и преждевременных родах, патогенез кровотечения при преждевременных родах. Общие принципы ведения родов вне стационара.

17	Ұйқыбеzdің аурулары	Диагностикасы, саралау диагностикасы. Клиникалық көріністері. Атипиялық формалары. Жасқа байланысты ерекшеліктері. Асқынулары. Дәлелдемелі медицина ұстанымымен диагностикалау, емдеу, алдын алу және сауықтыру.
18	Гепатиттер мен цирроздар	Диагностикасы, саралау диагностикасы. Клиникалық көріністері. Атипиялық формалары. Жасқа байланысты ерекшеліктері. Асқынулары. Дәлелдемелі медицина ұстанымымен диагностикалау, емдеу, алдын алу және сауықтыру.
19	Бейспецификалық ойықжаралы колит	Диагностикасы, саралау диагностикасы. Клиникалық көріністері. Атипиялық формалары. Жасқа байланысты ерекшеліктері. Асқынулары. Дәлелдемелі медицина ұстанымымен диагностикалау, емдеу, алдын алу және сауықтыру.
20	Нефриттер	Диагностикасы, саралау диагностикасы. Клиникалық көріністері. Атипиялық формалары. Жасқа байланысты ерекшеліктері. Асқынулары. Дәлелдемелі медицина ұстанымымен диагностикалау, емдеу, алдын алу, сауықтыру.
21	Бүйрек функциясының жеткіліксіздігі	Диагностикасы, саралау диагностикасы. Клиникалық көріністері. Атипиялық формалары. Жасқа байланысты ерекшеліктері. Асқынулары. Дәлелдемелі медицина ұстанымымен диагностикалау, емдеу, алдын алу, сауықтыру.
22	Несептас ауруы	Диагностикасы, саралау диагностикасы. Клиникалық көріністері. Атипиялық формалары. Жасқа байланысты ерекшеліктері. Асқынулары. Дәлелдемелі медицина ұстанымымен диагностикалау, емдеу, алдын алу, сауықтыру.
23	Қантты диабет	Диагностикасы, саралау диагностикасы. Клиникалық көріністері. Жасқа байланысты ерекшеліктері. Асқынулары. Дәлелді медицина ұстанымымен диагностикалау, емдеу, алдын-алу, сауықтыру.
24	Қалқаншабез аурулары	Диагностикасы, саралау диагностикасы. Клиникалық көріністері. Атипиялық формалары. Жасқа байланысты ерекшеліктері. Асқынулары. Дәлелдемелі медицина ұстанымымен диагностикалау, емдеу, алдын алу, сауықтыру.

24	Гипоталямалық-гипофизарлық жүйелердің бұзылуы. Бүйрекүсті бездердің аурулары. Қалқаншасерікбез аурулары	Диагностикасы, саралау диагностикасы. Клиникалық көріністері. Атипиялық формалары. Жасқа байланысты ерекшеліктері. Асқынулары. Дәлелдемелі медицина ұстанымымен диагностикалау, емдеу, алдын алу, сауықтыру.
25	Ілкі және салдарлық иммундық тапшылықтар	Диагностикасы, саралау диагностикасы. Клиникалық көріністері. Атипиялық формалары. Жасқа байланысты ерекшеліктері. Асқынулары. Дәлелдемелі медицина ұстанымымен диагностикалау, емдеу, алдын алу, сауықтыру. Созылмалы ауруларды диспансерлеу. Енбекке жарамсыздықты сараптау.
26	Аутоиммундық аурулар	Диагностикасы, саралау диагностикасы. Клиникалық көріністері. Атипиялық формалары. Жасқа байланысты ерекшеліктері. Асқынулары. Дәлелдемелі медицина ұстанымымен диагностикалау, емдеу, алдын алу, сауықтыру.
27	Анемиялар	Диагностикасы, саралау диагностикасы. Клиникалық көріністері. Атипиялық формалары. Жасқа байланысты ерекшеліктері. Асқынулары. Дәлелдемелі медицина ұстанымымен диагностикалау, емдеу, алдын алу, сауықтыру.
28	Лейкоздар	Диагностикасы, саралау диагностикасы. Клиникалық көріністері. Атипиялық формалары. Жасқа байланысты ерекшеліктері. Асқынулары. Дәлелдемелі медицина ұстанымымен диагностикалау, емдеу, алдын алу, сауықтыру.
29	Геморрагиялық васкулиттер. Тромбоцитопениялар. Қанның тұқым қуалайтын аурулары	Диагностикасы, саралау диагностикасы. Клиникалық көріністері. Атипиялық формалары. Жасқа байланысты ерекшеліктері. Асқынулары. Дәлелдемелі медицина ұстанымымен диагностикалау, емдеу, алдын алу, сауықтыру.
Жиыны 360 сағат		

3.3 Резиденттің өзіндік жұмысы (РӨЖ) жоспарының үлгісі

№	РӨЖ мазмұны
Спорт медицинасы - 1, 2	
1	Денешынықтырумен айналысатындарды және спортшыларды медициналық тексеруден өткізу жұмысына қатысу.

Общая хирургия		
1	Общие принципы организации хирургической помощи на догоспитальном этапе	Структура хирургической службы поликлиники, травматологического пункта. Объем консервативного и оперативного хирургического лечения. Основной контингент хирургических амбулаторных больных Организация и оснащение хирургического кабинета. Амбулаторная операционная – особенности асептики. Порядок амбулаторного приема хирургических больных. Стационар одного дня. Хирургическая документация в поликлинике. Диспансеризация хирургических больных. Порядок госпитализации плановых и экстренных больных.
2	Варикозная болезнь. Облитерирующий эндоартериит	Признаки обострения тромбоза и тактика ведения больных, показания к госпитализации, профилактика осложнений. Облитерирующий эндоартериит: клиническая диагностика, лечение, профилактика прогрессирования и осложнений. Показания к оперативному вмешательству. Лечение в послеоперационном периоде.
3	Хирургические заболевания органов грудной и брюшной полости и неотложные состояния, осложняющие их течение	Диагностика и неотложная терапия при повреждениях груди, механизмы развития острой дыхательной недостаточности, принципы лечения различных видов пневмоторакса, тактика при гемотораксе, неотложная помощь. Семиотика урологических заболеваний, неотложная помощь при острой задержке мочи. Основы диагностики и неотложной помощи при воспалительных заболеваниях половых органов у мужчин, травмах мочеполювых органов. «Острый живот» - острый аппендицит, прободная язва желудка и двенадцатиперстной кишки, острый холецистит, острый панкреатит, острая кишечная непроходимость, острый перитонит, ущемленные грыжи, острые желудочно-кишечные кровотечения. Диагностика и неотложная терапия при остром аппендиците, особенности диагностики у беременных, в детском и старческом возрасте.
4	Заболевания прямой кишки и заднего прохода	Геморрой, трещины ануса, выпадение прямой кишки, проктит, парапроктит. Клинические проявления, диагностика в условиях ПМСП, лечение с позиций доказательной медицины.

19	Особенности питания спортсменов	<p>Питание спортсменов: биохимические и физиологические основы. Понятие о рациональном питании. Основные питательные вещества: белки, жиры, углеводы, витамины, микроэлементы и вода. Витамины и витаминоподобные вещества. Микро- и макроэлементы. Биологически активные добавки. Питание в дороге и на дистанции. Санитарно-гигиеническое обеспечение адекватного питания. Питьевой режим. Углеводное насыщение.</p> <p>Особенности питания спортсменов на этапах подготовки. Сравнительная характеристика вариантов восполнения энергозатрат в тренировочной и соревновательной деятельности спортсменов. Теория «углеводного» и «белкового» окна. Профилактика дефицита минералов и витаминов. Питьевой режим на тренировках и соревнованиях.</p>
20	Очаговая хроническая инфекция	<p>Причины хронизации инфекционных болезней в детском возрасте. Множественный несанированный кариес. Тонзиллокардиогенный синдром. Заболевания желудка, 12-перстной кишки и желчевыводящих путей. Дисбактериоз. Санация. Профилактика. Особенности врачебно-педагогического контроля у детей с очаговой хронической инфекцией. Допуск к занятиям после перенесенного заболевания.</p>
21	Антидопинговый контроль в спорте	<p>Организация антидопингового контроля в мире и стране. Антидопинговый контроль как система специальных мероприятий. ВАДА. НАДА. Структура, цели, задачи. Допинг и причины его использования. Нормативно-правовая база.</p> <p>Структура допинг-листа ВАДА. Нарушение антидопинговых правил. Классы запрещенных субстанций и методов. Программа мониторинга. Соревновательный и внесоревновательный антидопинговый контроль. Антидопинговые лаборатории.</p> <p>Процедура забора и транспортировки биопроб. Выбор спортсмена для допинг-контроля, забор биоматериалов, транспортировка проб. Оформление протокольных документов. Наиболее частые ошибки.</p> <p>Разрешение на терапевтическое применение. Оформление разрешений (стандартная и сокращенная формы) на терапевтическое применение запрещенных субстанций. Ответственность сторон. Санкции</p>
Итого - 234 часов		

2	Антропометриялық өлшеулерді жүргізу.
3	Соматоскопиялық, соматометриялық, биомеханикалық өлшеулерді жүргізу.
4	Жүктемеге жүрек-тамыр жүйесі реакциясының типін анықтаумен қатар денеге түсетін ауырлық кезінде функциялық сынақты жүргізу.
5	Субмаксималды тестердің көмегімен дененің еңбекке қабылеттілігін анықтау және велоэргометрия, тредмил, степ-тест әдістерімен ОМҚ.
6	Жалпы еңбекке анаэробты-аэробты, анаэробты-гликолитикалық және анаэробты-алактатты қабілеттілігін анықтау. Жүктеменің қуаттылық аймағын анықтау.
7	Нәтижелердің анализімін вегетативті сынақ жүргізу.
8	Массаждың емшарасын жүргізу.
9	Физиотерапиялық емшарасын жүргізу.
10	Емдік жаттығу емшарасын жүргізу.
11	Денешынықтырумен және спортпен айналысқан кезде стретчинг жүргізу.
12	Допинг-бақылау үшін спортшыны тандау, биологиялық материалдарды алу. Хаттамалық құжаттарды ресімдеу.
13	Денешынықтырумен шұғылдану уақытында жүргізу хаттамаларын ресімдеумен қатар дәрігерлік-педагогикалық қадағалауды жүгізу және дәрігерлік-педагогикалық қорытынды жасау және зерттеу нәтижелері бойынша берілетін ұсыныстар.
14	Зерттеулерді жүргізу және спортшылардың психологиялық-физиологиялық және психологиялық-эмоциялық жағдайларын бағалау.
15	Есту және вестибулалық анализаторларды зерттеу.
16	Электромиография мен тепинг-тест әдістерімен нервтік-бұлшықеттік аппаратты зерттеу.
17	Спирометрия, спирография әдістерімен және Штанге мен Генчидің функциялық сынақтары арқылы сыртқы тыныс көрсеткіштерін анықтау.
18	Спортшыларды ЭКГ түсіру және оның мағынасын анықтау.
19	Денеге түсірген ауырлықтан кейін жүргізілген зертханалық және биохимиялық зерттеу нәтижелерін талдау.
20	Ленталау.
21	Денешынықтыру және жарыстар бойынша жаттығуды жүргізу орындарын санитарлық-эпидемиологиялық қадағалау.
22	Спорттық жарыстарды медициналық қамсыздандыруларға қатысу.
23	Салауатты өмір салтын насихаттау принциптері бойынша жасалынатын жұмыс, денешынықтыруда қолданылатын құралдар жөнінде науқастарға, тұрғындарға, спортшыларға кеңес беру.

24	Медициналық құжаттамаларды жүргізу.
25	Баяндамалар мен презентациялар дайындау.
26	Резидентура тыңдаушысының портфолиосын құрастыру.
Жиыны 396 сағат	
Жалпы хирургия	
1	Науқастарға жетекшілік ету.
2	Медициналық құжаттамаларды жүргізу.
3	Операциялық жаракаттан тігістерді алу.
4	Новокаиндық блокада жасау.
5	Күбіртке мен паранихияны ашу.
6	Фурункул, гидраденит, тері және теріасты іріндіктерді ашу.
7	Қуықастыбезді саусақпен тексеру.
8	Тікішекті саусақпен тексеру.
9	Плевра қуысын пункциялау.
10	Асқазанға сүңгі қою және оны жуу.
11	Қуықты катетерлеу.
12	Трахеотомия, трахеостомия (оқу-клиникалық орталығында).
13	ЭКГ жүргізу және нәтижелерін талдау.
14	Дәрілік заттарды жүрек ішіне енгізу (оқу-клиникалық орталығында).
15	Жоғарғы тыныс жолдарын тазалау.
Жиыны 198 сағат	
Травматология және ортопедия	
1	Науқастарға жетекшілік ету.
2	Медициналық құжаттамаларды жүргізу.
3	Жұмсақ таңғыштарды таңу.
4	Шығып кеткен жоғарғы жақсүйек буындарын, иық сүйегінің басын орнына салу (оқу-клиникалық орталығында).
5	Түтік тәрізді сүйек, бұғана, омыртқа сынықтары кезінде тасымалдау иммобилизациясы (оқу-клиникалық орталығында).
6	Ашық пневмоторакс кезінде берік таңғыштарды салу (оқу-клиникалық орталығында).
7	Кернеулі пневмоторакс кезінде плевра қуысын пункциялау (оқу-клиникалық орталығында)..
Жиыны 198 сағат	

16	Особенности травм и заболеваний позвоночника и костей таза в спорте	Повреждения позвонков, межпозвонковых дисков (МПД) и костей таза в зависимости от механизма травмы. Клинические признаки. Принципы комплексного восстановления. Спондилез. Протрузии и грыжи МПД. Сколиоз. Непрямой механизм травмы позвоночника (травма вследствие осевой нагрузки, резкое или чрезмерное сгибание, хлыстовый механизм травмы). Компрессионные переломы позвонков. «Функциональные» заболевания позвоночника. Методы диагностики
17	Реабилитация физическими методами	Определение медицинской реабилитации. Виды реабилитации. ЛФК – метод неспецифической, патогенетической и функциональной терапии. Общая и специальная тренировка в процессе занятий лечебной физической культурой. Стимулирующее влияние и трофическое действие физических упражнений. Механизмы формирования компенсаций. Нормализация функций и расширение функциональных возможностей. ЛФК как способ психологической реабилитации больных. Показания и противопоказания к применению лечебной физкультуры.
18	Профилактика травм и заболеваний в спорте	Особенности функционального состояния организма спортсменов различных возрастно-половых групп на этапах подготовки. Нерациональная организация тренировочного процесса. Режим дня. Условия проведения тренировок и соревнований. Индивидуализация физической нагрузки. Ортезы. Санация очагов хронической инфекции. Отдых – главное физиологическое средство восстановления. Способы профилактики травм и заболеваний в спорте. Допуск к тренировкам и соревнованиям. Рациональная организация тренировочного процесса и врачебного контроля. Своевременная диагностика и полное выздоровление после травм. Тейпирование. Использование ортезов. Коррекция питания. Техника безопасности. Защитные приспособления. Санитарно-эпидемиологический режим. Врачебно-педагогический контроль выполнения назначений и рекомендаций, воспитательная работа со спортсменами.

15	Спортивный травматизм	<p>Общая характеристика спортивного травматизма. Виды спортивных травм, механизмы возникновения (прямой, непрямой, комбинированный). Причины спортивного травматизма (организационные, методические, анатомо-физиологические). Способствующие факторы. Характеристика травматизма в отдельных видах спорта. Травмы мышц и кожных покровов. Повреждения (ушибы, разрывы, растяжения) мышц. Характеристика повреждений сухожилий и связок. Наиболее часто встречающиеся травмы мышц в различных видах спорта (четырёхглавой мышцы бедра, икроножной мышцы, двуглавой и трехглавой мышцы плеча, четырёхглавой мышцы бедра, ахиллова сухожилия). Первая помощь при травмах мышц. Иммобилизация. Тейпирование. Ортезы. Принципы лечения и курации спортсменов с повреждением кожных покровов. Профилактика травм мышц и кожных покровов. Черепно-мозговые травмы. Общая характеристика повреждений костей и суставов у спортсменов. Классификация (по МКБ-10). Усталостные переломы. Причины. Клинические признаки. Дегенеративные изменения в суставах. Остеопороз. Коррекция учебно-тренировочного процесса у спортсменов после перенесенных травм и заболеваний опорно-двигательного аппарата. Требования к экипировке спортсмена.</p> <p>Спортивные травмы и заболевания у детей и подростков. Средства медицинской реабилитации юных спортсменов: лечебно-охранительный режим, диетотерапия, лекарственные средства, лечебная физическая культура, физиотерапия, массаж. Малые аномалии развития у детей и подростков. Синдром передней лестничной мышцы. Недоразвитие тел позвонков. Причина врожденного сколиоза. Остеохондропатии. Болезнь Пертеса. Болезнь Шляттера. Крипторхизм. Комплекс профилактических мероприятий в детско-юношеском спорте. Диспансеризация. Группы наблюдения. Вакцинация. Медицинские осмотры. Воспитательная работа. Самоконтроль. Ортезы. Основы теории спортивной тренировки. Роль тренера. Соблюдение дидактических принципов тренировки.</p>
----	-----------------------	--

Терапия	
1	Бөлмелердегі науқастарды қурациялау.
2	Медициналық құжаттамаларды жүргізу.
3	Артериялық қысымды өлшеу және аяқта тамыр соғысын анықтау.
4	ЭКГ түсіру және оның мағынасын ашу.
5	ЭХОКГ талдау.
6	Спирометрия нәтижелерін талдау.
7	Пикфлоуметрияны жүргізу және оның нәтижелерін талдау.
8	Қан топтарын, резус-факторды және донор мен реципиент қандарының үйлесімділігі сынағын анықтау.
9	Иньекцияның барлық түрін жасау.
10	Қуықты катетерлеу.
11	Тазарту және сифонды клизмаларды жүргізу.
12	Қалқаншабезді пальпациялау.
13	Сүтбезді пальпациялау.
14	Тәуліктік және апталық рациондағы тағам калориясын, биологиялық құндылықтарын анықтау және азық пен дайын тағамдардың сапасын органолептикалық түрде анықтау.
15	Клиникалық және патологиялық-анатомиялық конференцияларға баяндамалар мен презентациялар дайындау.
16	Басқа бөлімшелердің консилиумдары мен консультацияларына қатысу.
17	Бөлімшелерде кезекшілік ету.
19	Қабылдау бөлімінде кезекшілік ету.
20	Тар көлемді мамандар кабинетінде жұмыс істеу.
21	Әлеуметтік-маңызы бар аурулар (АГ, БД, ҚД, СТЖ, ЖИА ж.б.) мектебінде емделушілерді оқыту.
Жиыны 198 сағат	

4 Бейіндеуші шектес пәндердің тақырыптық жоспарының үлгісі және мазмұны

4.1 Дәрістердің тақырыптық жоспарының үлгісі

№	Тақырыбы	Мазмұны
Клиникалық фармакология		
1	Дәлелдемелі медицина ұстанымымен клиникалық фармакологияның өзекті мәселелері.	
2	Спорт медицинасындағы клиникалық фармакология мен фармакотерапия мәселелері.	
3	Клиникалық фармакологияның этикалық және әлеуметтік аспектілері.	
Жиыны 4 сағат		
Сәулелік диагностика		
1	Спорт медицинасындағы визуалдық тексеру әдістерінің маңызы.	
2	Жарақаттар кезіндегі визуалдық диагностика әдістерінің үйлесімді таңдауы. Балалардағы визуалдық диагностиканың ерекшеліктері.	
3	Ішкі ағзалардың жіті және созылмалы ауруларының визуалдық диагностикасы.	
Жиыны 6 сағат		
Нутрициология		
1	Қазақстанда емдік тамақтандыру қызметін ұйымдастру.	
2	Ішкі ағзалардың аурулары кезінде емдік тамақтандыру принциптерін патогенездік негіздеу.	
Жиыны 6 сағат		
Клиникалық зертханалық диагностикасы		
1	Балалар мен ересектердегі ішкі ағзалар ауруларының диагностикасындағы клиникалық-зертханалық зерттеу әдістерінің маңызы.	
Жиыны 2 сағат		
Урология		
1	Урологиялық наукастарды диагностикалау мен емдеудің қазіргі таңдағы принциптері.	
Жиыны 2 сағат		
Анестезиология және реанимация		
1	Анестезиология мен реанимациядағы дәлелдемелі медицина.	
2	Жіті жүрек-тамыр жеткіліксіздігі кезіндегі интенсивті терапия мен реанимация.	
Жиыны 4 сағат		

		Синдромы-мишени при психосоматических расстройствах. Основные теоретические концепции этиологии психосоматических расстройств. Теория стресса. Варианты невротических состояний у спортсменов. Психосоматические нарушения. Клинические проявления психосоматических расстройств. Лечение психосоматических расстройств. Тактика психофармакотерапии. Психотерапия.
12	Перенапряжение опорно-двигательного аппарата	Повреждения ОДА, вызываемые чрезмерными физическими нагрузками. Тендинит. Неврит. Артроз. Гемартроз. Суставные «мышцы». Бурсит. Синдром повышенного давления в мышечной лакуне. Усталостные переломы. Причины спортивных повреждений опорно-двигательного аппарата. Тактика врача спортивной медицины при признаках перенапряжения опорно-двигательного аппарата. Покой. Лед. Давление. Подъем. Современные подходы к лечению хронического перенапряжения опорно-двигательного аппарата. Врачебно-педагогическая коррекция перенапряжения ОДА.
13	Перенапряжение пищеварительной, мочевыделительной системы и системы крови	Перенапряжение пищеварительной системы. Диспепсический синдром. Печеночно-болевой синдром. Причины. Тактика ведения. Перенапряжение мочевыделительной системы. Лабораторная диагностика. Протеинурический и гематурический синдром. Перенапряжение системы крови. Анемия. Патогенез. Лейкопения. Профилактика перенапряжения. Основные подходы к лечению спортсменов, страдающих печеночно-болевым синдромом. Методика тюбажа. Действия врача спортивной медицины при гематурическом и протеинурическом синдроме. Тактика ведения спортсменов, страдающих патологией системы крови. Профилактические мероприятия при перенапряжении пищеварительной, мочевыделительной и системы крови на этапах подготовки спортсменов
14	Неотложные состояния в практике спортивной медицины	Анафилактический шок. Гипогликемическое состояние. Гипогликемическая кома. Обмороки. Переохлаждение. Тепловые поражения. Дегидратация. Утопление. Бронхиальная астма физического напряжения. Особенности оказания первой помощи при рассмотренных неотложных состояниях в практике врача спортивной медицины.

		Рациональное построение тренировочных занятий. Индивидуализация нагрузки. Правильное проведение разминки и заключительной частей занятия. Использование интервалов отдыха различной продолжительности между выполнением отдельных упражнений и тренировочными занятиями. Общие принципы построения тренировочных занятий в спорте и фитнесе. Роль тренера в восстановлении спортсмена.
9	Патологические состояния при нерациональных занятиях физической культурой и спортом	Отличительные черты утомления, переутомления, перенапряжения. Причины. Способствующие факторы. Острое и хроническое перенапряжение. Внезапная остановка кровообращения. Острая почечная и печеночная недостаточность. Синдром диссеминированного внутрисосудистого свертывания крови. Хроническое физическое перенапряжение. «Спортивная болезнь». Стадии перетренированности. Внешние признаки утомления. Проявления вторичного иммунодефицита. Варианты коррекции тренировочного процесса, применение восстановительных средств и методов. Основные проявления физических аллергий. «Аллергия перенапряжения». Этиопатогенетические причины перенапряжения. Критерии диагностики. Сравнительная характеристика профилактических мероприятий в различных видах спорта и возраста. Распространенность в видах спорта.
10	Перенапряжение сердечно-сосудистой системы	Дистрофия миокарда физического перенапряжения (ДМФП). Дифференциальная диагностика генеза миокардиодистрофии. Фармакологические пробы. Тактика ведения спортсменов с ДМФП. Лечение. Артериальная гипертензия как проявление перенапряжения сердечно-сосудистой системы. Клинические симптомы. Мониторинг артериального давления. Пролапс митрального клапана, тактика ведения спортсменов с ПМК. Фармакологические пробы. Тактика ведения спортсменов с миокардиодистрофией. Метаболические препараты. Антигипоксанты.
11	Перенапряжение нервной системы	Перетренированность как перенапряжение ЦНС. Психосоматические заболевания. Клинические проявления психосоматических расстройств. Вегетативная дисрегуляция у спортсменов. Ипохондрические нарушения. Лечение психосоматических расстройств.

Неврология	
1	Неврологиядағы аурулар семиотикасы.
2	Неврологиялық науқастарды диагностикалау мен емдеудің қазіргі таңдағы принциптері.
3	Ересектер мен балаларды дәрігерлік-денешынықтырулық диспансер жағдайында неврологиялық тексеруден өткізу принциптері.
Жиыны 6 сағат	
Педиатрия	
1	Педиатриядағы дәлелдемелі медицина.
2	Аға буынды балалардағы патологиялардың өзекті мәселелері.
3	Педиатриядағы диагностиканың функциялық әдістері.
Жиыны 6 сағат	

4.2 Семинарлар мен практикалық сабақтардың тақырыптық жоспарының үлгісі және мазмұны

№	Тақырыбы	Мазмұны
Клиникалық фармакология		
1	Дәрілік заттардың (ДЗ) жанама әсерлері, оларды анықтау әдістері, алдын-алу және түзету.	Науқастардағы дәрілік заттар кері әсерінің даму механизмі және болжамды дамуын анықтау әдістері (фармакодинамикалық, токсикалық, аллергиялық, парамедикаментозды), клиникалық көріністерінің ерекшеліктері (ағзалар мен жүйелерді зақымдау ауыртпалығы, таралуы және сипаты бойынша). ДЗ жанама әсері дамуының егу жолдарына, мөлшеріне, қолдану ұзақтығына тәуелділігі. Дәрілік заттардың жанама әсері көрінісінің жасқа тәуелділігі. ДЗ жанама әсері дамуының ерекшеліктері аурудың сипатына, функционалдық жүйелердің зақымдану ауыртпалығына, ДЗ қолдану мөлшері мен ұзақтығына тәуелділігі. ДЗ жанама әсерінің дамуы кезінде клиникалық көріністердің сипатына және ауыртпалығына байланысты жәрдем көрсету.
2	Жүрек-тамырлық аурулар кезінде ДЗ клиникалық фармакологиясы мен қолдану тактикасы.	Коронарлы тамырлар жеткіліксіздігі кезіндегі фармакотерапияның қазіргі кездегі принциптері. Коронарлы тамырлар жеткіліксіздігі кезіндегі ДЗ фармакокинетикасы мен фармакодинамикасы. Жіті миокард инфаркті кезіндегі ДЗ фармакокинетикасы мен фармакодинамикасы. Атеросклероз: май

		<p>алмасуды коррекциялауға бағытталған қазіргі кездегі ДЗ. Гиполипидемиялық заттардың салыстырмалы белсенділігі. Атеросклерозға қарсы терапияны талапқа сай тағайындауға мүмкіншілігін тигізетін биохимиялық және клиникалық-аспаптық зерттеу әдістері. Гиперлипидемияның түрлеріне байланысты гиполипидемиялық дәрілерді таңдау ерекшеліктері. Артериялық гипертензиялар: фармакотерапиясының қазіргі кезеңдегі принциптері. Этиологиясы мен жасы әр түрлі науқастарға антигипертензиялық дәрілерді таңдау тактикасы. Гипертониялық криздер – емдеу және дәрі-дәрмекпен алдын-алу. Қан айналымының жеткіліксіздігі: фармакотерапия принциптері. Әр кезеңнің және типті ЖЖ сырқаттанатын науқастарға қолданылатын фармакотерапияның қазіргі кездегі аспектілері. ЖЖ сырқаттанатын егде және қарт адамдарға қолданатын фармакотерапияның ерекшеліктері. ЖЖ коррекциялауға қолданылатын ДЗ клиникалық фармакологиясы. Жүрек ырғағы мен өткізгіштігінің бұзылуы: антиаритмиялық ДЗ клиникалық фармакологиясы. Жүрек ырғағы мен өткізгіштігінің бұзылуы кезінде қолданылатын фармакотерапияның қазіргі кездегі принциптері. Қан ұюын тежейтін және ширататын дәрілік заттар. Миокардитті емдеуде жасалынатын фармакотерапиялық қадамдар. Кардиомиопатияны емдеуде қолданылатын ДЗ клиникалық фармакологиясы. Бактериалдық эндокардитті емдеуде фармакотерапевтік қадамдар. Созылмалы өкпе-жүрек: әр түрлі варианттарының фармакотерапиясы. Өкпе-жүректі емдеуде қолданылатын ДЗ клиникалық фармакологиясы.</p>
3	<p>Тыныс алу ағзаларының аурулары кезінде ДЗ клиникалық фармакологиясы мен қолдану тактикасы.</p>	<p>Жіті бронхиттерді, пневмонияларды емдеуде қолданатын дәрілік заттардың клиникалық фармакологиясы: стероидты емес қабынуға қарсы ДЗ; аэрозолды антибактериалды және қабынуға қарсы ДЗ. Этиотроптық терапияның принциптері, монотерапия, жеке антибиотиктерді бірге қолдану. ӨСОА. ӨСОА кезінде қолданылатын ДЗ клиникалық фармакологиясы мен тактикасы. Созылмалы өкпе-жүрекке қолданылатын фармакотерапияның</p>

		<p>Поглаживание. Разновидности приема. Техника выполнения приема. Разминание. Разновидности приема. Выжимание. Техника выполнения. Физиологическое и лечебное действие. Растирание, его виды. Движения: активные, пассивные. Ударные приемы. Разновидности приема. Техника выполнения. Физиологическое и лечебное действие. Сотрясающие удары. Техника выполнения приема. Вибрация. Частные методики спортивного массажа. Виды спортивного массажа: тренировочный, предварительный, восстановительный. Особенности методики проведения массажа в отдельных видах спорта. Массаж и баня в практике спорта. Массаж в сочетании с другими средствами восстановления. Методика лечебного массажа при травмах и заболеваниях опорно-двигательного аппарата (ушибы, надрывы, контрактуры). Особенности массажа при заболеваниях и травмах нервной системы. Массаж при невралгиях межреберных нервов и неврите седалищного нерва. Основные лекарственные формы и лекарственные средства, применяемые для спортивного массажа. Сравнительная характеристика. Разогревающие и охлаждающие массажные средства. Показания и противопоказания к применению. Побочные эффекты.</p>
	7	<p>Психологические методы восстановления спортивной работоспособности</p> <p>Невротические расстройства в спорте. Причины, особенности течения. Перетренированность. Астенические нарушения. Депрессивные нарушения. Ипохондрические нарушения. Способствующие факторы и их коррекция. Комбинация фармакотерапии и психотерапии. Методы коррекции невротических расстройств, применяемые в спортивной медицине. Использование методик рациональной психотерапии в восстановлении спортивной работоспособности. Идеомоторная тренировка. Фармакологические препараты. Аутогенная тренировка. Самоконтроль спортсменов.</p>
	8	<p>Педагогические методы восстановления</p> <p>Правильная организация отдельного тренировочного занятия. Рациональное планирование тренировочных нагрузок с учетом функционального состояния организма спортсменов. Оптимальный график тренировочных и соревновательных микро- и макроциклов. Варианты коррекции физической нагрузки.</p>

		<p>Гидрокинезотерапия. Механотерапия. Эрготерапия</p> <p>Воздействие водной среды на организм. Показания и противопоказания к гидрокинезотерапии. Механизмы лечебного действия и методика механотерапии. Виды аппаратов и тренажеров и особенности их применения при различной патологии. Противопоказания к назначению механотерапии. Виды эрготерапии. Бытовая реабилитация. Оценка эффективности восстановления навыков самообслуживания. Трудотерапия, ее виды. Механизмы действия трудотерапии. Противопоказания к назначению трудотерапии.</p> <p>Аппараты для механотерапии (блоковые, маятниковые), цели и методика применения различных видов механоаппаратов. Тренажеры, их разновидности и назначение. Методика занятий с использованием тренажеров. Методика бытовой реабилитации. Общеукрепляющая, восстановительная, профессиональная трудотерапия. Трудовой режим.</p> <p>Кабинет и отделение ЛФК. Материальная база, оборудование. Документация. Обязанности и нормы нагрузки врача и методиста ЛФК. Рационализация условий проведения занятий по ЛФК.</p>
6	Массаж	<p>Физиологические основы массажа. Гигиенические основы массажа. Влияние массажа на нервную систему, кожу. Влияние массажа на сердечно-сосудистую и дыхательную систему. Влияние массажа на суставно-связочный аппарат и мышцы. Влияние массажа на эндокринную систему и обмен веществ. Системы и формы массажа. Требования к помещению и инвентарю. Требования к массажисту и массируемому. Режим работы массажиста. Показания и противопоказания к массажу. Системы массажа. Формы массажа: ручной, аппаратный, комбинированный. Виды массажа. Самомассаж. Массаж при умственном и физическом утомлении. Массаж спортивный. Массаж лечебный. Особенности массажа на этапах подготовки спортсменов. Показания и противопоказания. Системы массажа в спорте. Формы массажа, аппаратное обеспечение. Лимфамат. Хивамат. Латексные банки. Понятие о су-джок. Приемы массажа и техника их выполнения. Физиологическое обоснование приемов массажа. Характеристика и лечебное действие приемов.</p>

		<p>принциптері.</p> <p>Бронх демікпесі: фармакотерапияның қазіргі кездегі принциптері. Формасы мен сатысына байланысты бронх демікпесімен сырқаттанатын науқастардағы демікпе жағдайының қазіргі кездегі фармакотерапиясы. Мес жасушалары мембранасының стабилизаторлары.</p>
4	Асқорыту ағзаларының аурулары кезінде пайдаланылатын ДЗ клиникалық фармакологиясы және қолдану тактикасы.	<p>Созылмалы гастриттер: қазіргі кездегі диагностика мен саралау терапиясының әдістері. Созылмалы гастритті емдеу кезінде қолданылатын ДЗ клиникалық фармакологиясы. Асқазан мен ұлтабардың ойықжараларын емдеудегі фармакотерапияның қазіргі кездегі принциптері. ДЗ клиникалық фармакологиясы. Ішек аурулары: фармакотерапия принциптері. Тітіркенген тоқ ішек синдромы кезінде қолданылатын ДЗ клиникалық фармакологиясы. Сорылу бұзылуының синдромы: диагностикалау және емдеу әдістері. Сорылу бұзылуының синдромымен сырқаттанатын науқастарды емдеуде қолданылатын ДЗ клиникалық фармакологиясы. Жігі және созылмалы панкреатиттер: диагностикалау мәселелері мен емдеу принциптері. Панкреатитті емдеу кезінде қолданылатын ДЗ клиникалық фармакологиясы. Бауыр аурулары: созылмалы гепатит. Емдеудің қазіргі кездегі жаңа қадамдары. Гепатитті емдеу кезінде қолданылатын ДЗ клиникалық фармакологиясы. Бауыр цирроздары: емдеудің қазіргі кездегі жаңа қадамдары. Бауыр циррозын емдеу кезінде қолданылатын ДЗ клиникалық фармакологиясы.</p>
5	Бүйрек аурулары кезінде ДЗ клиникалық фармакологиясы мен қолдану тактикасы	<p>Созылмалы пиелонефрит: фармакотерапияның қазіргі кездегі аспектісі, антибактериалды препараттарды таңдау тактикасы. Пиелонефриттерді емдеу кезінде қолданылатын ДЗ клиникалық фармакологиясы. Созылмалы гломерулонефрит: Әр түрлі вариантты созылмалы гломерулонефриттің фармакотерапиясына этиопатогенездік жаңа қадамдар. Гломерулонефриттерді емдеу кезінде қолданылатын ДЗ клиникалық фармакологиясы.</p> <p>Нефроздық синдром: диагностикасы, оның клиникалық көріністері. Иммуносупрессивті заттарды қолдану тактикасы, нефроздық синдромды емдеу</p>

		кезінде қолданылатын ДЗ клиникалық фармакологиясы. Бүйрек функциясының созылмалы жеткіліксіздігі: мүмкіншілігінше консервативті жолдармен емдеу, БСЖ сатысына байланысты саралау түрде емдеу.
6	Неврологияда қолданылатын дәрілік заттар	Ұйықтататын ДЗ. Құрысқаққа қарсы қолданылатын ДЗ. Психотропты ДЗ. Нейролептиктер, транквилизаторлар, антидепрессанттар, ноотропты, седативті ДЗ, нормотимиктер; ОНЖ ширататын препараттар. Паркинсонизмді емдеуге арналған ДЗ. Анальгетиктер және оның антагонистері. Наркотикалық анальгетиктер. Апиын антагонистері (налоксон, налтрексон), наркотикалық емес анальгетиктер және стероидты емес қабынуға қарсы қолданылатын ДЗ. Құстыратын және құсуға қарсы ДЗ. АМСЖ деңгейінде ДЗ босату ерекшеліктері.
7	Акушерия мен гинекологияда қолданылатын дәрілік заттар	Жатырлық ДЗ. Жатыр бұлшықеттерін ширататын ДЗ. Жатыр бұлшықеттерін босаңсытатын ДЗ. Әйел адамдардың жыныстық гормондары және олардың синтетикалық аналогтары; пероралдық контрацептивтер; климаксе қарсы қолданылатын гормондық препараттар.
8	Антимикробтық, вирусқа қарсы дәрілік препараттар	Пенициллиндер; Цефалоспориндер; аминогликозидтер; тетрациклиндер; макролидтер; полипептидтер; әр түрлі топтағы антибиотиктер; сульфаниламидтер; триметоприм; нитрофурандар; оксихинолиндер; хинолондар; антимикробтық препараттар; саңырауқұлаққа қарсы препараттар; туберкулезге қарсы препараттар; вирусқа қарсы препараттар. Амулаторлық практикадағы қолдану ерекшеліктері.
Жиыны 32 сағат		
Сәуелік диагностика		
1	Диагностиканың сәуелік әдістері	Спорт медицинасындағы Рентгенография және – скопия, УДЗ, МРТ, ядролық медицина.
2	Жүрек және тамырлар ауруларының визуалды диагностикасы	Жүрек-тамырлық жүйе ауруларын зерттеу әдістері. Жүрек пен магистралды тамырлардың сәуелік анатомиясы. Жүрек және ірі тамырлар ауруларының рентген-семиотикасы. Жүрек ақауларының сәуелік диагностикасы. Қолқа аневризması мен перикардиттің визуалды диагностикасы. Жүрек

	спортивной работоспособности	тельные средства общего воздействия (ванны, души, аэроионизация, массаж). Средства локального воздействия. Использование аппаратной физиотерапии для восстановления спортивной работоспособности. Электролечение. Бальнеотерапия. Криотерапия. Озонотерапия. Квантовая терапия. Совместимость и рациональное сочетание используемых средств. Противопоказания к применению физиотерапевтического лечения. Учет индивидуальных особенностей организма.
5	Средства ЛФК. Формы и методы применения физических упражнений	Использование средств ЛФК для восстановления физической работоспособности. Механизмы лечебного и восстановительного действия физических упражнений. Виды физических упражнений. Формы кинезотерапии. Спортивный массаж, его виды. Гимнастические упражнения, их классификация. Спортивно-прикладные упражнения. Игры. Неспецифический и общетренирующий эффект гимнастических, спортивно-прикладных, игровых упражнений. Патогенетическое воздействие специальных гимнастических упражнений. Пассивные, активные и активно-пассивные упражнения. Характеристика основных форм лечебной физической культуры (утренняя гигиеническая гимнастика, лечебная гимнастика, терренкур, дозированная ходьба, игровое занятие, самостоятельные занятия). Методы применения физических упражнений. Лечебная гимнастика как основная форма ЛФК. Методы проведения процедуры лечебной гимнастики: индивидуальный, малогрупповой и групповой. Периоды лечебного применения физических упражнений и двигательные режимы: постельный, палатный, свободный, щадящий, щадяще-тренирующий, тренирующий. Методика проведения индивидуальных и групповых занятий лечебной гимнастикой. Дозирование физических упражнений с учетом методических основ физической тренировки. Физиологическая кривая как критерий оценки распределения нагрузки в процессе занятия. Коррекция объема физической нагрузки с учетом индивидуальных особенностей спортсмена.

		подготовительном, специальном и соревновательном. Совместимость и рациональное сочетание используемых средств. Восстановительные средства общего и локального воздействия.
2	Медико-биологические методы восстановления спортивной работоспособности	Классификация медико-биологических методов восстановления: квалификационная оценка и учет состояния здоровья; полноценность и сбалансированность пищи, основанное на принципах соответствия фактическим энергозатрам; режим питания; прием дополнительных количеств витаминов, незаменимых аминокислот и микроэлементов; факторы физического воздействия (различные виды мануальной терапии, массаж, физиотерапевтические процедуры, оксигенотерапия, специальные температурные воздействия, бальнеологические методы (включая сауну), игло-рефлексотерапия); прием естественных и фармакологических препаратов.
3	Медикаментозные методы восстановления спортивной работоспособности и реабилитации	Классификация фармакологических средств восстановления физической работоспособности, основные принципы их использования. Взаимодействие и антагонизм лекарственных средств. Биологически активные добавки в спорте. Витамины и витаминные комплексы, коэнзимы, макро- и микроэлементы, продукты повышенной биологической ценности. Препараты пластического и энергетического действия. Адаптогены. Биостимуляторы. Иммуномодуляторы. Нестероидные противовоспалительные средства. Фитотерапевтические препараты. Подбор рациональных схем коррекции спортивной работоспособности. Варианты фармакологической коррекции перенапряжения сердечно-сосудистой системы. Профилактика и лечение заболеваний ЖКТ. Основные принципы и схемы медикаментозного лечения травм и заболеваний опорно-двигательного аппарата. Предстартовая фармкоррекция. Особенности применения медикаментозных методов в экстремальных условиях. Профилактика дезадаптаций. Варианты фармакологической коррекции перенапряжения кардиореспираторной и мочевыделительной системы.
4	Физиотерапевтические методы восстановления	Использование физических факторов в восстановлении спортивной работоспособности. Восстанови-

		бұлшықеттері ауруларының визуалды диагностикасы. Балалардағы жүрек-тамырлық аурулардың визуалды зерттеу ерекшеліктері.
3	Бронх-өкпе жүйесінің визуалды диагностикасы	Өкпе ауруларының, бронх өткізгіштігінің және өкпедегі қан айналымы бұзылыстарының рентген-семиотикасы. Жіті және созылмалы бейспецификалық қабыну ауруларының, өкпе, плевра, кеуде қуысы лимфа түйіндері туберкулезінің визуалды диагностикасы. Өкпе, көкірекорта ісіктерінің визуалды диагностикасы. Плевра мен диафрагма ауруларының визуалды диагностикасы. Балалардағы бронх-өкпе жүйесі ауруларының визуалды зерттеу ерекшеліктері.
4	Асқазан мен ішек ауруларының визуалды диагностикасы	Асқорыту ағзаларының сәулелік анатомиясы мен рентген-физиологиясы. Жұтқыншақ пен оңешті зерттеу әдістері. Асқазан мен ұлтабар ауруларының визуалды диагностикасы. Асқазанның қатерсіз ісіктері. Жуан ішек пен тікішектің зерттеу әдістері.
5	Бауыр, билиарлы жүйе және ұйқыбез ауруларының визуалды диагностикасы	Бауыр және өт шығару жолдарын зерттеу әдістері. Ұйқыбез ауруларының визуалды диагностикасы Балалардағы асқорыту жүйесі ауруларының визуалды зерттеу ерекшеліктері.
6	Бүйрек және зәр шығару жолдары ауруларының визуалды диагностикасы	Бүйрек және зәр шығару жолдарының сәулелік анатомиясы. Бүйрек және зәр шығару жолдары ауруларының визуалды диагностикасы. Бүйрек қабыну ауруларының, бүйрек ісіктерінің, зәр-тас ауруларының саралау диагностикасы. Балалардағы бүйрек және зәр шығару жолдары ауруларының визуалды диагностикасы. Балалардағы бүйрек дамуы ақауларының визуалды диагностикасы.
7	Сүйек және буын ауруларының визуалды диагностикасы	Сүйек пен буындардың сәулелік анатомиясы. Балалардағы сүйек пен буындардың даму ақауларының жасқа байланысты ерекшеліктері. Сүйек пен буындар аурулары мен зақымдануларының визуалды диагностикасы. Сүйек пен буындар қабыну ауруларының визуалды диагностикасы. Балалардағы дегенеративті-дистрофиялық аурулардың визуалды диагностикасы. Сүйек пен буындар ісіктерінің визуалды диагностикасы.
Жиыны 66 сағат		

		Нутрициология
1	Нутрициология туралы түсінік және терминдері	Нутрициология туралы түсінік және оның терминдері. Тамақтандыру, тамақ, тамақтық заттар, тамақтың эссенциалды және алмастырғыш компоненттері туралы жалпы мәліметтер. Тұрғындардың әр түрлі топтарын нутриентті қамтамасыз ету. Тамақ азықтарын алдын-алу және емдеу мақсаттарында қолдану. Макронутриенттер. Микронутриенттер. Тамақтандырудың классикалық және альтернативті теориялары. Тамақтандырудың ғылыми концепциялары.
2	Жалпы нутрициология	Нәруыздар және нәруыздық алмасулар. Организмдегі нәруыздарың рөлі. Нәруыздарың организмге деген қажеттілігі. Ауыстыруға болмайтын аминқышқылдары. Ауыстыруға болатын аминқышқылдары. Майлардың құрамы және оның энергиялық құндылығы. Майды қолдану ерекшеліктері. Көмірсулар, жіктелуі. Тамақ азықтарындағы және адам организміндегі көмірсулар. Су. Тамақтанудағы судың маңызы. Суды тұтыну. Басқа макронутриенттер. Дәрумендер, дәрументектес заттар, олардың жіктелуі. Минералды заттар және биоэлементтер. Биоэлементтер-органогендер. Фактілі тамақтанудың гигиеналық бағасының әдістері. Тамақтану рационын құру ережелері. Тамаққа қосылатын биологиялық белсенді қоспалар (ББҚ). ББҚ тамақтық азықтардан және дәрілерден айырмашылығы. Жіктелуі және фактілі тамақтанумен байланысы. Тамақтану сипатына байланысты денсаулық жағдайы бағасының сызбасы. Жасқа байланысты тамақтандырудың тәуліктік рационын құру ерекшеліктері. Негізгі емдәмнің сипаттамасы, оларға қойылатын талаптар. Артық тамақтану. Семіздік. Холестерин мәселелері.
3	Жүрек-тамырлық аурулар кезіндегі нутрициологияның негізі	Жүрек-тамырлық аурулар кезінде қолданылатын емдік тағамның мақсаты. Жүрек-тамырлық жүйенің негізгі аурулары кезіндегі тамақтанудың принциптері. Қандағы холестерин деңгейі жоғарлаған адамдар мен атеросклерозбен сырқаттанатын науқастар үшін тамақтанудың негізгі 12 ережесі. Жүрек ишемиялық аурулары мен артериялық ги-

		Дополнительные и аномально расположенные хорды левого желудочка.
20	Врачебный контроль за физическим воспитанием учащихся и студентов	Нормативно-правовая база врачебного контроля за студентами и учащимися. Медицинские осмотры. Задачи. Организация оздоровительной работы в учебных заведениях и оценка ее эффективности. Группы для занятий физической культурой.
21	Врачебный контроль в параолимпийском спорте	Классификация инвалидного спорта. Параолимпийский спорт, история, задачи, организационная структура в мире и стране. Особенности тренировок и восстановления спортивной работоспособности лиц с ограниченными возможностями. Гиподинамия и состояние здоровья инвалидов. Особенности построения тренировки и тестирования спортсменов с ограниченными возможностями. Организация и проведение врачебного контроля за спортсменами-инвалидами в зависимости от вида спорта и степени ограничения возможностей. Анализ результатов, разработка заключений и результатов.
Итого - 360 часов		
Спортивная медицина - 2		
1	Методы восстановления спортивной работоспособности	Принципы использования восстановительных средств в спорте. Сочетание утомления и восстановления как основа физиологической адаптации организма к физическим нагрузкам. Изменения в организме, лежащие в основе утомления. Восстановление работоспособности – основной критерий тренированности. Системный подход в использовании восстановительных средств. Педагогические средства. Психологические средства. Медицинские средства. Комплексное воздействие восстановительных средств на основные функциональные звенья организма: двигательную сферу, нервные процессы, обмен веществ и энергии, иммунный статус. Избирательное воздействие на функциональные звенья, обеспечивающие специальную работоспособность. Плановое и срочное восстановление. Система восстановления спортивной работоспособности после истощающих физических нагрузок. Дозирование микроциклов. Задачи восстановительных мероприятий в различные периоды учебно-тренировочного процесса: восстановительном,

	учебно-тренировочных сборов и соревнований	Контроль за состоянием мест соревнований, тренировок, размещения и питания участников. Наблюдения врача за участниками соревнований, предупреждение травм и заболеваний. Медицинская помощь заболевшим или травмированным участникам соревнований. Организация и функционирование медпунктов. Особенности медицинского обеспечения соревнований в различных географических условиях. Вопросы акклиматизации при трансмеридианных перемещениях. Медицинская помощь.
17	Особенности врачебного контроля в женском спорте	Особенности адаптации женского организма к физическим нагрузкам. Анатомо-физиологические особенности женского организма. Влияние спортивных нагрузок на развитие женского организма. Функциональные показатели у спортсменок. Особенности овариально-менструального цикла у спортсменок в различных видах спорта. Олиго- и дисменореи. Характеристика заболеваемости спортсменок. Беременность и спорт. Особенности заболеваемости и травматизма в женском спорте. Остеопороз. Маскулинизация у спортсменок. Особенности медикаментозной и немедикаментозной коррекции у спортсменок. Профилактика инфекций, передающихся половым путем
18	Особенности врачебного контроля за состоянием здоровья юных спортсменов	Фило- и онтогенетические особенности формирования спортивных качеств. Возрастная периодизация. Сенситивные периоды в развитии ребенка. Слабые звенья адаптации детского организма к физическим нагрузкам. Особенности адаптации детского организма к физическим нагрузкам. Особенности кардиореспираторной системы у юных спортсменов. Организация врачебного контроля за юными спортсменами в стране. Особенности оценки состояния здоровья юных спортсменов.
19	Организация врачебного контроля за состоянием здоровья юных спортсменов	Этапы подготовки юных спортсменов. Содержание врачебного контроля. Врачебный контроль в детско-юношеских спортивных школах и в спортивных секциях школ. Признаки благоприятной и неблагоприятной реакции детского организма на нагрузку. Синдром слабости соединительной ткани. Соматоформная дисфункция. Проплап митрального клапана, его фенотипические и клинические проявления.

		пертензия кезінде дұрыс тамақтану. Атеросклероз дамуын алдын-алуға бағытталған емдік тағам. Емдік тағам, № 10 тәулігіне 800 мл дейін сұйықтықты шектеу. СЖЖ кезінде су-тұз режимін сақтау. Миокард инфарктінен кейін қолданылатын емдік тағам.
4	Асқазан-ішек жолдары аурулары кезіндегі нутрициология негізі	Асқазан-ішек жолдары аурулары кезінде қолданылатын емдік тағамның мақсаты. Науқасты тағаммен толықтай қамтамасыз ету және үдерістің созылмалы ағымы кезінде компенсацияны сақтау. Асқазан секрециясын қоздыратын және сілемейлі қабықшасын тітіркендіретін заттары шектеулі емдәм қолдану. Көмірсу есебінен және шамалы май мен нәруызы бар энергиялық құндылығы төмен емдәм. Оларды қолдану көрсетілімдері. Көмірсу есебінен және қалыпты мөлшерде май мен нәруызы бар энергиялық құндылығы төмен емдәм. Оларды қолдану көрсетілімдері. Бауыр, өт шығару жолдары мен ұйқыбездің зақымданулары кезінде қолданылатын емдік тағамдар, оның тиімділін бақылау әдістері.
5	Бүйрек пен зәр шығару жүйелерінің аурулары кезіндегі нутрициология негізі	Бүйрек пен зәр шығару жүйелерінің аурулары кезіндегі емдік тағамның мақсаты. Емдәмде калийге бай азықтардың санын көбейту (күлшелер, картоп, қараөрік, жүзім, өрік және т.б.). Жеңілдету көмірсу күндерін қолдану (қант, алма, картоп, күріш-шырыны, қарбыз, жидек және т.б.).
6	Зат алмасуы аурулары кезіндегі нутрициология негізі	Зат алмасу бұзылуын коррекциялау. Семіздік кезінде қолданылатын емдік тағамдар. Қантты диабет кезінде қолданылатын емдік тағамдар. Жеңілдету күндері. Көмірсуларға деген төзімділікті орнату емдәмі және инсулин немесе басқа препараттардың мөлшерін іріктеу.
7	Спорттағы тамақтандыру	Спорттың әр түріне байланысты спортшыларды тамақтандырудың ерекшеліктері. Спорттың ойын және күштік түрлерінің нутрициологиялық сипаттамасы, спорттың төзімділікке бағытталған және жекпе-жектік түрлері. Салмақты «жеңілдету». Биологиялық құндылығы жоғары азықтар. Рациондарды дараландыру. Цитотест. Ұшу кезінде қолданылатын тағамдарды реттеу. «Қашықтықта тамақтану».

Жиыны 66 сағат		
Клиникалық зертханалық диагностика		
1	Зертханалық диагностиканың негізгі принциптері	Сезімталдылықты, спецификалығын, әдістердің мүмкін болатын вариацияларын ескере отырып зерттеудің қазіргі кездегі зертханалық әдістерінің мүмкіншілігі. Зертханалық тексеру көрсеткіштері мен қарсы көрсеткіштерін зерттеу. Науқасқа зертханалық зерттеу жоспарын құру. Зертханалық зерттеу нәтижелерін клиникалық талдау. Фармакотерапиядан және науқасты зерттеуге қате дайындаудан (анализ алуға дейінгі кезеңде) тұйындайтын жалған нәтижелер және нәтижелерді бұрмалау себептерінің анализі. Зертханалық зерттеу стандартының мәселелері. Клиника мен зертхананың арасындағы өзара әрекеттің қазіргі кездегі аспектілері. Қазіргі кездегі зертханалық технологиялар (ИФА, ақпалы цитометрия, молекулалы-биологиялық әдістер және т.б.). Клиникалық практикадағы қазіргі кездегі аспапсыз экспресс-диагностикалар. Зертханалық медицинадағы мәліметтерді компьютермен өңдеуді қолдану. Зертханалық диагностика мен клиникалық медицинаның өзара әрекеті, ғылыми ізденістегі ролі.
2	Клиникалық зертхана	Клиникалық зертхана, жабдықтауға, жұмыс штаты мен тәртібіне қойылатын талаптар. Әр түрлі биологиялық субстраттарды жалпы клиникалық зерттеу. Жалпы клиникалық зертханалық зерттеулер: лейкоцитарлы формула мен СОЭ қоса отырып қанның клиникалық анализі; зәрдің барлық клиникалық анализі; нәжістің клиникалық анализі (копрология); несеп-жыныс ағзаларындағы шығындыны флораға тексеру; қуықастыбездің секретін зерттеу; спермограмма.
3	Биохимиялық зертхана	Биохимиялық зертхана, жабдықтауға, жұмыс штаты мен тәртібіне қойылатын талаптар. Биохимиялық зерттеулер: глюкоза, билирубин және оның фракциялары, липидті профиль, несепнәр, креатинин, зәр қышқылы, ферменттер, микроэлементтер және т.б. гормоналдық зерттеулер (тиреоидті панель, жыныс гормондары, ұйқыбездің және бүйрекүстібездің гормондары); онкомаркерлер.

13	Врачебно-педагогические наблюдения (ВПН)	Определение целей и задач ВПН на этапах подготовки с учетом задач учебно-тренировочного процесса, возраста и пола контингента, условий проведения учебно-тренировочного процесса и аппаратного обеспечения врача спортивной медицины. Внешние признаки утомления. Согласованная работа врача и тренера. Методы ВПН: непрерывного наблюдения, оценки суммарной реакции организма, с дополнительной нагрузкой, специальных тестов. Особенности применения методов в зависимости от контингента спортсменов и задач учебно-тренировочного процесса. Аппаратное обеспечение врачебного контроля при проведении ВПН. Оформление протоколов проведения ВПН. Критерии оценки и анализ результатов ВПН. Врачебно-педагогическое заключение и рекомендации по результатам исследований.
14	Медицинское обеспечение оздоровительной физической тренировки	Особенности врачебного контроля на занятиях ОФК. Оценка функционального состояния, коррекция нагрузок, рационализация условий проведения занятий. Коррекция условий проведения занятий. Профилактика побочных эффектов при нерациональных занятиях ОФК. Требования к средствам ОФК и экипировке занимающихся ОФК.
15	Особенности оздоровительной физической тренировки людей среднего и пожилого возраста	Старение организма и возрастная грация жизни человека. Возрастные изменения различных органов и систем организма, сужение его адаптационных возможностей в процессе старения. Влияние двигательной активности на состояние стареющего организма. Общие принципы занятий оздоровительной физической культурой лиц старшего возраста. Показания и противопоказания к назначению оздоровительной физической тренировки. Медицинские группы для занятий физической культурой людей в среднем и пожилом возрасте. Назначение двигательного режима. Особенности врачебного контроля при занятиях физической культурой людьми среднего и пожилого возраста. Основные формы занятий ОФК для лиц старших возрастных групп. Профилактика травматизма при оздоровительной физической тренировке.
16	Медицинское обеспечение	Основные разделы медицинского обеспечения соревнований. Участие в работе медицинской комиссии.

		<p>PWC170 . Кислородный долг. Требования, предъявляемые к тестам. Средние данные физической работоспособности у спортсменов различной специализации. Эргометрические тренажеры для тестирования специфической работоспособности в каждом виде спорта. «Полевые» эквиваленты тестирования. Тест Купера. Тест Новакки. Исследования с повторными нагрузками в различных видах спорта. Оформление протоколов тестирования. Анализ результатов, заключение и рекомендации.</p> <p>Тесты для оценки состояния вегетативной нервной системы. Пробы с изменением положения тела</p> <p>Противопоказания к нагрузочному тестированию: абсолютные и относительные. Клинические и ЭКГ-критерии прекращения нагрузки.</p>
10	Особенности оценки функционального состояния пищеварительной и мочевыделительной систем	<p>Влияние физической нагрузки на деятельность органов пищеварения. Комплексное применение клинических, лабораторных и инструментальных методов исследования. Наиболее распространенные заболевания желудочно-кишечного тракта. Методы оценки функционального состояния мочевыделительной системы. Особенности функционирования мочевыделительной системы при физических нагрузках различной интенсивности. Протеинурический и гематурический синдромы.</p>
11	Особенности оценки функционального состояния эндокринной системы и системы крови	<p>Методы оценки функционального состояния системы крови. Изменения крови при мышечной активности. Срочные и отставленные постнагрузочные изменения. Биохимические изменения в крови при мышечной активности. Исследование углеводного, белкового и жирового обмена. Методы исследования функционального состояния эндокринной системы. Роль гормонов в адаптации к мышечной деятельности. Особенности изменений функционального состояния эндокринной системы и системы крови в зависимости от вида спорта.</p>
12	Врачебный контроль на занятиях физической культурой и спортом	<p>Врачебный контроль как система медицинского обеспечения всех контингентов населения, занимающихся физической культурой, спортом, туризмом. Цели и задачи врачебного контроля. Формы врачебного контроля. Диспансеризация. Санитарно-эпидемиологический надзор за местами проведения занятий по физической культуре и соревнований.</p>

4	Коагуляциялық зертхана	<p>Коагуляциялық зертхана, жабдықтауға, жұмыс штаты мен тәртібіне қойылатын талаптар. Ұюдың сыртқы және ішкі жолдарының факторларын бағалаудағы зертханалық әдістер (АЧТВ-активацияланған жеке тромбобластикалық уақыт, ПТВ-протромбиндік уақыт/МНО-халықаралық қалыптасқан қатынас, микст-тестілер, улы тестер). Ұюдың жеке факторлары дефицитінің зертхана диагностикасындағы принциптері (гемофилия диагностикасы). Ұю жүйесінің соңғы сатыларын сипаттау үшін жүргізілетін негізгі зертханалық тестер (тромбиндік уақыт, фибриноген). Біріншілікті ангиокоагулянттар жүйесінің негізгі компоненттері. Протеин С жүйесіндегі бұзылыстардың зертханалық скринингі. Фибринолиз дамытатын (плазмалық) жүйе. Үйренудің қазіргі кездегі зертханалық әдістері. Қан-тамырлық - тромбоциттік гемостаз белсенділігінің маркері. ДВС-синдромын анықтау алгоритмінің жалпы құрылысы.</p>
5	Иммунологиялық зертхана	<p>Иммунологиялық зертхана, жабдықтауға, құрылымына және жұмыс тәртібіне қойылатын талаптар. Иммунодытапшылықты жағдайларды, аллергиялық және аутоиммунды ауруларды зертханалық диагностикалау принциптері. Арнайы диагностикасы. Динамикасындағы иммунологиялық жағдайды бағалау.</p>
Жиыны 34 сағат		
Урология		
1	Урологиялық аурулар семиотикасы	<p>Бүйрек пен зәр шығару жолдары ауруларының симптомдары, урологиялық аурулардың жалпы және жергілікті көріністері. Ауырсыну, зәр шығару бұзылыстары, зәрдің сандық және сапалық құрамының өзгеруі, ағзалар көлемінің және оларды пішінінің өзгеруі, уретрадан шығатын патологиялық шығындылар, шәуьеттің өзгеруі, жыныс функциясының бұзылуы (копулятивті және репродуктивті). Бүйрек, зәр жолдары және ер адам жыныс ағзалары аурулары симптомдарының патогенездік негізі.</p>
2	Урологиялық аурулар диагностикасының және	<p>Несеп-жыныс жүйесі ауруларының рентгендиагностикасы, УДЗ, эндоскопиялық диагностикасы.</p>

	емінің қазіргі таңдағы принциптері	
3	Қабыну аурулары	Цистит, простатит, простата абсцессі, уретрит, жыныс ағзаларының қабыну аурулары. Жіктелуі, диагностикасы, терапиясы, нәтижесі, профилактикасы. Жыныс жолдары арқылы берілетін аурулармен байланысы.
4	Бүйрек және зәр шығару жолдарының жарақаттары	Бүйрек зақымдануы, себептері және жіктелуі. Ағзалардың бейбіт өмірде, далалық-әскери жағдайларда және апаттар кезінде зақымдану сипаттарына байланысты диагностика мен емдеудің ерекшеліктері. Кезеңдік медициналық жәрдем көрсету, асқинулары, олардың диагностикасы, емі мен профилактикасы. Зақымданған бүйрекке жасалатын операциялық емдеу ерекшеліктері. Тостақша-түбекше жүйесінің және несепағардың зақымдануы, комбинациялық зақымданулар, емқателіктік жарақаттар, себептері, клиникалық көріністері, асқинулары, диагностикасы, емі мен профилактикасы. Қуықтың зақымдануы, ішперде іші және ішперде сырты зақымдануы, жамбас сүйектерінің сынықтарымен біріккен зақымданулар. Патогенезі, клиникалық көріністері, асқинулары, диагностикасы, емі мен профилактикасы. Уретра жарақаттары. Себептері, диагностикасы, емі мен профилактикасы. Уретра жарақатының салдары. Уретра стриктурасының диагностикасы мен емі, эндоскопиялық және традициялық хирургиялық әрекеттер, көрсетілімдері мен қарсы көрсетілімдері, операцияның техникалық ерекшеліктері және оның нәтижелері. Еркектердің сырқы жыныс ағзаларының зақымдануы. Себептері, диагностикасы мен емі.
Жиыны 34 сағат		
Анестезиология және реанимация		
1	Жергілікті және аймақтық анестезиялардың қазіргі таңдағы фармакологиялық заттары	Аймақтық анестезияларда қолданылатын жергілікті анестетиктер. Фармокодинамика және фармакокинетика. Аймақтық анестезияларды жүргізу әдістемелері. Анестезия үдерісіндегі патологиялық-физиологиялық әсерлері. Ческие эффекты в процессе анестезии. Аймақтық анестезияларды жүргізу көрсетілімдері мен қарсы көрсетілімдері.

7	Особенности оценки функционального состояния системы внешнего дыхания	Особенности функционирования системы внешнего дыхания при интенсивной мышечной деятельности. Методы исследования функционального состояния системы внешнего дыхания. Основные статические показатели. Динамические исследования вентиляции легких. Лимитирующие факторы внешнего дыхания. Спирометрия, спирография. Основные показатели: жизненная емкость легких (ЖЕЛ), форсированная ЖЕЛ, объем форсированного выдоха за 1 сек., максимальная легочная вентиляция, максимальный экспираторный и инспираторный поток, простейшие функциональные пробы Штанге, Генчи. Определение должных величин. Пневмотахометрия. Особенности в видах спорта.
8	Особенности оценки функционального состояния сердечно-сосудистой системы	Структурные и функциональные особенности спортивного сердца. Гипертрофия миокарда. Повышенная капилляризация. Кардиомиопатии в спорте. Причины и механизмы развития. Артериальная гипертензия и гипотензия. Анализ и оценка функционального состояния сердечно-сосудистой системы. Электрокардиография. Вариабельность сердечного ритма. Кардиоинтервалография. Перенапряжение сердечно-сосудистой системы у спортсменов. Эхокардиография в спорте. Стресс-методы диагностики. Возрастные структурные особенности спортивного сердца (повышенная капилляризация, гипертрофия миокарда, дилатация полостей) в видах спорта. Особенности ЭКГ и ЭхоКГ у спортсменов.
9	Функциональные пробы	Классификация тестов. Физиологическое обоснование функциональных проб. Тестирование в условиях естественной среды и в лаборатории. Специфические нагрузочные пробы. Типы реакций сердечно-сосудистой системы на нагрузку. Оценка общей и специальной работоспособности. Общая физическая работоспособность как показатель функционального состояния организма в целом. Комплексный механизм спортивной работоспособности. Кардиореспираторная выносливость. Мышечная выносливость. Зоны мощности физической нагрузки. Пути энергообеспечения. Максимальное потребление кислорода (МПК). Определение МПК. Требования, предъявляемые к тестам. Субмаксимальный тест

		гуляция мышечной деятельности. Особенности развития опорно-двигательного аппарата спортсменов. Анатомо-физиологические возрастно-половые особенности спортсменов в различных видах спорта на разных этапах подготовки. Критерии для профессионального отбора и оценки перспективности. Наследственность. Основы биомеханики движения.
4	Энергетическая основа движения	Типы способов сохранения и реализации запасов энергии для обеспечения движения. Анаэробный алактатный путь энергообеспечения. Анаэробный гликолитический путь. Аэробный путь. Смешанная зона анаэробно-аэробной производительности. Энергетическая ценность биомакромолекул. Классификация зон мощности. Характеристика алактатного и лактатного механизма энергообеспечения в видах спорта. Смешанная зона анаэробно-аэробной производительности
5	Методы исследования и оценки физического развития	Методы исследования физического развития. Антропометрия. Соматоскопия. Форма спины, ног, стопы. Плантография. Подометрия. Плоскостопие. Признаки правильной осанки. Нарушения осанки. Оценка биологического возраста юных спортсменов. Основные методы оценки физического развития: метод антропометрических стандартов, метод корреляции, метод центилей. Метод индексов. Заключение по результатам исследования физического развития. Особенности физического развития и телосложения у представителей различных видов спорта.
6	Особенности оценки функционального состояния периферической нервной системы	Влияние систематических занятий физической культурой и спортом на функциональное состояние нервной системы. Исследование уравновешенности и подвижности нервных процессов. Уровни организации движения. Нарушение координации движений при занятиях физической культурой и спортом. Проба Ромберга. Стабилометрические исследования. Функциональное состояние сенсорных систем организма. Методы исследования функций анализаторов. Нарушения функции зрения. Близорукость, дальнокоркость. Нарушения слуха. Хронические и острые заболевания уха. Особенности заболеваний периферической нервной системы. Исследование нервно-мышечного аппарата (электромиография, тепинг-тест). Методы исследования слухового и вестибулярного анализатора. Особенности диагностики в видах спорта.

2	Әртүрлі генезді шок	Шок: жарақаттық, геморрагиялық, күйіктік, анафилактикалық. Этиологиясы, патогенезі, интенсивті терапия принциптері. Шоктың этиологиясы, патогенезі, клиникасы. Шок кезіндегі интенсивті терапия және реанимация.
3	Жіті тыныс алу жеткіліксіздігі (ЖТЖ)	ЖТЖ клиникасы мен диагностикасы. Интенсивті терапия: тыныс жолдарының еркін өткізгіштігін қамсыздандыру; қақырықтарды қалпына түсіру және дренаждау; оксигенотерапия, респираторлық жәрдем (ӨЖВ).
4	Ауруханаға дейінгі кезеңдегі жүрек-өкпе реанимациясы	Жүректің тоқтап қалуының диагностикасы. Тыныс жолдарының өткізгіштігін қалпына келіру. Өкпенің жасанды оксигенациясы мен и вентиляциясы.
		Жүректің сыртқы массажи. Дәрі-дәрмектік терапия. Дәрілік заттарды енгізу жолдары. Жүректің тоқтап қалуының ЭКГ-диагностикасы. Жүрек фибрилляциясын емдеу.
Жиыны 32 сағат		
Неврология		
1	Мидың және шеткі нерв жүйелерінің тамырлық аурулары	Негізгі неврологиялық синдромдардың клиникалық көріністері. Шеткі нерв жүйелері ауруларының (түбіршектік синдром, невриттер, плекситтер) диагностикасы. Омыртқа остеохондрозы. Шеткі нерв жүйелері аурулары: этиологиясы, патогенезі, зақымдану деңгейіне байланысты клиникалық көріністерінің ерекшеліктері, диагностикасы және емі. Полиневропатия. Мононевропатиялар. Невралгиялар. Ми қан айналысының жіті бұзылыстары. Ишемиялық және геморрагиялық инсульттердің саралау диагностикасы. МҚБ емдеудің негізгі әдістері және алдын-алу. Ми қан айналысының созылмалы жеткіліксіздігі туралы түсінік.
2	Ми және оның қабықшаларының қабыну аурулары	Ми және оның қабықшаларының қабыну аурулары (энцефалит, арахноидит, менингит). Ми шайқалуы (соғып алу). Айырып тану. Алғашқы дәрігерлік жәрдем. Ауруханаға жатқызу көрсетілімдері.
3	Жарақаттан кейінгі энцефалопатиялар	Бассүйектің жабық жарақаты мен ми және оның қабықшаларындағы қабыну ауруларының (диэнцефалдық, гипоталамустық синдром, энцефалопатиялар)

4	Ми мен жұлын ісіктері	Орналасуы мен этиологиясына байланысты ми ісіктерінің жіктелуі. Ми ісіктерінің (гидроцефалдық және гипертензиялық синдромдары; жалпымиылық, дислокациялық және ошақты неврологиялық симптомдары) жалпы клиникалық көріністері. Ми ісіктерінің жалпы клиникалық көріністері. Мидың жеке бөліктері мен жұлынның әр түрлі бөлімдері зақымданған кездегі клиникалық көріністері. Ісіктерді диагностикалау әдістері.
5	Вегетативті нерв жүйесінің аурулары	Вегетативті нерв жүйесі құрылысының ерекшеліктері. Вегетативті нерв жүйесі: сегментті және сегменттүсті бөлімдері. Вегетативті нерв жүйесі ауруларының жіктелуі. Вегетативті нерв жүйесін зерттеу әдістері. Гипоталамустық синдромдар. Перифериялық вегетативті жеткіліксіздігі. Жамбастық бұзылыстар.
Жиыны 30 сағат		
Педиатрия		
1	Жүрек-тамырлық жүйенің зақымдануы. Бейревматизмдік кардиттер. Кардиомиопатиялар. Жүрек функциясының жеткіліксіздігі	Бейревматизмдік кардиттер. Кардиомиопатиялар. Жүрек функциясының жеткіліксіздігі. Н.А. Белоконь жіктелуі. Клиникасы. Диагностикасы. Саралау диагнозы. Стероидтық және стероидтық емес қабынуға қарсы препараттарды қолдануға көрсетілімдер. Ағымы мен нәтижелері. Емдеу. Диспансерлік бақылау. Кардиомиопатиялар (дилятациялық, гипертрофиялық, соның ішінде гипертрофиялық субаорталдық тарылулар, сирек кездесетін формалары). Клиникасы. Диагностикасы, эхокардиография көрсетілімдері. Емдеу. Болжамы. Жүрек функциясының жеткіліксіздігі. Кардиалдық және экстракардиалдық себептері. Бейімділіктің алғашқы және екінші реттегі механизмдері. Патогенезі. Жіктелуі. Сол- және оңқарыншалы типті клиникалық көріністері. Асқынулары. Сатыларына байланысты емдеу. Диспансерлік бақылау.
2	Жүрек-тамырлық жүйенің зақымдануы. Инфекциялық эндокардит (ИЭ). Перикард аурулары	Инфекциялық эндокардит. Этиологиясы. Ілкі және салдарлық эндокардиттер. Клиникасы. Диагностикасы. Флора өсуі жоқтығының себептері. Саралау диагнозы. Емдеу. Глюкокортикоидтарды қолдануға көрсетілімдер. Перикардиттер. Жіктелуі. Клиникасы. Жүрек

Терапия	
1	Организация терапевтической службы в РК.
2	Тактика врача при синдромах поражения органов дыхания.
3	Тактика врача при синдромах поражения органов кровообращения.
4	Тактика врача при синдромах поражения органов кроветворения.
5	Тактика врача при синдромах поражения органов желудочно-кишечного тракта.
6	Тактика врача при синдромах поражения органов мочевыделительной системы.
7	Тактика врача при синдромах поражения органов эндокринной системы.
8	Тактика врача при синдромах диффузного поражения соединительной ткани.
9	Актуальные проблемы аллергологии и иммунологии.
10	Актуальные проблемы ревматологии.
Итого - 36 часов	

3.2 Примерный тематический план семинаров и практических занятий

№	Тема	Содержание
Спортивная медицина - 1		
1	Структура службы спортивной медицины в РК. Методические и нормативно-правовые документы	Основные разделы спортивной медицины. Формы работы врача спортивной медицины. Документация.
2	Теория и методика физической культуры и спорта. Понятие о физических качествах человека	Основные понятия системы физического воспитания. Физическая культура. Физическое воспитание. Физическое развитие. Физическое совершенство. Физические упражнения. Физические качества человека и методы их воспитания. Двигательные умения и навыки. Методы их формирования. Спортивная тренировка. Принципы построения и содержание спортивной тренировки. Основные физические качества: сила, скорость, общая выносливость, гибкость, ловкость. Методы оценки физических качеств. Преимущественное значение определенных физических качеств для отдельных видов спорта и оздоровительной физической культуры.
3	Анатомия, физиология и биохимия мышечной деятельности	Анатомия и биомеханика мышечной деятельности. Физиология мышечной деятельности. Нервная регуляция мышечной деятельности. Гормональная ре-

9	Спортивно-педагогическое направление профилактики травм и заболеваний опорно-двигательного аппарата у спортсменов.
10	Неотложная медицинская помощь в спорте.
Итого - 36 часов	
Общая хирургия	
1	Современные принципы асептики и антисептики.
2	Хирургические операции, виды. Инновационные методы оперативного лечения.
3	Общее действие травмы на организм. Травматический токсикоз.
4	Общее и местное обезболивание.
5	Современные принципы борьбы с кровотечением и его последствиями.
6	Современные методы лечения ран.
7	Хирургическая инфекция, профилактика и лечение.
8	Острые и хронические расстройства кровообращения
9	Общие принципы организации хирургической помощи на догоспитальном этапе.
10	Неотложные состояния при острых заболеваниях и травмах органов грудной и брюшной полости.
Итого - 36 часов	
Травматология и ортопедия	
1	Особенности обследования больных с травмой и заболеванием опорно-двигательного аппарата.
2	Комбинированные и сочетанные травмы, политравмы.
3	Повреждения магистральных сосудов и нервов.
4	Транспортная иммобилизация.
5	Хирургическое лечение переломов.
6	Дегенеративно-дистрофические заболевания костей и суставов. Показания к оперативному и консервативному лечению.
7	Воспалительные заболевания костей и суставов. Показания к оперативному и консервативному лечению.
8	Врожденная патология опорно-двигательного аппарата. Показания к оперативному и консервативному лечению.
9	Доброкачественные и злокачественные опухоли костей и суставов.
10	Особенности раннего выявления и профилактики травматологических и ортопедических патологий.
Итого - 36 часов	

		тампонадасының пайда болуы жағдайлары. Диагностикасы. Саралау диагнозы. Ағымы мен нәтижелері. Емдеу. Перикард қуысын пункциялау көрсетілімдері. Болжамы. Перикардтың қабынусыз зақымдануы: паразиттік зақымдануы, кисталар, ісіктер, бөгде денелер, жарақаттануы.
3	Жүрек-тамырлық жүйенің зақымдануы. Vegetativтік дисфункциясы. Артериялық гипертониясы	Vegetativтік дисфункциясы. Себептері. Варианттары. Жасқа байланысты ерекшеліктері. Диагностикасы. Vegetativтік тонусты тексеру (кестелер, КИГ, КОП). саралау диагнозы. Емдеу. Диспансерлеу. Артериялық гипертониясы. Жіктелуі. Ілкі және салдарлық (нефрогендік, церебралдық, тамырлық, эндокриндік ж.б.) гипертониялар. Этиологиясы. Патогенезі. Клиникасы. Диагностикасы. Емдеу. Болжамы. Диспансерлік бақылау.
4	Жүрек-тамырлық жүйенің зақымдануы. Жүрек ырғағының бұзылуы	Аритмияның пайда болу механизмдері. Себептері, әкелетін факторлары. Синусты түйіннің бұзылуынан болатын аритмия (тахи- және брадиаритмия). Импульс өтуінің бұзылуынан болатын аритмия (синаотриалдық және атриовентрикулярлық блокадалар). Вольф-Паркинсон-Уайт феномені. Қозымдылық бұзылуынан болатын аритмия (экстрасистолия, пароксизмалдық тахикардия, мерцателдік аритмия). Себептері. Патогенезі. Клиникасы. Диагностикасы. ЭКГ мәліметтері. Асқынулары. Ағымы мен нәтижелері. Дәлелді медицина ұстамымен емдеу. Аритмияға қарсы препараттарды қолдануға және электроимпульстық терапияға көрсетілімдер. Диспансерлік бақылау. Алдын-алу.
5	Жасөспірімдердің ревматоид артриті (ЖРА)	ЖРА. Патогенезі. Жіктелуі. Иммунологиялық генетикасы. Клиникалық формалары. Көз зақымдануы. Салдарлық амилоидоз. ЖРА диагностикалық критерилері. Саралау диагнозы. Ағымы, асқынулары, нәтижелері. Жасөспірімдердегі ауру ағымының ерекшеліктері. Дәлелді медицина ұстамымен емдеу. Диспансерлік бақылау.
6	Дәнекер тіннің диффуздық аурулары. Жүйелік васкулиттер	ҚРревматизмдіқауруларменсырқаттанғанбалаларға медициналық жәрдем көрсетуді ұйымдастыру. Жүйелі қызылжегі (ЖК). Этиопатогенезі. Клиникасы. ЖК диагностикалық критерилері. Саралау диагнозы. Ағымы мен нәтижелері. Емдеу, пульс-тера-

		пияның және плазмаферездің көрсетілімдері. Дерматомиозит. Жіктелуі. Клиникалық көріністері. Диагностикалық критерилері. Зерттеудің спецификалық зертханалық, электрофизиологиялық және морфологиялық әдістері. Саралау диагнозы. Емдеу. Болжамы. Жүйелі склеродермиясы. Патогенезі. Ошақты және жүйелі склеродермияның клиникасы. Диагностикалық критерилері. Ағымы. Емі. Болжамы. Жүйелі васкулиттер (түйінді периартериит, аортоартериит, Вегнер гранулематозы, сілемейлі-терілік синдром, геморрагиялық васкулит). Клиникасы. Диагностикалық критерилері. Емдеу. Болжамы.
7	Альвеолиттер. Бронхообструкциялық синдром	Этиологиясы. Патогенезі. Жіктемесі: экзогендік аллергиялық альвеолит, идиопатиялық фиброздық альвеолит (Хаммен-Ричауруы). Клиникасы. Диагностикасы. Саралау диагнозы. Ағымы. Клиникасы мен ағымының жасқа байланысты ерекшеліктері. Емдеу. Нәтижелері. Бронхообструкциялық синдром. Саралау диагнозы. Терапияға қазіргі кездегі жаңа қадамдар.
8	Респираторлық аллергоздар	Кең таралуы. Этиологиясы мен патогенезі. Генетикалық және сыртқы факторлардың (аллергендер) рөлі. Орналасуы бойынша әр түрлі формаларының клиникасы (ринит, трахеит, бронхит, синусит, экзогендік аллергиялық альвеолит). Диагностикасы. Тыныс алу жолдары басқа бөлімдерінің қабыну ауруларымен саралау диагнозы. Жіті және ремиссиялық кезеңдерінде емдеу. Алдын-алу. Диспансерлік бақылау.
9	Плевриттер. Тыныс алудың жеткіліксіздігі	Плевриттер. Этиологиясы мен патогенезі. Жіктемесі. Клиникасы. Диагностикасы. Рентгенологиялық белгілері. Плевралдық пункция көрсетілімдері. Саралау диагнозы. Ағымы, асқынулары мен нәтижелері. Емдеу. Тыныс алу функциясының жеткіліксіздігі. Себептері. Жіктемесі. Патогенезі. Клиникасы. Сыртқы тыныс алу функциясын зерттеу әдістері. Емдеу. Тыныс алу функциясы жіті жеткіліксіздігінің шұғыл терапиясы.
10	Өнеш аурулары	Жіктелуі. Функциялық бұзылыстары (гипотониялық және гипертониялық дискинезиялар, кардия бөлімінің жеткіліксіздігі, гастроэзофагалдық реф

3 Примерный тематический план и содержание профилирующих дисциплин

3.1 Примерный тематический план лекций

№	Тема
Спортивная медицина - 1	
1	Цели, задачи и содержание спортивной медицины.
2	Врачебный контроль за лицами, занимающимися физической культурой и спортом.
3	Спортивная морфология.
4	Задачи тестирования в спортивной медицине. Требования к медицинским тестам.
5	Оценка физической работоспособности и функциональной готовности спортсменов и лиц, занимающихся физической культурой.
6	Врачебно-педагогическое наблюдение за представителями различных спортивных специализаций.
7	Медико-санитарный контроль в спорте.
8	Медицинское обеспечение на соревнованиях.
9	Допинги и антидопинговый контроль.
10	Средства, используемые в целях оптимизации процессов восстановления и повышения физической работоспособности спортсменов.
Итого - 36 часов	
Спортивная медицина - 2	
1	Заболеваемость среди спортсменов. Патологические состояния, возникающие при нерациональных занятиях спортом.
2	Перетренировка и перенапряжение у спортсменов.
3	Травмы спортсменов. Классификация травм и повреждений, причины.
4	Фармакологических средства, используемые в спорте.
5	Физические факторы реабилитации (ЛФК, массаж, физиотерапия, ИРТ, мануальная терапия).
6	Медицинская реабилитация после заболеваний и травм. Сроки возобновления занятий спортом после перенесенных заболеваний и травм.
7	Реаклиматизация и ее влияние на работоспособность спортсмена.
8	Актуальные проблемы питания в спорте.

2 Распределение часов дисциплины

Профилирующие дисциплины

Количество часов	Аудиторные часы			СРР
	всего	лекции	практические занятия	
Спортивная медицина - 1	396	36	360	198
Спортивная медицина - 2	396	36	360	198
Общая хирургия	396	36	360	198
Травматология и ортопедия	396	36	360	198
Терапия	396	36	360	198
Общее кол-во часов	1980	180	1800	990

Профилирующие смежные дисциплины

Количество часов	Аудиторные часы			СРР
	всего	лекции	практические занятия	
Клиническая фармакология	36	4	32	18
Лучевая диагностика	72	6	66	36
Нутрициология	72	6	66	36
Клиническая лабораторная диагностика	36	2	34	18
Урология	36	2	34	18
Анестезиология и реанимация	36	4	32	18
Неврология	36	6	30	18
Педиатрия	72	6	66	36
Общее кол-во часов	396	36	360	198

		люкс). Даму ақаулары (қысқа өңеш, кардия халазиясы, өңеш дивертикулдері). Жүре пайда болған аурулар (халазия, ахалазия, эзофагиттер, пептистік ойықжарасы, веналардың варикозды кеңеюі). Клиникасы. Диагностикасы. Зерттеу әдістері. Клиникасының жасқа байланысты ерекшеліктері. Саралау диагнозы. Емдеу. Алдын-алу.
11	Ишектің созылмалы бейспецификалық аурулары	Ишектің созылмалы бейспецификалық аурулары. Гельминтоздар. Этиологиясы. Патогенезі. Клиникалық көріністері. Диагностиканың зертханалық және аспаптық әдістері. Саралау диагнозы. Емдеу. Диспансерлік бақылау.
12	Созылмалы гепатит және бауыр циррозы. Бауыр функциясының жеткіліксіздігі	Созылмалы гепатит және бауыр циррозының этиологиясы мен патогенезі. Зерттеудің зертханалық және аспаптық әдістері. Бауыр биопсиясының көрсеткіштері мен қарсы көрсеткіштері. Ағымы мен нәтижелері. Болжамы. Емдеу. Диспансерлік бақылау. Алдын-алу. Бауыр жеткіліксіздігінің себептері мен патогенезі. Клиникасы. Диагностикасы. Саралау диагнозы. Ағымы мен нәтижелері. Емдеу. Бауыр комасы кезіндегі көрсетілетін шұғыл жәрдем. Болжамы.
13	Бүйректің туа біткен және тұқым қуатын аурулары	Тұқым қуатын нефрит. Бүйректің және зәр шығару жолдарының даму ақаулары (агенезиясы, гипоплазиясы, поликистозы, гидронефроз). Клиникасы. Диагностиканың зертханалық және аспаптық әдістері. Зәр шығару жүйесі дамуы ақауларының пренаталдық диагностикасы. Саралау диагнозы. Асқынулары. Консервативті емдеу. Хирургиялық емге көрсеткіштер. Тұқым қуатын нефрит. Патогенезі. Клиникасы. Диагностикасы. Саралау диагнозы. Ағымы мен нәтижелері. Болжамы. Емдеу. Диспансерлік бақылау. Полиуриялық синдромды тубулопатия (бүйректік глюкозурия, бүйректік қантсыз диабет, бүйректік тұзды диабет). Клиникасы. Диагностикасы. Саралау диагнозы. Нәтижелері. Емдәмен емдеу. Емдеу. Мешелтипес синдромды тубулопатия (фосфат-диабет, де Тони-Дебре-Фанкони синдромы). Клиникасы. Диагностикасы. Рентгенологиялық мәліметтері. Саралау диагнозы. Нәтижелері. Ағымы. Нефролитиазды тубулопатия (цистинуриясы, оксалуриясы, глицинуриясы, ксан-

		тинуриясы). Клиникасы. Диагностикасы. Емдеу. Емдәммен емдеу.
14	Жүре пайда болған нефропатиялар	Рефлюкс-нефропатиясы. Нефротикалық синдром. Жіктелуі. Патогенезі. Клиникалық көріністері. Диаг-ностикасы. Зертханалық зерттеу. Саралау диагнозы. Нәтижелері. Болжамы. Емдеу принциптері.
15	Қуық аурулары	Циститтер. Этиологиясы. Клиникасы. Диагностикасы. Саралау диагнозы. Емдеу. Алдын-алу. Диспансерлік бақылау.
16	Бүйрек функциясының жеткіліксіздігі (БЖЖ)	Бүйрек функциясының жіті жеткіліксіздігі. Анықтамасы. Себептері. Патогенезі. БЖЖ сатылары. Клиникалық көріністері және әр сатысының биохимиялық көрсеткіштері. Саралау диагнозы. БЖЖ сатыларына сәйкес емдеу. Бүйрек функциясының созылмалы жеткіліксіздігі. БСЖ себептері мен сатылары. БСЖ клиникалық көріністері және әр сатысының биохимиялық көрсеткіштері. Емдеу принциптері. Емдәммен емдеу (Джордано-Джованетти, Борга). Гемодиализ бен бүйрек трансплантациясын жүргізудегі көрсетілімдері.
17	Теміртапшылықты анемия	Этиологиясы. Патогенезі. Клиникасы. Гемограмма және темір алмасуының көрсеткіштері. Саралау диагнозы. Ағымы мен нәтижелері. Емдеу. Алдын-алу. Апластиялық анемия (қанөндірім депрессиялары). Имундықапластиялықанемиялар. Этиопатогенезі. Клиникасы. Диагностикасы. Гемограммалар, миелограммалар және трепанобиопсиялар көрсетілімдері. Саралау диагнозы. Ағымы мен нәтижелері. Емдеу. Сүйек кемігін трансплантациялауға көрсетілімдер. Тұқым қуатын апластиялық анемиялар (Фанкон, Блекфен-Даймонд анемиялары). Патогенезі. Клиникасы. Диагностикасы. Саралау диагнозы. Емдеу. Диспансерлік бақылау.
18	Тұқым қуатын гемолиздік анемиялар	Тұқым қуатын гемолиздік анемиялар. Ферментопатиялар (глюкозальк-6-фосфатдегидрогеназалар дефициті, пируваткиназалар). Гемолиз патогенезі. Клиникасы. Диагностикасы. Саралау диагнозы. Емдеу. Гемолиздік криз кезінде көрсетілетін шұғыл жәрдем. Гемоглобинопатиялар (талассемиясы, орақ тәрізді жасушалы анемия және т.б.). Гемолиз

- проведения и интерпретации результатов спирометрии;
- проведения медицинских манипуляций (всех видов инъекций, катетеризации мочевого пузыря; зондирование и промывание желудка; очистительных и сифонных клизм; первичной хирургической обработки раны и наложения мягкой повязки, трахеотомии);
- определения калорийности пищи в суточном и недельном рационе, биологической ценности, органолептических качеств продуктов и готовых блюд;
- новокаиновой блокады;
- транспортной иммобилизации при переломах трубчатых костей, ключицы, позвоночника;
- вскрытия панариции, фурункула;
- остановки носового кровотечения (передняя тампонада носа);
- проведения и интерпретации данных функциональных проб (с дозировкой физической нагрузки, задержкой дыхания, вегетативных);
- исследования физического развития и физической работоспособности;
- исследования функционального состояния нервно-мышечного аппарата, амплитуды движений в суставах и мышечной силы, тонуса мышц;
- проведения врачебно-педагогических наблюдений на учебно-тренировочных занятиях, во время процедуры лечебной гимнастики;
- определения адекватности физической нагрузки лицам, занимающимся физической культурой и спортом и эффективности занятий физической культурой;
- лечебного и спортивного массажа;
- определения состояния здоровья с указанием группы здоровья;
- интерпретации клинических и биохимических показателей крови и мочи при физических нагрузках;
- определения режима тренировочных нагрузок спортсменов, допуска к занятиям спортом и соревнованиям;
- назначения средств и форм лечебной физкультуры;
- первичной медико-санитарной помощи в рамках проведения спортивных мероприятий;
- контроля за санитарно-гигиеническим состоянием мест проведения занятий физической культурой;
- проведения лечебно-профилактических мероприятий по восстановлению и повышению спортивной работоспособности и реабилитации после перенесенных травм и заболеваний;
- применения в спорте фармакологических препаратов.

уметь:

- получить от спортсмена информацию о наличии заболеваний, оценить при помощи функциональных проб и современной медицинской аппаратуры состояние здоровья, физическое развитие и возможности организма и на этой основе определить показания и противопоказания к занятиям физической культурой и различным видам спорта;
- планировать и обеспечить медицинское обслуживание во время тренировок, соревнований;
- разработать и осуществлять периодический физиологический контроль индивидуального оптимального тренировочного режима с учетом возраста, тренированности и условий проведения занятий;
- оценить данные биохимического контроля;
- назначить в лечебно-восстановительных целях фармакологические средства, разрешенных в спорте;
- составить программу реабилитации спортсмена с учетом характера и тяжести полученной травмы или заболевания;
- оценить данные электрокардиографических исследований при физических нагрузках;
- оценить реакцию на нагрузку функциональной пробы, физическую работоспособность и толерантность к физической нагрузке;
- оценить данные функции внешнего дыхания, данные спирографии;
- оценить функциональное состояние нервно-мышечного аппарата, амплитуду движений в суставах и мышечную силу, тонус мышц;
- осуществлять контроль за питанием спортсменов;
- трактовать кривую физиологической нагрузки;
- определить эффективность занятий спортом и массовыми формами физической культуры;

владеть навыками:

- диагностики и оказания первой неотложной помощи при угрожающих жизни обстоятельствах (кардиогенном шоке; бронхоспастическом синдроме; гипертоническом кризе; нарушении ритма сердца; «остром животе»); коматозных состояниях: гипергликемической, гипогликемической, гиперосмолярной; острой почечной недостаточности, почечной колике, печеночной колике, острой печеночной недостаточности, острой сосудистой недостаточности, острой дыхательной недостаточности, тромбоэмболии легочной артерии, легочном кровотечении);
- измерения артериального давления и определения пульса на нижних конечностях;
- проведения и интерпретации результатов электрокардиографии при физических нагрузках;
- интерпретации результатов ЭХОКГ;
- проведения пиклоуметрии и интерпретации результатов;

		патогенезі. Клиникасы. Гемограмма көрсеткіштері, эритроциттердің морфологиялық ерекшеліктері. Саралау диагнозы. Ағымы мен нәтижелері. Болжамы. Емдеу.
19	ЖТҚҰ (ДВС) - синдромы	ЖТҚҰ-синдромы. Микроангиопатиялық гемолиздік анемиялар. ЖТҚҰ-синдромы. Себептері. Патогенезі. Клиникалық көріністері, коагулограмма көрсеткіштері, сағыларына байланысты емдеу. Ағымы. Болжамы. Алдын-алу. Гемолиздік-уремиялық синдром (Гассер синдромы). Этиологиясы. Патогенезі. Клиникасы. Диагностикасы. Гемограмма мен коагулограмма көрсеткіштері. Саралау диагнозы. Ағымы, асқынулары мен нәтижелері. Шұғыл жәрдем көрсету принциптері. Қалпына келтіру кезеңінде емдеу. Тромбоздық тромбоцитопениялық пурпура (Мошковиц синдромы). Себептері. Патогенезі. Клиникасы. Гемограмма мен гемостазиограмма көрсеткіштері. Саралау диагнозы. Ағымы мен нәтижелері. Емдеу принциптері. Қарқынды терапия, ЖБЖ (ОПН) емдеу. Гигантты гемангиома (Казабах-Меритта синдромы). Гемолиз патогенезі. Клиникасы. Диагностикасы. Емдеу.
20	Тромбоцитопатиялар	Тұқым қуатын тромбоцитопатиялар (Гланцман, Бернар-Сулъе аурулары). Патогенезі. Клиникасы. Диагностикасы. Виллебранд ауруы. Тұқым қуатын типтері. Патогенезі. Клиникасы. Диагностикасы. Гемостазиограмма көрсеткіштері. Тромбоцитопатияның саралау диагнозы. Емдеу. Жүре пайда болған тромбоцитопатиялар. Себептері. Диагностика әдістері. Емдеу. Алдын-алу.
21	Қантты диабет. Қантсыз диабет	Қантты диабет. Қантсыз диабет. Жиілігі. Этиологиясы. Патогенезі. Жіктемесі (ДДСҰ, Мартынов бойынша). Ерте жастағы және жасөспірімдегі клиникалық ерекшеліктері. Диагностиканың зертханалық әдістері, глюкозаға толеранттылық тесті. Саралау диагнозы. Ағымы мен нәтижелері. Асқынулары. Емдеу принциптері. Диспансерлік бақылау. ҚР қантты диабетпен сырқаттанатын балаларға жәрдем беру шараларын ұйымдастыру. Қантсыз диабет. Диабеттік комалар. Себептері, диабеттік кома әр түрінің клиникалық ерекшеліктері мен биохимия-

		лық көрсеткіштері. Саралау диагнозы. Шұғыл жәрдем. Алдын-алу.
22	Қалқанша және қалқаншасерікбездердің аурулары	Гипотиреоз. Ілкі және салдарлық, туа және жүре пайда болған гипотиреоздар туралы түсінік. Патогенезі. Нәрестелердегі, емшектегі және ерте жастағы балалардағы клиниканың ерекшеліктері. Диагнозы. Диагностиканың әдістері. Саралау диагнозы. Емдеу принциптері. Диспансерлік бақылау. ҚР нәрестелерді гипотиреозға тексеру-скринингі. Диффузиялы уыттық зоб. Этиологиясы. Патогенезі. Клиникасы. Зерттеудің зертханалық әдістері. Саралау диагнозы. Ағымы мен нәтижелері. Емдеу. Хирургиялық емге көрсетілімдер. Диспансерлік бақылау. Йод тапшылығы аурулары туралы түсінік. Эндемиялық (йод тапшылығы) зоб. Клиникасы. Емдеу. Алдын-алу. ҚР эндемиялық зоб жағдайлары. Аутоиммундық тиреоидит. Этиопатогенезі. Клиникасы. Диагностикасы. Емдеу. Гипопаратиреоздар. Гиперпаратиреоздар. Этиологиясы мен патогенезі. Клиникасы. Фосфорлық-кальцийлік алмасу көрсеткіштері. Диагнозы. Саралау диагнозы. Емдеу принциптері.
23	Өсу патологиясы. Семіздік.	Өсу бағасы және дене пропорциясы. Бала өсуі мен дамуына гормондардың әсері (өсу гормоны, тиреоидті, жыныс гормондары). Нанизм. Тұқым қуатын факторлар, өсу бөгелісінің генезіндегі созылмалы соматикалық аурулар. Қысқа бойлылардың әр түрлі формаларының саралау диагнозы. Гипофизарлы нанизм. Диагностика әдістері (сүйектік жас, өсу гормонының секрециясын зерттеу, компьютерлі және магнит-резонансты томография). Орын басушы гормондық терапия. Диспансерлік бақылау. Гигантизм. Ұзын бойлылардың әр түрлі формаларының саралау диагнозы. Гипофизарлы гигантизмнің диагностикасы, клиникасы және оны емдеу. Семіздік. Этиологиясы. Патогенезі. Жіктемесі. Клиникасы. Метаболизм бұзылыстары. Диагностика әдістері (краниографиясы, көз түбі, зат алмасу көрсеткіштері, гормоналдық профилі). Семіздік әр түрлі формаларының саралау диагнозы. Емдеу. Емдәммен емдеу. Диспансерлік бақылау. Алдын-алу.

- изм, сострадание, сочувствие, ответственность, честность, и соблюдение принципов конфиденциальности;
- закрепить навыки работы в команде и лидерские качества.

Конечные результаты обучения

Резидент должен знать:

- цели, задачи и содержание медико-биологического обеспечения (МБО);
- организацию спортивной медицины в лечебно-профилактических учреждениях здравоохранения и спортивных организациях;
- нормативно-правовые акты по спортивной медицине;
- основные вопросы теории и методики физического воспитания и спорта;
- анатомио-физиологические основы мышечной деятельности;
- механизм действия физической тренировки на организм человека;
- функциональные методы исследования в спортивной медицине (системы кровообращения, дыхательной, нервной-мышечной, опорно-двигательной);
- методы оценки физического развития и физической работоспособности в зависимости от возраста и физической подготовленности;
- основные показатели лабораторных исследований крови и мочи и их изменение при физических нагрузках;
- методы биохимического контроля в спорте, показатели состояния иммунной системы организма;
- возрастные нормативы отбора детей и подростков в разные виды спорта;
- гигиенические основы физических упражнений и спортивных сооружений;
- противопоказания для занятий спортом;
- этиологию, патогенез, клиническую симптоматику основных терапевтических, хирургических, травматологических, неврологических и других заболеваний у спортсменов и лиц, занимающихся физической культурой, их профилактику, диагностику и принципы лечения, клиническую симптоматику пограничных состояний;
- основы питания спортсменов;
- средства и сроки медицинской и спортивной реабилитации после травм и заболеваний;
- допинг-контроль;
- основы психологии физической культуры и спорта;
- педагогические средства восстановления физической работоспособности;
- психологические средства восстановления физической работоспособности;
- медико-биологические средства восстановления физической работоспособности спортсменов;
- основы диагностики и экстренной помощи при неотложных состояниях и травмах;

1 Пояснительная записка

Введение

Основные цели любой системы здравоохранения – оказание населению доступной, качественной медицинской помощи, улучшение состояния здоровья общества в целом и каждого гражданина в отдельности.

Спортивная медицина – единственная врачебная специальность, работающая не только с больным, но и со здоровым человеком. К основным направлениям спортивной медицины относятся: медицинское обеспечение спорта высших достижений; медицинское обеспечение массового спорта и физической культуры; реабилитация больных и инвалидов средствами и методами физической культуры; привлечение населения к занятиям физической культурой с целью укрепления и сохранения здоровья и физической активности.

Особенно высокие требования к уровню медицинского обеспечения предъявляет спорт высших достижений, который претерпел значительные изменения, в том числе получил официальное признание профессиональной и коммерческой деятельности, стал более напряженным по тренировочным и соревновательным нагрузкам, потребовал внедрения единой, адаптированной к международной системы допуска, контроля за состоянием здоровья и физической работоспособности, допинг-контроля.

Цель дисциплины: углубленная подготовка специалиста по спортивной медицине, способного оказать квалифицированную медицинскую помощь в медико-биологическое обеспечение подготовки спортсменов.

Задачи дисциплины:

- освоение слушателями теоретических основ и практических навыков врачебного контроля за состоянием здоровья занимающихся физической культурой и спортом, в том числе детей и инвалидов;
- освоение современных подходов к диагностике, лечению и профилактике патологических состояний при нерациональных занятиях физической культурой и спортом, новых методик восстановления спортивной работоспособности;
- овладение принципами и практическими навыками комплексного подхода в реабилитации спортсменов после перенесенных травм и заболеваний;
- научить принимать профессиональные решения на основе принципов доказательной медицины;
- привить соответствующие коммуникативные навыки при общении с населением, взаимодействии с коллегами, сотрудниками социальных служб;
- научить применять принципы менеджмента в организации своей работы;
- привить потребность к непрерывному профессиональному обучению и совершенствованию своих знаний и навыков на протяжении всей профессиональной деятельности;
- привить навыки деонтологии, морально-этической и правовой культуры;
- развить приверженность к профессиональным ценностям, таким как альтру-

24	Жыныстық дамудың және жыныстық сараланудың бұзылуы	Жыныстың мезгілсіз дамуы. Анықтамасы. ЖМД нағыз және жалған формалары кезіндегі клиникалық көріністері мен гормондық статустардың ерекшеліктері. Диагностикасы. Емдеу. Диспансерлік бақылау. Гипогонадизм. Анықтамасы. Ілкі және салдарлық гипогонадизмнің клиникалық көріністері мен гормондық статустары, себептері. Диагностикасы. Емдеу. Диспансерлік бақылау. Клайнфельтер синдромы. Шерешевский-Тернер синдромы. Клиникасы. Диагностикасы. Кариотип сипаттамасы. Орын басушы гормондық терапия. Гермафродитизм. Клиникасы. Зертханалық диагностика әдістері. Саралау диагнозы. Емдеу принциптері.
Жиыны 66 сағат		

4.3 Резиденттің өзіндік жұмысы (РӨЖ) жоспарының үлгісі

№	РӨЖ мазмұны
Клиникалық фармакология	
1	Нозологиялары бойынша дәрілік формулярларды құрастыру.
2	П-тізімін құрастыру.
3	Дәрілік істердің клиникалық аудиті
4	Дәрілік заттардың үйлесімділігі кестесін құру
Жиыны 18 сағат	
Сәулелік диагностика	
1	Медициналық құжаттамаларды жүргізу.
2	Визуалды диагностика кабинетіндегі жұмыс.
3	Диагностикалық манипуляцияға науқастарды дайындау.
4	Визуалды зерттеулер нәтижесін талдау.
Жиыны 36 сағат	
Нутрициология	
1	Асудің жұмысын бақылау.
2	Азықтар мен дайын тамақтардың сапасын органолептикалық түрде анықтау.
3	Зертханалық тексеруге бағыттау үшін тағамнан сынақ алу
4	Тәуліктік, апталық рационда тағамның калориясы мен биологиялық құндылығын тексеру.
5	Емдік тағамның тиімді анализі.
Жиыны 36 сағат	

Клиникалық зертханалық диагностика	
1	Қан топтарын, резус-факторды, донор мен реципиент қандарының үйлесімділігі сынағын анықтау.
2	Зерттеу үшін қан алу.
3	Зертханалық зерттеу нәтижелерін талдау.
Жиыны 18 сағат	
Урология	
1	Қуықты катетерлеу.
2	Бүйректерді, қуықты, ұма ағзаларын, уретраны және кавернозды денелерді пальпациялау.
Жиыны 18 сағат	
Анестезиология және реанимация	
1	Науқастарға жетекшілік ету.
2	Аймақтық анестезияларды орындау.
3	ӨЖВ жүргізу.
4	Сыртқы тыныс алу жолдарының ішіндегісін сорып алу (электрлік және механикалық сорғыларды қолдану арқылы).
Жиыны 18 сағат	
Неврология	
1	Науқастарға жетекшілік ету.
2	Медициналық құжаттарды жүргізу.
3	Моторлық сапалығын тексеру: кейпі, бұлшықет тонусы, контрактурасы, бұлшықет атрофиясы.
4	Сезімталдылықты анықтау.
5	Сіңірлік рефлекстерді анықтау.
6	Инсультті алдын-алуда жүргізілетін санитарлық-ағарту жұмыстары.
7	Сауықтыру шаралары бойынша бағдарламма құру.
Жиыны 18 сағат	
Педиатрия	
1	Науқастарға жетекшілік ету.
2	Медициналық құжаттарды жүргізу.
3	ЭХОКГ талдау.
4	Спирометрия нәтижесін талдау.
5	Пикфлоуметрияны жүргізу және оның нәтижелерін талдау.

СОДЕРЖАНИЕ

1. Пояснительная записка	74
2. Распределение часов дисциплины.	78
3. Примерный тематический план и содержание профилирующих дисциплин	79
4. Примерный тематический план и содержание профилирующих смежных дисциплин	110
5. Методы обучения и преподавания.	131
6. Оценка знаний	131
7. Клиническая база.	131
8. Список рекомендуемой литературы	132

Настоящая типовая программа не может быть тиражирована и распространена без разрешения Министерства здравоохранения Республики Казахстан.

ПРЕДИСЛОВИЕ

1 РАЗРАБОТАНА И ВНЕСЕНА Республиканским центром инновационных технологий медицинского образования и науки.

2 ВВЕДЕНА ВПЕРВЫЕ.

3 ТИПОВАЯ УЧЕБНАЯ ПРОГРАММА разработана в соответствии с государственным стандартом образования 2009 г. для резидентуры по специальности «Спортивная медицина».

4 ТИПОВАЯ УЧЕБНАЯ ПРОГРАММА утверждена приказом Министра здравоохранения РК № 916 23 ноября от 2010 г.

6	Қан топтарын, резус-факторды, донор мен реципиент қандарының үйлесімділігі сынағын анықтау.
7	Инъекцияның барлық түрлерін жасау.
8	Қуықты катетерлеу.
9	Тазарты және сифонды клизмаларды жүргізу.
10	Балалардағы тамақтандыру есебі.
11	Артериялық қысымды өлшеу және тамыр соғуын анықтау.
12	Клиникалық және патологиялық-анатомиялық конференцияларға баяндамалар мен презентациялар дайындау.
13	Басқа бөлімшелердің консилиумдері мен консультацияларына қатысу.
14	Бөлімшеде кезекшілік ету.
15	Қабылдау бөлімінде кезекшілік ету.
	Жиыны 36 сағат

5 Оқу және оқыту әдістері

- **Дәрістер:** шолу, проблемалық.
- **Семинарлар мен практикалық сабақтар:** науқастарға жетекшілік ету, дене дәрбиесімен және спортпен айналысатын тұлғаларды медициналық-биологиялық камсыздандыру, медициналық құжаттамаларды жүргізу, емдеу-алдын-алу мекемелерінің әр түрлі бөлімшелерінде және дәрігерлік бақылау бөлімшесінде жұмыс істеу, ауруларды қарап өтуге қатысу, тақырыптық науқастарды талдау, спорттық жарыстарды медициналық камсыздандыру, дене тәрбиесімен шұғылдану уақытында дәрігерлік-педагогикалық қадағалауды жүргізу, шағын топтармен жұмыс жасау, пікірталас, презентация, кері байланыс, ғылыми-тәжірибелік конференцияларды ұйымдастыру.
- **Резиденттің өзіндік жұмысы (РӨЖ):** науқастарға жетекшілік ету, дене дәрбиесімен және спортпен айналысатын тұлғаларды медициналық-биологиялық камсыздандыру, медициналық құжаттамаларды жүргізу, емдеу-алдын-алу мекемелерінің әр түрлі бөлімшелерінде және дәрігерлік бақылау бөлімшесінде жұмыс істеу, амбулаториялық қабылдауға қатысу, ауруларды қарап өтуге қатысу, тақырыптық науқастарды талдау, спорттық жарыстарды медициналық камсыздандыру, массаж емшарасын, емдік жаттығуды, физиологиялық терапиялық емшараны жүргізу, ленталау, шағын топтармен жұмыс жасау, ғылыми-оқу әдебиеттерімен және бақылау-өлшеу құралдарымен жұмыс істеу, сырқатнаманы жазу, презентация дайындау, оқу-клиникалық орталықта фантом мен муляждарда машықтарды бекіту, портфолио қалыптастыру.

6 Білімді бағалау

- **Ағымдық және межелік бақылау:** білім беретін ұйым анықтайды.
- **Қорытынды бақылау:** тестілеу/әңгімелесу және практикалық машықтарды бағалау енетін емтихан.

7 Клиникалық база

АМСЖ ұйымы (стационарлар, емханалар), функциялық диагностика бөлімшесі, дәрігерлік-денешынықтырулық диспансерлер, емдік денешынықтыру және спорт медицинасы орталықтары, дәрігерлік бақылау/спорт медицинасы бөлімшелері/кабинеттері, спорт объектілерінің медициналық бөлімдері.

ТИПОВАЯ УЧЕБНАЯ ПРОГРАММА

РЕЗИДЕНТУРА

Специальность:

СПОРТИВНАЯ МЕДИЦИНА

Астана 2010

8 Ұсынылатын әдебиеттердің тізімі

Орыс тіліндегі

негізгі:

1. Спортивная медицина: учеб.пособие /под ред. В.А. Епифанова. – М.:ГЭОТАР-Медиа, 2006. - 335 с.
2. Дубровский В.И. Лечебная физическая культура и врачебный контроль. – М.: Мединформагентство, 2006. - 598 с.: ил.
3. Дубровский В.И. Спортивная медицина 3-е изд.доп. – М.: ГИЦ ВЛАДОС, 2005. - 528 с.: ил.
4. Аулик И.В. Определение физической работоспособности в клинике и спорте. – М.: Медицина, 1990. - 217 с.
5. Бутченко Л.А. Спортивное сердце. – СПб. 1993. - 48 с.
6. Детская спортивная медицина: Руководство для врачей. /под ред. С.Б. Тихвинского, С.В. Хрущева. – М.: Медицина, 1991. – 558 с.
7. Заболевания и повреждения при занятиях спортом. /Под ред. А.Г. Дембо. – Л.: Медицина. Ленингр.отд., 1991. – 333 с.
8. Земцовский Э.В. Спортивная кардиология. – СПб., Гиппократ, 1995.- 448с.
9. Колесов А.И., Ленц Н.А., Разумовский Е.А. Соревновательная деятельность и подготовка спортсменов высшей категории в различных условиях. – М.: ФиС, 2003 – 292 с.
10. Куленинков Д.О., Куленинков О.С. Справочник фармакологии спорта. – М.: СпортАкадемПресс, 2002. - 230 с.
11. Макарова Г.А. Практическое руководство для спортивных врачей. – Ростов-на-Дону: БАРО-ПРЕСС, 2002. – 800 с.
12. Макарова Г.А. Спортивная медицина: Учебник. – М.: Советский спорт, 2003 – 480 с.
13. Уилмор Дж.Х., Костил Д.Л. Физиология спорта / Перев. с англ. – Киев: Олимпийская литература, 2001.– 504 с.
14. Спортивная медицина /Под ред. Р. Джексона. - Практическое руководство.- Киев: Олимпийская литература, 2003. -345 с.

қосымша:

1. Абдуллаев Р.Ф., Гельфгат Е.Б., Бабаев З.М. и др. Нарушения сердечного ритма и изменения интервала QT при синдроме пролабирования митрального клапана // Кардиология. – 1991. - № 12. – С. 74-76.
2. Апанасенко Г.Л., Дегтярев Ю.П., Чистякова Ю.С. ПМК и аномально расположенные хорды у спортсменов // УЦНМИПИР. Метод. рек-ции. – Киев, 2005. – 18 с.
3. Брызгунов И.П. Симптоматические артериальные гипертензии в практике педиатров. – М.: Медицина. – 2003. – 330с.
4. Волков Н.И., Олейников В.И. Биологически активные пищевые добавки в специализированном питании спортсменов. – М.:«СпортАкадемПресс»,2005. - 86 с.

5. Врачебно-педагогические наблюдения при занятиях физической культурой и спортом: Учебн. пособие /Мустафина Т.К., Амангельдиева Р.Р., Дунаева З.Н., Жумабекова Л.А.; Казахский институт физкультуры. – Алма-Ата, 1990. - 71 с.
6. Всемирный антидопинговый кодекс. Запрещенный список, 2009. Международный стандарт.
7. Дидур М.Д. Недопинговые фармакологические средства спортивной медицины. - Пособие для врачей спортивной медицины. – Санкт-Петербург, 2002.-346 с.
8. Допинг и эргогенные средства в спорте /Под общ. ред. В.И. Платонов. –К.: Олимпийская литература, 2003.-213 с.
9. Дорохов Р.Н., Губа В.П.- Спортивная морфология. – М.:СпортАкадемПресс.- 2002. - 567 с.
10. Иваничев Г.А. Мануальная медицина: учебное пособие. – М., 2003. – 486 с.
11. Калинин М.В., Конькова Р.В., Туренков А.Н. и др. Витамины, минералы и другие лекарственные средства в спортивной медицинской практике. – Ростов-на-Дону:Феникс, 2007. - 126 с.
12. Клячкин Л.М., Щегольков Медицинская реабилитация больных с заболеванием внутренних органов: Руководство для врачей. – М.:Медицина, 2000.-328 с.
13. Колесов А.И., Ленц Н.А., Разумовский Е.А. Соревновательная деятельность и подготовка спортсменов высшей квалификации. – М.:«ФиС», 2003. – 290 с.
14. Майкели Л., Дженкинс М. Энциклопедия спортивной медицины. – Спб.: «Лань», 1997.- 400 с.
15. Платонов В.Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения. -Учебник тренера высшей квалификации. – К.: Олимпийская литература, 2004.- 289 с.
16. Скальный А.В., Орджоникидзе З.Г., Громова О.А. Макро- и микроэлементы в физической культуре и спорте. – М.:МНПЦСМ, 2000. -178 с.
17. Спортивная фармакология и диетология /По ред. С.А.Олейника, Л.М. Гуниной. – М.: ООО «И.Д. Вильямс», 2007. – 390 с.
18. Фокин В. Н. Полный курс массажа: Учебное пособие.- 2-е изд., испр. и доп. /В. Н. Фокин. – М.: ФАИР ПРЕСС, 2004. - 512 с: ил.
19. Armstrong L. Performing in extreme environments Conn., Human Kinetics, 2000. – p. 154.
20. Chan K M et alth. Team Physician Manual/ FIMS. / 2nd edition, HongKong. - 2006. – p. 630.
21. FIMS Position Statement. Air travel and performance in sports. O’Connor P. FIMS. – 2004.
22. Hootman J.M., Dick R., Agel J. Epidemiology of Collegiate Injuries for 15 Sports: Summary and Recommendations for Injury Prevention Initiatives /J. Athl. Train. 2007, vol.42, N.2, pp.311–319.
23. Maughan R.J. et all. Food, nutrition and sports performance 2/ The IOC./ NY – 2004. – p. 24.
24. Schneider S., Seither B., Tonges S., Schmitt H. Sports injuries: population based representative data on incidence, diagnosis, sequelae, and high risk groups Br /J.

Sports Med. 2006, vol.40, pp.334–339.

25. Sport Medicine Manual. IOC Medical Commission // J.Roger et all., Lausanne, Switzzland., 1990 - p. 504.
26. Swain D.P.,Abernathy K. S., Smith C. S. and all Target heart rates for the development of cardiorespiratory fitness. – Medicine and Science in Sports and Exercise, 1994, 26 (1).

Қазақ тілінде

қосымша:

1. Өтеубаева Р.Д. Физиотерапия.- Оқу-әдістемелік құрал. – Караганда: КГМА, 2008. - 96 б.
2. Шевелева Н.И., Турумбетова Т.Б. Хромотерапия. - Оқу-әдістемелік құрал. – Қарағанды: КГМУ, 2009. - 20 б.